Sosyalizm ve Parlamenter Demokrasi

GEOFF HODGSON

İletişim Yayınları

2.BASKI

Geoff Hodgson

SOSYALİZM VE PARLAMENTER DEMOKRASİ

Çeviren: Ahmet Demirel

İletişim Yayınları/34
Politika dizisi/4
1. Baskı: İletişim Yayınları İst. 1985
2. Baskı: İletişim Yayınları İst. 1988

Kapak Grafiği: Ümit Kıvanç
Kapak ve İç Baskı: Ayhan Matbaası.

Geoff Hodgson

Sosyalizm ve Parlamenter Demokrasi

Çeviren: **Ahmet Demirel**

iletişim yayınları

Klodfarer Cad. İletişim Han. No 7. Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel: 520 14 53-54-55

İletişim Yayınları bir PERKA A.Ş. kuruluşudur.

● Orijinal Adı: Socialism and Parliamentary Democracy
● Bertrand Russell Peace Foundation Ltd.'nin 1977 yılında yayımladığı İngilizce aslından çevrildi.

İÇİNDEKİLER

- ÖNSÖZ 7
- SOSYALİZM VE PARLAMENTER DEMOKRASİ ... 17
  - Giriş 17
  - Öne Sürülen Altı Önerme 18
  - İspatlanacak Yedi Önerme 21
  - Değerlendirme Ölçüleri 22
  - Demokrasi ve «Burjuva Demokrasisi» 24
  - Parlamenter ve «Proleter» Demokrasi 29
  - Parlamento Bir «Görüntü» mü? 31
  - 1918-1919 Alman Devrimi'nin Yenilgisi 34
  - Alman Devrimi Tecrübesinin İlgisi 39
  - Fransa'da Başkaldırma, Mayıs 1968 43
  - Seçimlerin Önemi 47
  - Sosyalist İlerlemenin Seçime Dayalı Meşrulaştırılması 52
  - Kapitalizm Altında Reformlar İmkânsız mı? 56
  - İşçi Sınıfı Bilincinin Artırılması 59
  - Geçişe İlişkin Siyasal ve Ekonomik Program ... 64
  - Askeri Güçler Dengesi 66
  - Sovyetler ve Parlamento 68
  - Parlamento Sovyetlere Tâbi mi Olmalı? 73
  - Kapitalistlerin Oy Hakkı Olmalı mı? 75
  - «Proletarya Diktatörlüğü» 76
  - Günümüz Marksizmi'nin İkiz Yüzleri 80
- SHIRLEY WILLIAMS'A CEVAP 83
  - Troçkizm, Komünizm ve Demokrasinin Savunulması 84
  - Demokrasi ve «Karma Ekonomi» 85
  - Tam Endüstriyel Demokrasi Özel Mülkiyetle Bağdaşabilir mi? 88
  - Devlet Mülkiyeti, Özgürlük ve Demokrasi 90

Sosyalizm, Zorlama ve Rıza 93
İşçi Partisi ve Demokratik Sosyalizmin Silahlı Korunması 95
Shirley Williams'a Dört Soru 100

● PERRY ANDERSON'UN KARŞITLIKLARI 101

Sosyalizme Giden İki Yol 103
En Önemli Hata 105
Sivil Toplum ve Devlet 109
Parlamenter Demokrasinin Analizi 111
Sosyalist Strateji Sorunu 114
Her Derde Deva Araması 113
İkili İktidar Mitleri 121
İşçileri Kazanmak 126
Birleşik Cephe 129
Bir Alternatifin İlk Adımları 131

● KOMÜNİST PARTİ VE PARLAMENTER DEMOKRASİ 133
Komünist Parti'nin Kuruluşu 133
Lenin'in Tutumu 134
İkinci Komintern Kongresi 136
Leninizm'in Britanya'da Uygulanması 138
Komünist Parti Parlamento'da 140
Genel Grev 146
'Üçüncü Dönem' 148
Halk Cephesi 150
İkinci Dünya Savaşı 152
1945 Genel Seçimi 154
BBKP'nin 'Parlamenter Yolu'nun Önsözü 156
1968'deki Üçüncü Yeniden Gözden Geçirilmiş Baskı 157
Barışçıl Araçlarla 159
Demokrasi ve Devlet 162
Fikir ve Gerçeklik Arasında 164
Son Zamanlardaki Gelişmeler 166
'British Road'un Siyasal Özelliği 168

● EKLER 172

● KAYNAKÇA 175

ÖNSÖZ

Marks'tan bu yana sosyalist harekete iki stratejik görüş egemen olmuştur: Sosyalizme parlamenter yolla ya da ayaklanma yoluyla ulaşmak. Bunlardan birincisi İngiliz İşçi Partisi'nin ve Avrupa'nın diğer sosyalist ve sosyal demokrat partilerinin alışılmış uygulamalarına egemen olmuş, ayrıca 1970-1973 arasında Şili'de Allende hükümeti tarafından trajik bir biçimde sınanmıştır. İkincisi ise Lenin tarafından sistemleştirilmiş ve 1917'de Rusya'da başarıyla uygulanmıştır. O günden beri de Troçkist hareket ve diğer uçsol gruplar için bir yol gösterici olarak kalmıştır. Bununla birlikte, 1917'den bu yana bu stratejilerin ikisi de herhangi bir gelişmiş kapitalist toplumda başarıya ulaşamamış; hangi yöntemle olursa olsun Batı'da sosyalist dönüşüm gerçekleştirilememiştir. Batı Avrupa'daki sosyalist ayaklanma girişimleri başarıya ulaşamamış, hattâ bazen bir faşist katliam tepkisine meydan vermiştir. Eğer sosyalistler yasama yoluyla toplumu temelinden dönüştürmeye kalkışsalardı, ya oylarla ya da kurşunla yenilgiye uğratılırlardı. Bütün kanıtlar gerek ayaklanmacı, gerekse parlamenter yolların Batı'da birer çıkmaz sokak olduğunu göstermekte-

dir. Bu çifte başarısızlığın hoş olmayan mirası, sosyal demokrasinin sağ kanadının hegemonyacı gücünün ortaya çıkması ve bunların mevcut kapitalist düzene rıza göstermeleridir.

Bu gerçekler kesin kanıtlarıyla gözler önüne serilebilseydi, sosyalizme ulaşmak için bir üçüncü yolun gerekliliği aşikar olacaktı. Ama, bu gerçekleri sosyalist hareket içinde küçücük bir azınlık dışında kimse görememektedir. Bu görüş yeteneğinin yok olmasının sonucunda bütün sosyalist parti, grup ve akımların içinde derin bir kriz başgöstermiştir. Bu, hem yenilginin tesciline hem de yenilginin büyüklüğünü görememeye bağlı bir krizdir. Yine de, kanımca bu krizin üstesinden gelinebilir ve bu konuda, şimdiden, doğru yolda, deneme kabilinden olumlu adımlar atılmaktadır. Özellikle, modern çağın yeni ve kapsamlı bir analizi oluşturulmakta ve geliştirilmektedir. Sosyalist hareketi dönüştürme mücadelesinde ikinci bir unsur hareketin araç ve kurumlarını dönüştürmek olmalıdır. Nihayet, bu unsurlar sosyalist değişim için yeni bir strateji ve perspektifte birleştirilmelidir: Sosyalizme ulaşmak için üçüncü bir yol.

Bu uzunluk ve çaptaki bir kitap, bu stratejinin geliştirilmesine küçük bir katkıda bulunmanın ötesine geçemez. Kitabın asıl amacı, meselenin bütün hatlarını çizmeden, zaman içindeki her değişikliğin ayrıntısına girmeden, ya da yapılması gerekli olan her şeyi belirtmeden, sadece, üçüncü bir yolun mümkün ve gerekli olduğunu göstermektir. Kitap, parlamenter ve parlamento dışı siyasi faaliyetler arasındaki çetrefil ilişki sorunu üzerinde durmakta ve her iki alandaki faaliyetlerin stratejik bir sentezinin yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Böyle bir strateji, Britanya, Fransa, İtalya, Batı

Almanya ve İskandinav ülkeleri gibi gelişmiş kapitalist ülkelerde uygulanabilir olmalıdır. Bununla birlikte, böyle bir ikili stratejinin uygulanabileceği başka ülkelerin de olduğu açıktır. Ayrıca hâlâ ayaklanmacı yolun ya da alternatifinin uygun olacağı ülkeler de mevcuttur. Ve her durumda böyle bir ikili stratejinin ayrıntıları, mevcut somut koşullara bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık gösterecektir. Bu da bilinen bir gerçektir.

Son zamanlarda, üçüncü bir stratejinin mümkün olduğu Şili'de açıkça görülmüştür. Allende ve Şili Komünist Partisi'nin diğer üyelerinin parlamenter yola olan sarsılmaz bağlılıklarına (saf anayasalcılık ve ordunun sadakatine inanç) rağmen, bizzat anayasal ve yasal yöntemlerin kullanılma tarzı, generallerin kanlı darbesi ve Allende'nin öldürülmesinden sonra da yaşa yacak olan yeni bir görüş doğurmuştur. Bu mücadele sırasında zaman zaman kitle mücadelesi ile anayasal reform arasında sağlıklı ve birbirine kuvvet veren bir diyalektik kurulmuştur. Ancak, bu, Allende'nin saf anayasalcılığıyla sınırlandırılmış ve sonunda darbe ile tepesi budanmıştır. Dahası, Ulusal Birlik, başkanlık koltuğunu ve hükümetin resmi yönetim araçlarını eline geçirmesine rağmen, yasama organı olan Kongre'de hiçbir zaman çoğunluğa ulaşamamış, ve radikal hareketlerinin çogu bu organ tarafından engellenmiştir. Şili, sosyalist dönüşümün ikili stratejisinin, kısmen uygulanmış, çarpık ve çok sınırlı bir örneğidir. Bu strateji gelişmiş bir kapitalist demokraside, parlamentoda sınırlı sayıda kalmayıp, gerekli çoğunluğu bulunan gerçek bir sosyalist koalisyon tarafından uygulansaydı, başarıya ulaşma şansı çok daha fazla olurdu.

Analizimizin bir ölçüde sınırlı ve soyut olmak zo-

runda kaldığı açıktır: Şimdilik somut ayrıntıların artmasını önlememeliyiz. Yukarıda tartışmamızın Britanya için de geçerli olduğunu söylemiştik. Belirli bir ülkeden söz etmek, analitik alanımızla yakından ilgili olan çok sayıda önemli ve somut mesclenin ortaya çıkmasına yol açar. Bunlardan üçünü - ana metinden çıkarılması nedeniyle okurların hoşgörüsüne sığınarak- burada kısaca ortaya koyabiliriz.

Birincisi, Britanya Krallığı içinde çok sayıda ulusun yer alması meselesidir - bu mesele örnegin Fransa gibi, başka Avrupa devletlerinde de söz konusudur. Britanya'yı oluşturan ulusların her birinin (başlıcaları İngiltere, İskoçya, Galler), uzun bir bağımsızlık tarihleri ve kendi kültürel bütünlükleri vardır. Ancak, bunlar ya boyun eğdirilerek ya da sırf rüşvetçilik yoluyla İngiliz yönetici sınıfının egemenligi altına girmişlerdir. Bu nedenle, mevcut Westminister Parlamentosu'nun kapsadığı sınırları değiştirilemez olarak kabul etmek şovence bir hata olur. Bunu değiştirmek, hattâ ulusların ayrılması, Britanya Adaları için yüzyıllardan beri süregelen kolonyal ve kültürel sömürünün sona erdirilmesi yolunda ilerici, hattâ gerekli bir sarsıntı olur. Ulusların kendi kaderlerini yeniden tayin etmelerinin güçlükleri, en azından, aynı amaç için mücadele eden İrlandalılar'ın mücadelesiyle ilişkili olan güçlükler kadar büyük olabilir. Ama bu, bu tür ulusal ve demokratik hakların inkâr edilebilecegi anlamına gelmez. O halde, sonuç olarak çetrefil ayrılıkçılık ya da milliyetçilik meselesini tartışmak bu kitabın alanı dışında kalsa da ve biz kendimizi soyut olarak bir statik ulusal parlamentonun zemini ile sınırlıyorsak da; bu, Britanya devletinin yapısının daha somut bir analizinin ortaya koyacağı önemli nitelikleri inkâr etmemize neden oluşturmaz.

Avrupa Ekonomik Topluluğu konusunda da benzer bir sorun ortaya çıkmaktadır. Avrupa Parlamentosu, topluluk üyesi devletlerin mevcut parlamentolarını, bunların yerini almakla, ya da onlara hükmetmekle tehdit etmekte, böylece, Avrupa'nın tüm demokratik kurumlarını bir değişime zorlamaktadır. Bu kitapta, gelişmiş kapitalist demokrasilerdeki sosyalistlerin zorunlu bir hedefinin parlamentoda sosyalist çoğunluk elde etmek olduğu öne sürülüyorsa da, bu amaç, büyük ölçüde ulusal parlamentoların tarihsel ağırlıkları ve statik bir doğaya sahip olmaları nedeniyle zorunlu hale gelmektedir. Yeni kurumlarla, çeşitli uluslardan kimselerin bir arada kaynaştığı değişik durumlarda bu tür savlar geçerli olmayabilir. Dolayısıyla parlamentoda sosyalist çoğunluk taraftarı olmak otomatik olarak Avrupa Parlamentosuna da uzatılamaz. Mesele ancak daha somut ve ayrıntılı bir tartışma sonucunda karara bağlanabilir: Bu da, bu kitabın alanı dışındadır.

Üçüncü olarak, Britanya devlet aygıtının, Lordlar Kamarası ve monarşi gibi birçok feodal ve demokratik olmayan uzantıları içerdiği bilinen bir gerçektir. Britanya bağlamında parlamento kelimesi bazen böyle eskimiş kurumlar anlamına gelir. Bu nedenle karışıklığı önlemek için, parlamento kelimesini soyut ve demokratik biçimde seçilmiş organ anlamında kullanıyoruz - yani Britanya'da Lordlar Kamarası ve monarşiyi dışlayarak yalnızca Avam Kamarası'nı kastediyoruz. Metinde sözünü ettiğimiz devlet aygıtındaki reformlar, doğal olarak, veraset yoluyla devrolan bütün siyasi güç ve ayrıcalıkların ilgasını ve sosyalist cumhuriyet hedefinin teyid edilmesini içermelidir.

Böyle bir önsözde, eleştiricileri tarafından bu çalışmaya yöneltilecek muhtemel tepkilere değinmek,

vakitsiz olmaz. Kuşkusuz, bu, bazı kişilerce 'reformist' olarak değerlendirilecektir. Ama dikkatli bir okuyucu, siyasi gücün temelli ve tayin edici transferinin gerekliliğinin savunulduğunu görecektir - bu da lineer ve tedrici değişimin sınırlarını aşar. Bu kitabın demokratik biçimlerin bir ölçüde sınıflarüstü içeriği olduğunu ve Lenin'in ısrarla belirttiğinin aksine 'burjuva' ve 'proleter' demokrasileri arasında bir Çin Seddi olmadığını öne sürdüğü açıktır. Bununla birlikte, Marks'ın kendisinin modern demokrasinin iki biçimi arasında böylesine kati ve kalıcı bir ayrım yapmadığı bir gerçek olsa da, bazı eleştiriciler beni tüm devlet aygıtını tarafsız saymakla suçlayacaklardır. Yine dikkatli okur, bunun yersiz bir değerlendirme *olduğunu görecektir. Aslında, bu tür eleştiriciler, demokratik biçimlerin doğasıyla, devletin kendi doğasını özdeşleştirme yanlışına düşeceklerdir. Her ne kadar devlet ve sınıf yapılarının tam eklemlenmesi kaba Marksist literatürün çoğunda öne sürüldüğünden çok daha karmaşık olsa da, kitabın yazarı devletin tarafsız olmadığı ve sınıfsal davrandığı biçimindeki genel Marksist ilkeye inanmaktadır.*

Bu eser Lenin'den Troçki'ye uzanan belirli bir Marksist gelenekle uyuşmamaktadır. Ancak bunu biraz açmak gerekmektedir. Birincisi, bu uyuşmazlık, esas olarak onların stratejik görüşlerinin bilinçli ya da bilinçsiz olarak Rus Devrimi tecrübesinde otokratik Doğu Avrupa için oluşturulmuş olmaları gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Batılı kapitalist demokrasilerin ayırıcı özellikleri Lenin'i aşan yeni bir strateji gerektirmektedir. Bununla birlikte, ikinci olarak, bu gerek Lenin'in gerekse Troçki'nin Marksizm'e yaptıkları başlıca değerli katkıların çoğunun inkâr edilmesine neden oluşturmaz. Birçok başka şeyin yanı sıra bi-

rincisi, bir devrimci eylem yöntemini, emperyalizm ve ulusların kendi kaderlerini tayin etme teorisini ve kitle mücadelesinin gerekliliği hakkındaki meşru ve evrensel vurguyu; ikincisi ise faşizmin parlak bir analizini ve Stalinizm'in güçlü bir eleştirisini ortaya koymuştur.

Bu eser bir bütün olarak hâlâ Marksist gelenek içinde olduğu iddiasında bulunduğundan, okuyucu bunu Marksizm'in diğer selefleri ile karşılaştırmak isteyebilir. Burada Bernstein, Kautsky ya da Gramsci akla gelebilir. Bunların herbiri hakkında bir yorumda bulunmak uygun olabilir. 1971-1973 arasında uç-sol siyasetinden ideolojik kopuşumu tamamlamak üzereyken Prison Notebooks*'un üzerimde büyük etkisi oldu. Gramsci'nin eserindeki birçok çapraşıklığa ve muğlaklığa ragmen, bu etki muazzam bir etki olmuştur. Aynı şey, adı geçen diğer iki sosyalist için söylenemez: Kanımca bunlardan Bernstein'ın önemi daha da azdır ve Colletti'nin* From Rousseau to Lenin *adlı kitabında maharetle eleştirilmiştir. Kautsky'nin durumu ise çok daha problemlidir. Bu günlerde Marksist solda çok az dostu vardır, ama siyasi konumu bugünkü komünist partilere çok yakındır. O, ismi geçtiğinde anında kınama biçiminde ortaya çıkan Parlovvari tepkiden arındırılmış, daha bilgili bir hava içinde tartışılmayı haketmektedir. Görünüşte onun bazı stratejik görüşleri bu kitaptakilere yakındır. Bununla birlikte, esas olarak ayrılıklar daha çoktur. Kautsky'ye göre kitle mücadelesinin odağını hemen hemen her zaman parlamento oluşturur; onun ek kitle kurumları taraftarlığı -en azından- çok sınırlıydı (aynı eleştiri bugünkü komünist partilere de yöneltilebilir). Kautsky, Vistül'ün batısında saf Leninist stratejiyi uygulamanın güçlüklerini doğru bir biçimde görmüştür.*

Ama bu gözlem sonuç olarak hem Batı'da hem de Doğu'da Bolşevikler'in ve Üçüncü Enternasyonal'in geniş kapsamlı ve neredeyse topyekün kınanması olarak ifade edilmiştir. Lenin, Troçki ya da Gramsci'nin zekâ keskinliğine sahip olmayan Kautsky kendi çalkantılı döneminin kurbanı olmuştur. Onun zamanındaki olaylar ve şekillenen yeni dönem onun analitik yeteneklerinin çapını, diğer üçüne göre, çok aşmıştır. 1919'dan sonra ise kaba Bernsteincı reformizme saplanmıştır. Yine de, Marksizm'e, bugünkü ilişiksizmiş gibi gösterilmesinden daha çoğunu hakeden birçok olumlu katkıda bulunmuştur.

Antonio Gramsci'nin eserine ek olarak, Perry Anderson, Lucio Colletti, Gareth Stedmen Jones ve Ralph Miliband gibi yaşayan yazarların etkilerini de belirtmek isterim. Ken Coates, bir diğer değerli etkileyici olmasının yanı sıra, beni bu eseri tamamlamaya teşvik etti. Bu nedenle kendisine teşekkür borçluyum. Nihayet, dostum ve siyasal çalışma arkadaşım Peter Jenkins'e teşekkür etmek istiyorum. Beraber çalıştığımız ve aynı siyasi yol ve tecrübeyi paylaştığımız yıllar boyunca, Peter bu kitaptaki fikirlerin çoğunun tartışılmasında ve ortaya atılmasında ortak oldu ve zaman zaman, onsuz olmaz, eleştirilerde bulundu. Umarım, bu sayfalarda kendisine ait bazı görüşlerin farkına varacaktır. Bunun için kendisini şükranla anıyorum ve bunları içinde yer aldığı bağlamdan pek fazla ayırmamış olmayı diliyorum.

Ağustos, 1977 *Geoff Hodgson*

SOSYALİZM VE PARLAMENTER DEMOKRASİ

> Demokrasi savaşını kazanmak için, işçi sınıfı devriminde ilk adım proletaryayı yönetici sınıf konumuna yükseltmektir.
> **Marks ve Engels**, Komünist Parti Manifestosu

Giriş

Bu makalenin amacı, günümüzde sürekli olarak ön plana çıkmakta olan bir konuyu araştırmaktır: Parlamenter demokrasinin imkânları ve sınırlamaları. Bu konu, örneğin **Guardian** gibi ulusal gazetelerde yer almıştır. Komünist Parti içinde, belli ölçülerde sesi kısılmış, ama, yine de önemini sürdüren bir tartışmaya konu olmuştur. Yankıları, şimdi de Troçkist solun bazı kesimlerine bile sıçramıştır. Bir teorik konu, geçmişte pek ender olarak bu kadar geniş bir alanda tartışılmıştır.

Tabii ki bunun nedenleri vardır. Birkaçını sayabiliriz. İşçi Partisi içinde, gerçek sosyalist politikaların yürütülmesi konusunda ve Troçkistler'in ve diğer Marksistler'in Parti içinde kalma hakları meselesinde, giderek artan gerginlik, konunun, diğer konuları bir kenara iterek ön plana çıkmasına yol açtı. Özellikle, Fransız ve İtalyan Komünist Partileri'nin geliş-

miş kapitalist ülkelerdeki demokratik kurumlar karşısındaki tutumlarındaki değişikliğe bağlı olarak, Komünist Parti içinde hafif değişiklik havası hissedilmeye başlandı. Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki kapitalist demokrasilerde, Sovyet tipi organların ya da işçi konseylerinin ortaya çıkması ve kendilerini idame ettirmelerindeki başarısızlık, bazı Troçkist gruplar içinde biraz özeleştirisel düşünce doğurmaya başladı. Bu gruplar, 1968'lerde Britanya'da mantar gibi yayılıp büyüdüler, ama, 1968 Mayısı'nda Fransa'da meydana gelen olayların bir başka kapitalist ülkede tekrarlanmaması nedeniyle, on yıldır şaşkınlık içinde dolaşıyorlar.

Bu makale sosyalist stratejiye katkıda bulunmak amacıyla yazıldı. Bununla birlikte, **genel olarak** parlamenter kurumlara atıfta bulunmayacağımızı belirtmek istiyoruz. Kendimizi yalnızca Britanya'da sosyalist dönüşüm sorunu ve özel olarak Britanya Parlamentosu'nun doğası ve işleyiviyle sınırlı tutuyoruz. Yapacağımız analizin bazı ülkelerde - özellikle uzun bir parlamenter demokrasi geleneği olmayan ülkelerde geçerli olamayacağı şeklindeki bir sonuca şimdiden oldukça hazırız.

Öne Sürülen Altı Önerme

Temel görüşümüzü ortaya koymadan önce, görüş noktamız hakkında biraz fikir vermek üzere, altı temel ve çok önemli önermeyi belirtmek yararlı olur. Bunların bazılarına ya da tümüne karşı çıkacaklar için, bunların kabulü ve onaylanması için bazı nedenler aşağıda belirtilecektir.

1) Esaslı bir sosyal değişim için, parlamenter aygıtın, kendi başına, çok az etkili gücü vardır.

2) Tamamen sosyalist bir topluma geçiş, kitlelerin mücadelesi ve doğrudan katılımı ile tabanda çok sayıda doğrudan temsili demokratik kurumların oluşturulmasını gerektirir.

3) Sosyalizme geçiş, askeri ya da başka tür çatışma içerebilir. İçermese bile, sosyalist hareket her halükârda polis ya da silahlı kuvvetlerce girişilebilecek silahlı karşı devrim, bükümet darbesi ya da sabotaj tehditini ortadan kaldırmalıdır.

4) Sosyalist rejim kurulduğunda bile, içerdeki bir azınlık ya da dışardan istila yoluyla gelebilecek bir karşı devrim ya da sabotaj ihtimaline karşı kendini korumalıdır. Bir başka deyişle, bu durumlarda iktidarını zor yoluyla korumalıdır.

5) Sanayileşmiş bir toplumda sosyalist rejim yalnızca parlamenter demokrasi temelinde etkin bir biçimde gelişemez. Örneğin, üretim aşamasında işçi denetimini de içeren, kitle katılımcı bir demokrasi gereklidir.

6) Bir sosyalist toplumda, parlamento adını taşısa da taşımasa da ulusal çapta seçilmiş temsilciler organı, temsilcilerin, kendilerini seçenler tarafından doğrudan görevden alınabileceği bir biçimde düzenlenmelidir. Temsilciler bu göreve tekrar tekrar getirilmemelidir.

İlk önermeleriyle ilgili olarak, Miliband, **Parliamentary Socialism** adlı mükemmel kitabında sosyalist değişim için yalnızca parlamentoyu kullanmaya kalkışanların uğradıkları başarısızlıkları kaydetmiş ve incelemiştir. Birey olarak bir parlamento üyesinin gücü ya da parlamenter İşçi Partisi'nin gücü hakkındaki hülyalar, geçmişte defalarca vücut bulmuş ve hüsrana uğramıştır. Ümitsiz parlamenter sosyalizm masalı da böyledir. Miliband'ın incelemesi

yukarıda belirtilen ikinci önermeyi de desteklemektedir. Parlamento kendi başına temel değişikliğin üstesinden gelemez, bu yüzden çalışanların mücadelesi ve yaratıcılığı kullanılmalıdır. Tarihsel tecrübe bunu göstermektedir. Hiçbir kapitalist sistem kitlelerin katılımı ve çabaları olmaksızın yıkılmamıştır. Sovyetler Birliği Naziler'in yenilgisinden sonra Doğu Avrupa'da, en fazla birer dejenere ve demokratik olmayan sosyalist rejimler denebilecek rejimleri kurarken bile, sosyal dönüşümün üstesinden gelebilmek için işçi sınıfının gücünü kullanmak gerekmiştir.

Şili'de Allende rejiminin zor yoluyla yıkılması felaketinin tecrübesi hâlâ hafızalarımızda tazedir. Bu, üçüncü önermeyi doğrulamaktadır ve sosyalist ilerleme, toplumun çoğunluğunun desteğine sahip olsa bile, sosyalistlerin ilerlemelerine karşı zora başvuran bir tepki ve direnme ihtimaline karşı uyanık olmalarını hatırlatmaktadır. Bu ihtimaller akılda tutulmalıdır ve bunlara karşı hem ajitasyon hem de eylemle hazırlıklı olunmalıdır. Bir sosyalist rejimin, kendi savunmasını yapmasının ve kendini istilaya ya da ülke içindeki gerici güçlerin tehdidine karşı korumasının gerektiği oldukça açıktır. Herhangi bir gerçekçi politikacı bunu kabul etmek zorundadır. Yine de, sosyalistler zora başvurmak zorunda kalırlarsa, bunu her zaman üzülerek yapacaklardır. Ve eğer zordan kaçınılabilirse, en iyisi bu olacaktır. Zorun gerçekte kullanılıp kullanılmayacağı, sosyalizme karşı çıkanların zora başvurmalarına ya da zordan kaçınmalarına veya zor tehditlerine bağlı olacaktır.

Beşinci ve altıncı önermelerle ilgili olarak burada tam bir fikir yürütmeye girişemeyiz. Yalnızca, karmaşık bir sanayileşmiş toplumda, o toplumun, kendi üyelerinin çıkarları doğrultusunda gelişebil-

mesi için kitle demokrasisinin ekonomik ve sosyal bir ihtiyaç olduğunu belirtmeliyiz. Ayrıca, her türlü bürokratikleşme ya da bir elitin ortaya çıkması ihtimaline karşı her zaman tedbirli ve uyanık olmak gereklidir. Bu son nedenden dolayı, bütün seçilmiş temsilcilerin doğrudan sorumlu olmaları ve görevden alınabilmeleri kuralı da gerekmektedir. Bunlar, güçlerini himaye ya da kayırma yoluyla güvence altına alamamalı, ayrıca bu hizmetlerinden dolayı aşırı gelir almamalıdırlar.

İspatlanacak Yedi Önerme

Önceki kısımda, siyasi tutumumuzu netleştirmek için, ayrıntılı bir ispatlamaya girişmeden, altı önermeyi ortaya koymuştuk. Şimdi bu bölümün amacına gelmiş bulunuyoruz. Aşağıdaki yedi önermeyi desteklemek için güçlü iddialarda bulunmayı amaçlıyoruz.

7) «Burjuva demokrasisi» terimi oldukça anlamsızdır ve Britanya'daki gibi parlamento için kullanılmamalıdır.

8) Gelişmiş kapitalist demokrasilerde parlamentoların bir ölçüde, biraz gücü vardır ve yalnızca bir görüntü değildir.

9) Sosyalist dönüşümü gerçekleştirme sürecinin bir parçası olarak, gerçek bir sosyalist parti; üyelerinin mevcut parlamentoda çoğunluğu ele geçirmesini sağlamayı amaçlamalıdır.

10) Sosyalistler parlamentoyu ya da parlamenter kurumları ortadan kaldırmayı amaçlamamalıdırlar.

11) Sovyetler ve sovyet temsilcilerinin oluşturduğu bir kongre arzu edilir şeyler olmakla birlikte,

Britanya'da bir sosyalist rejimde, sovyet tipi organların delegelerinin oluşturduğu bir ulusal kongre **en yüksek** karar alma organı olmamalıdır (sovyetten kastımız, tabii ki, belirli bir bölgede işyerlerinden seçilmiş işçi temsilcileri konseyidir).

12) Britanya'da, bir sosyalist rejimde, en yüksek karar alma organı esas olarak yetişkin kişilerce genel oyla seçilmiş bir çeşit parlamento olmalıdır.

13) Marksist olsun olmasınlar, bütün sosyalistler, terimi kullananlar hangi anlamda kullanırlarsa kullansınlar, «proletarya diktatörlüğü» terimini kullanmayı sürdürmekle Britanya'da sosyalist davaya yardımcı olmamaktadırlar.

İlk bakışta, bazı kişilere, birden altıya kadar olan önermeler, 7-13 arasındaki önermelerle mantıksal olarak tutarsızmış gibi gelebilir. Bununla birlikte, yakından bakılınca, herhangi bir mantıksal tutarsızlığın olmadığı açığa kavuşacaktır. Örneğin, birinci önermede parlamentoların, **kendi başına** çok az etkili gücü olduğunu söylemek parlamentoların muhafaza edilmeleri ve kullanılmaları şeklindeki izleyen maddelerle çelişmez. Çünkü, parlamento kitle eylemleri ve tabandaki kurumlarla **takviye edildiği** takdirde, bu kurumların tümünün **birleşik** gücü, gerçekten çok etkili olabilir. Görünüşteki tutarsızlıklar, sosyalist solda varolan günü geçmiş ve geçersiz düşünce çerçevelerinden kaynaklanabilir. Mantıksal bir tutarsızlık olmadığından, şimdi son yedi önermenin temelleri ve kanıtları incelenebilir.

Değerlendirme Ölçüleri

Yedi önermeyi tam olarak kanıtlayacağımızı iddia edemeyiz. Siyasal teoride böyle kanıtlar çok en-

der olarak mümkündür. Gerçekte, bu yedi önermenin doğrulanması ancak bir sosyalist toplum kurma pratiğinin içinde olabilir. Siyasette, nihai kanıtlama ölçütü her zaman pratikle ilintilidir.

Bu makale esas olarak sosyalistler için yazılmıştır. Dolayısıyla, bir öncül üzerinde anlaşmaya varılabilir: Sosyalizm hem mümkün hem de arzu edilir bir şeydir ve zamanımızda uygulanabilir herhangi bir ekonomik sistemden çok daha caziptir. Bazıları tarafından, sosyalizmin aynı zamanda kaçınılmaz olduğu da söylenebilir, ama, bu, burada ele alınmayacaktır. Sosyalizm mümkün ve arzu edilir olduğundan, üzerinde mutabakata varılan bu hedefe ulaşmayı sağlayacak araçlara dikkatimizi yöneltebiliriz. Sosyalizmle, tabii ki, kollektif mülkiyetin ve üretim araçlarının demokratik kontrolünün olduğu bir toplumu kastetmekteyiz.

Dolayısıyla, stratejik önermelerimizin temel olarak diğer ahlaki ilkelere dayanmadığı açığa kavuşmuş olmalıdır. Stratejik zorunluluklardan yana olmak ya da bunlara karşı çıkmak bir sosyalist toplum kurma şeklindeki ana hedefle yakından ilgilidir.

Bununla birlikte, bu noktada, gelişmiş bir sanayi toplumunda sosyalizmin geniş ve güçlü demokratik kurumlara dayanmak zorunda olduğunu açığa kavuşturmalıyız. Demokrasisiz sosyalizm olamaz. Dahası, Britanya'da sosyalizmin ilerlemesi ve savunuculuğu, zorunlu olarak kitle demokrasisinin ilerlemesi ve savunuculuğunu da içermelidir. Bu yüzyılın ilk on yıllarında, örneğin, Rusya gibi az gelişmiş bir kapitalist ülkede oldukça değişik stratejik kurallar uygulanmıştır.

Sosyalizmin hem mümkün hem de arzu edilir olduğu şeklindeki öncülümüzden, bütün stratejik zo-

runlulukları tayin edici bir genel ölçüte ulaşabiliriz. Bu ölçüt şudur: **Sosyalizme gidişte ve sosyalizmi kuruşta etkililik.** Bir başka deyişle, bir stratejik zorunluluk, gelişmekte olan durumun bilimsel analizi temelinde oluşturulup oluşturulmadığı, bu stratejik zorunluluğun uygulanması halinde gerçekte sosyalizmi kurmayı ilerletip ilerletmediği ölçütüne göre değerlendirilir. Bu yüzden, ou yedi önerme ile ilgili olarak öne sürdüğümüz görüşümüz, Britanya'da bir sosyalist toplum kurmak için bunların uygulanması gerektiği şeklindeki yargımıza dayanmaktadır.

İddiamızın amacıyla ilgili olarak, fazladan, sosyalizmin tek ülkede gelişip gelişemeyeceği konusunda bir tavır almak zorunda değiliz. İddiamız, esas olarak bu konudan etkilenmemektedir. Bununla birlikte, Britanya'da sosyalizm uygulamasının, özellikle Batı Avrupa'dakiler başta olmak üzere diğer başlıca ülkelerdeki sosyalist gelişmelerden büyük bir ihtimalle hatırı sayılır ölçüde yardım göreceğini kabul edebiliriz.

Demokrasi ve «Burjuva Demokrasisi»

Önce yedinci önermeyi ele alacağız. Britanya'da «burjuva demokrasisi» terimini kullanmak meşru mudur? Terimi, Lenin, özellikle **Proletarya Diktatörlüğü ve Dönek Kautsky** adlı kitabında, popülerleştirmiştir. Bu kitabında Lenin, «burjuva demokrasisi»nin sınırlamalarının etkili bir dökümünü verir: Kapitalistlerin çıkarlarına tâbi olması, kapalı ve gizli tabiatı, karar alma ve yönetimde kitlelerin yardımını almadaki başarısızlığı vb. Bu gözlemler, hâlâ Britanya Parlamentosu ve diğer parlamentolar için geçerlidir ve toplumu dönüştürme sorununu hayati ve

merkezi yönleriyle ilintilidir. Buna karşılık, Lenin'e göre, «işçilerin ve sömürülen halkların doğrudan kendilerinin kurumları olan» sovyet-tipi organlara dayanan «proletarya demokrasisi» bu ciddi sınırlamaların üstesinden gelebilir. Bir sovyet, «onlara kendi devletlerini istedikleri yönde düzenlemeleri ve yönetmeleri konusunda **yardımcı olur**».

Bununla birlikte, birçok nedenden ötürü, «proletarya» ve «burjuva» demokrasisi arasında yapılan bu keskin ayrım anlamsız ve yetersizdir. Birinci olarak, «burjuva demokrasisi»nin sınırlamaları «burjuva demokrasisi»nin **biçimi**, yani parlamento ile **zorunlu olarak** bağlantılı değildir. Örneğin, ortaçağdaki durum ve toplum biçimleri, ortaçağ İngilteresi, on yedinci yüzyıl İngiliz Uluslar Topluluğu, yarı-mutlakiyetçi 1918 öncesi Almanyası, devrim öncesi Rusyası vb. için bu anlamsız olur. Daha önemli unsurun, parlamenter demokrasinin belirli bir sosyal sistemle olan yapısal ilişkisi olmayıp, parlamenter demokrasinin **biçimi** olduğunu söyleyebilir miyiz? Tabii ki söyleyemeyiz. Bir sosyalist toplumda parlamento varolduğu takdirde, kapitalistlerin gücünün artacağını ve onarılacağını ve hükümetin otomatik olarak gizli bir biçim alıp, kitleleri iktidardan dışlayacağını iddia edebilir miyiz? Tabii ki edemeyiz. Kitle gücünün kitle kurumları varoldukça ve kapitalist sınıfının **askeri** gücü ezildiği takdirde, mevcut parlamentonun **otomatik olarak** böyle bir dejenerasyona ve kapitalist restorasyona yol açacağını varsaymak için hiçbir neden kalmaz. Lenin'in ayrımı parlamenter demokrasinin biçimi ve içeriği arasındaki ayrımı yeterince hesaba katmamaktadır.

İkinci olarak, Lenin, parlamenter demokrasinin, sosyalist toplumda esas olarak neden geliştirileme-

yeceği konusunda ve halka «kendi devletlerini istedikleri yönde düzenleme ve yönetme» konusunda yardımcı olan kitlesel yönetim sistemiyle neden bağdaştırılamayacağı konusunda hiçbir gerekçe belirtmemektedir. Bir başka deyişle, Lenin, kendilerinin, yerleşik bir parlamenter demokrasi geleneğinin olmadığı bir toplumda, iç savaş tehdidi karşısında Rus Kurucu Meclisi'ni ortadan kaldırmak için yeterli gerekçeleri olmakla birlikte, bir sosyalist toplumda parlamentonun neden ortadan kaldırılması gerektiği konusunda hiçbir **genel** gerekçe vermemektedir. Lenin'in yukarıda sözünü ettiğimiz kitabına eleştiri konusu olan Kautsky'nin **The Dictatorship of the Proletariat** adlı kitabında devrimci Sovyet Rejimi'ne yöneltilen soyut ve ahlaki saldırıya katılmamız mümkün değildir. Ama, hem Lenin hem de Kautsky, parlamenter demokrasi ve Sovyet iktidarı hakkındaki değerlendirmelerini, özel olarak Bolşevik rejimi değerlendirmek yerine, genel terimlerle yaptıklarından ciddi bir hataya düşmüşlerdir.

Her ne kadar Marks'ın kendisi yeterli bir siyasal eylem teorisi oluşturmamışsa ve Lenin'in bu alandaki katkısı çok daha büyükse de, Marks, belirli rejimler hakkındaki değerlendirmelerinde çok daha ihtiyatlı davranmıştır. Bildiğim kadarıyla, Marks, «burjuva demokrasisi» terimini sadece bir defa, 1879'da kullanmıştır. Ayrıca, Marks, proletarya devriminde devlet kurumlarının ezilmesinden söz ettiği pek az durumda da, hiçbir zaman **genel olarak** parlamentonun ezilmesinin gerektiğini açıkça belirtmemiştir. Paris Komünü'ne atıfta bulunmanın aslında bu konuyla ilgisi yoktur çünkü o ne yazık ki sadece kuşatılmış bir şehirle sınırlıydı ve o koşullarda bir temsili parlamento çağırma imkânı yoktu. Komün bir ulu-

sal ayaklanmadan çok bir yerel ayaklanmaydı (bu da, tabii ki, yenilgiye uğramasının bir nedenidir). Paris'te başkaldıranların «komün» terimi kullanmaları, komünist sempatiden değil, bunun «belediye» anlamında kullanılan geleneksel Fransız, İspanyol ve İtalyan terimi olması gerçeğinden kaynaklanıyordu. Paris Komünü döneminde, Kugelmann'a yazılmış 12 Nisan 1871 tarihli mektubunda, Marks şu ünlü sözlerini yazmıştır.

> 18 Brumaire kitabımın son bölümüne bakarsanız, Fransız Devrimi'nde atılacak bir sonraki adımın, artık, önceden olduğu gibi bürokratik-askeri mekanizmanın bir elden ötekine devredilmesi olmayıp, aksine onun **ezilmesi** olacağını ve bunun, kıtada, her gerçek halk devriminin bir ön koşulu olduğunu belirttiğimi göreceksiniz.

Yukarıdaki cümlede, pek öyle sık vurgulanmayan iki önemli değerlendirme vardır. Birincisi, Marks «kıtadaki bir halk devrimi»nden söz etmektedir, dolayısıyla, bu reçetesinin Britanya'da doğrudan ya da tamamıyla uygulanabileceğini kabul etmemesi **ihtimali** vardır. İkinci değerlendirme daha da önemlidir: Marks devletin bütününün ezilmesinden değil, sadece bürokratik-askerî mekanizmanın ezilmesinden söz etmektedir. Dolayısıyla, genel olarak parlamentoların ezilmesi gerektiğini söylememektedir. Bununla birlikte, genel olarak bütün bürokrasilerin ezilmesi gerektiği şeklindeki görüşe de katılamayız. Ama, genel olarak, gerici askerî baskı aracının ezilmesi gerektiğine katılıyoruz ve bu kadarını yukarıda üçüncü ve dördüncü önermelerde belirtmiştik.

Hayati bir konu olan demokrasi ve devlet gücüyle ilgili olarak, Marks, Engels ve Lenin'in kitapla-

rı belirsizlikler, tutarsızlıklar ve bazen yanlışlar içermektedir. Uzun zamandan beri bu konu hakkındaki tartışma, sadece bir alıntı ve karşı alıntı bombardımanı şeklinde cereyan etmiştir. Marks, Engels ve Lenin'in kitapları konu hakkında geniş ölçüde yararlı olmakla birlikte, bütün gerçeklerin kaynağı olarak kabul edilemez. Üstelik, Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki dönemde, yetişkin nüfusun üçte birinden çoğunun oy kullanma hakkının olduğu genel seçimler, Fransa ve Birleşik Devletler gibi sadece başlıca birkaç ülkede yapılmaktaydı. Örneğin, 1914'te, Britanya'da, mülkiyet koşulu olduğundan ve kadınların oy kullanma hakkı bulunmadığından, 20 yaşın üzerindeki yetişkin nüfusun yalnızca yüzde 30'u oy kullanabiliyordu. **New Left Review**'nun son sayılarından birinde Göran Therborn'un belirttiği gibi, eğer tam demokrasi bütün ırksal, cinsel ve sınıfsal yetkisizlikleri dışlamak olarak tanımlanıyorsa, bu amaca nisbeten yakınlarda ulaşılmıştır. Tam demokrasi, Britanya'da 1928'de, Almanya'da 1919'da (sonradan Naziler'ce ortadan kaldırılmış, savaştan sonra yeniden kurumlaşmıştır), Fransa ve İtalya'da 1946'da ve ABD'de ancak 1970'lerde kurumlaşmıştır. Tam demokrasi, bir bütün olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasına özgü bir olgudur. Lenin ve Troçki bile Batı'da demokrasinin yeşermesini görecek kadar yaşamamışlardır. «Burjuva demokrasisi» terimini akılsızca kullanabilir ve son altmış yılda bu ülkede ve öteki ülkelerde meydana gelen yapısal ve seçimle ilgili değişiklikleri yok sayabilir miyiz? Bunu yapmamamız gerektiği gözüküyor.

Parlamenter ve «Proleter» Demokrasi

Lenin'in «proleter demokrasisi» dediği şeyin özel liklerini, normal parlamenter yasama yoluyla oluşturmak şüphesiz güç olacaktır. Ama, bu, yönetimde kitle katılımının sağlandığı, temsilcilerin görevden alınabildiği vs. gibi nitelikler taşıyan bir işçi demokrasisine ulaşmak için parlamentonun ortadan kaldırılması gerektiği anlamına gelmez. Anayasada, parlamento üyelerinin, kendilerini seçenler tarafından görevden alınabilecekleri yolunda bir değişiklik yapmanın, ilkesel olarak mümkün olamayacağını gösteren hiçbir neden yoktur. Böyle bir reform gerçekleşmeden önce gerçek bir sosyalist hükümetin kurulmasını beklememiz gerekebilir. Ama, özellikle, ek kitlesel demokratik kontrol organlarının kurulmasından ve kapitalist sınıfın askerî ve ekonomik gücünün kırılmasından **sonra** bunun imkânsız olduğunu kabul etmemiz için hiçbir neden yoktur. Lenin'in reddetmesine rağmen, «proletarya demokrasisi»nin, ilkesel olarak, parlamenter demokrasiyi dışlamadığı gözüküyor.

Tabiî ki, sosyalistlerin, parlamenter demokrasinin darlığını ve sınırlamalarını vurgulamaları gerekiyor. İşçilerin denetimi, işçi konseyleri ve tabandaki diğer kurumlar için mücadele etmek mutlaka esastır. Ama, bu mücadeleler, parlamentoyu, yine de seçmenlerin çok küçük bölümünü oluşturan burjuvazinin çıkarlarına hizmet edebilmesini en aza indirecek bir biçimde, yeniden şekillendirme mücadelesini zorunlu olarak dışlamaz. Parlamenter demokrasiyi işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda geliştirme mücadelesinin, Britanya'da uzun ve onurlu bir tarihi vardır. Bu, geçen yüzyılda, Chartistler'in taleplerinin te-

melini oluşturmuştur. 1860'larda ve sonrasında, oy hakkını genişletme çabalarında işçi sınıfı seferberliği, rolünü oynamıştır. Dolayısıyla, Britanya'da parlamenter demokrasi kısmen işçi sınıfının baskısı ile değiştirilmiş ve geliştirilmiştir. «Burjuva» ve «proleter» demokrasileri arasındaki katı Leninist ayrım, işçi sınıfı hareketinin 150 yıllık yoğun bir mücadeleden sonra, kurulmasına katkıda bulundukları bir şeyi alaşağı etmeleri ve yepyeni bir şeye yeniden başlamaları gerektiği şeklindeki görüşü destekliyormuş gibi görünüyor. Gerçekte, riskli olan gerici bir diktatörlüktür. En azından, niçin eskisini yıkmadan önce yenisini inşa etmek gerekmesin? Ortodoks Leninizm'in herhangi bir gelişmiş kapitalist demokraside hiçbir zaman önemli köklere sahip olmaması hiç de şaşırtıcı değildir.

Bununla birlikte, parlamenter demokrasinin, zorunlu olarak, burjuvazinin sınıf çıkarlarının korunmasına özgü olmadığı şeklindeki iddiamızdan, devletin bir bütün olarak değişik siyasal sınıf çıkarlarının içine doldurulabildiği tarafsız bir sınıf kabı olduğu sonucu çıkartılmamalıdır. Sosyal demokrat mitin aksine devlet tarafsız **değildir.** Belli bir sınıf toplumunda parlamento ne sınıflar üstünde tarafsız olabilecek bir kurumdur, ne de çoğunluğun çıkarlarını tamamen yansıtabilir. Görüşümüz, sadece (genel oya rağmen) çoğunlukla burjuvazinin sınıf çıkarlarını yansıtabilmekle birlikte, parlamentonun **zorunlu olarak** burjuva sınıfının yönetimi ile bağlantılı olmadığıdır. Buradan, genişletilmiş ve yeniden şekillendirilmiş bir çeşit parlamentonun sosyalizmde de varolmasının mümkün olduğu ve tam sosyalist dönüşümü gerçekleştirmek için parlamentonun ortadan kaldırılmasının gerekmediği sonucunu çıkartıyoruz. Ama,

bu, demokrasinin tabiatında büyük kurumsal değişikliklerin gerekmediği anlamına da gelmez. Ayrıca, yukarıda belirttiğimiz üzere, burjuva devletinin baskı araçlarının ezilmesi gerekecektir ve devlet aygıtında sayısız başka esaslı değişikliklerin yapılması gerekecektir.

Parlamento Bir «Görüntü» mü?

Birinci önermede parlamentonun kendi başına çok az etkili gücü olduğu belirtilmişti. Bunu akılda tutarak şimdi sekizinci önermenin kanıtlanmasına girişebiliriz.

Anahtar kelimeler «kendi başına»dır. Parlamenter gücün, tabandaki etkin yürütme kurumlarıyla takviye edilmediği zamanlardaki sınırlılığına, bir örnek işyerlerinde sağlık ve güvenlik koşullarını düzeltmeye yönelik son fabrika yasalarıdır. Fabrika müfettişlerinin sayılarının sınırlı olmasına ve fabrika teftişlerinin iyi yapılmamasına bağlı olarak, bu hayati reformla, henüz yasal standartları uygulamak mümkün olmamıştır. Fabrika müfettişlerinin önemli yetkilerinden bazılarını sendikalar üzerlerine alıncaya kadar, yasal standartlar mühtemelen tamamen uygulanamayacaktır. Yasalar, kendi başına gerekli reformların üstesinden gelememiştir.

Önemli yasaların, tamamen etkili olabilmesi için bazı güçlü yürütme organlarınca desteklenmesi gerekir. Doğal olarak, çoğu kez parlamenter yasamayı etkili bir yasa biçimine dönüştüren organ polis gücüdür. Polisin varlığı kendi başına kanunu ihlal etmeyi caydırıcı bir güçtür. Mahkeme ve hapishanelerin de bunda rolü vardır. Ama, genel olarak, bazı kayda değer ve skandal yaratan istisnaları bir kenara

bırakırsak, polis ve mahkemelerin gerekli parlamenter yasama olmadan belirli bir konuda caydırma, tutuklama ve cezalandırma gücü yoktur. Dolayısıyla, buradan, gücünün, etkili olabilmesi için polis ve mahkemeler gibi organlarla birleştirilmesi gerekiyorsa da, parlamentonun biraz sivil gücü olduğu sonucunu çıkartabiliriz. Bir yandan polis ve mahkemeler, öte yandan, parlamentodaki yasama süreci, bir parlamenter demokraside, tamamıyla etkili olabilmek için birbirlerine bağlı olmak zorundadırlar.

Bununla birlikte, çok az sayıda kanun yalnızca tutuklama ve cezalandırmaya dayanarak uygulanmaktadır. Gelişmiş kapitalist demokrasilerde kanuna bağlılığın ardında yatan önemli bir neden nüfusun büyük bölümünün **rızasıdır.** Tabii ki, çeşitli kanunların düzenlenmesinde ve yasamasında halkın çoğunun katkısı yoktur, üstelik tüm kanunlar nüfusun çoğunluğunun mutabakatına dayanmaz. Bununla birlikte, halkın, çoğu, yasamanın geçtiği ana meclisin, yani parlamentonun, biraz dolaylı olarak çoğunluğun isteklerini yansıttığına ve bunlara cevap verdiğine inanır. Bu inanç, temelsiz olabilir, ama, yine de, çeşitli tarihsel ve sosyal nedenlerden dolayı hüküm süren bir inançtır.

Dolayısıyla, sosyalistler için can alıcı bir görev, bu kitle rızasını doğuran süreçleri ve yapıları incelemek ve anlamaktır. Burada böyle bir analize girişmek, bu makalenin alanı dışına çıkmak olur. Bunun hakkında, geçmişte, özellikle **Towards Socialism** cildindeki iki makalesiyle Perry Anderson ve **State in the Capitalist Society** adlı kitabında Ralph Miliband tarafından önemli çalışmalar yapılmıştır. Britanya'da siyasal iktidar yapılarının tam bir analizi temelinde, Parlamento'nun bu kitle rızasının doğmasında

hayati ve merkezi bir rolü olduğu tartışılamaz.

Bu, basit olarak, halkın Parlamento'nun kısmen ya da tamamen temsili olduğuna inanması gerçeğinden kaynaklanmamaktadır. Bu daha derin ve daha karmaşık bir süreçtir. İnançlar, ideolojiler ve bilinç unsurları, zıtlık oluşturan gerçeklerin göz kamaştırıcı ışıkları dışında, sadece akılın karanlıklarında gizlenen görüntüler değildir. Parlamento gibi kurumlar, kapitalizmde, daha çok, hayat tecrübesini, belirli bir anlama ve eylem düzlemine odaklandıran mercek ve prizmalara benzer. Basit bir örnek vermek gerekirse Britanya'da parlamentonun güçlü recractive (kırıcı) güçleri koşullar ve maaşlar hakkındaki mücadeleyi seçim ve parlamenter alana yönlendirme eğilimindedir. Bu da, sırayla bu mücadelelerin niteliğini ve yönünü değiştirir ve mücadeleye katılanların kendi bilinçlerini biçimlendirir. Dolayısıyla, en azından, uzun süreden beri varolan ve merkezi kurum olarak, parlamentonun, işçi sınıfının görüşünün şekillendirilmesi ve esas mücadelelerin kendi takdir edilen kanallarına yönlendirilmesi konularında büyük gücü olduğu kabul edilmelidir. Gerçeğin toplumsal kavranmasının kendi terimleriyle oluşturulmasındaki yeteneğinden dolayı, parlamento, kitle rızasının oluşmasına katkıda bulunur. Mücadeleler ve meseleler parlamenter alana yönlendirilir ve bu, meşru karar alma ve yasama alanı olarak kabul ve onay görür. Bazılarına, bu süreç başarısız ve bunaltıcı gelebilir, ama, bu, ne olduğu konusunda kabul edilmeli ve onaylanmalıdır. Bunu yapmazsak ve ne olması **gerektiği** hakkındaki görüşümüz bunun yerini alırsa, bu çok tehlikeli bir hata olur.

Dolayısıyla, görüşümüzü toparlamak gerekirse, parlamento yalnızca bir görüntü değildir, bilinci şe-

killendirme ve kitle rızası oluşturmada büyük gücü vardır. Bu noktada, aynı zamanda dokuzuncu ve onuncu önermeleri de destekleyen bazı önemli örneklerden söz etmeye başlayabiliriz.

1918-1919 Alman Devrimi'nin Yenilgisi

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Alman ulusu çökme noktasına gelmişti. Yıllarca siperlerde dökülen kanlar ve evlerdeki sıkıntılar ulusu için için kanatmıştı. Alman savaş-makinası durma noktasına gelmişti. 9 Kasım 1918'deki devrimci patlamaya kadar kara ve deniz ordularında isyanlar birbirini izledi, Kaiser çekilip eski imparatorluğa ait Alman monarşisi yıkıldı. Yönetim boşluğunu altı kişilik «Halkın Vekilleri Konseyi» hemen doldurdu. Bunların üçü sağ kanat sosyal demokrat, üçü ise, sol kanat «Bağımsız» sosyalistti. Daha o zamanlardan sağ kanat, parçalanmış Alman ordusundaki belirli gerici unsurlarla iletişim ve işbirliğine girişmişti, ama, son derece ihtiyatlı yapılan bu gizli anlaşmalardan sol haberdar değildi. Sağ kanat sosyal demokratların bir parlamenter demokratik burjuva cumhuriyeti kurulmasından öte bir niyetleri yoktu. Konseyin sol kesimi, Bağımsız Sosyal Demokrat Parti'nin üyeleri Almanya'da gerçek bir sosyalizm kurmayı amaçlıyordu. Konsey'in dışında Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'un önderlik ettiği Spartakistler, bir yıl önce gerçekleşen Bolşevik ayaklanma modeline dayalı bir proleter devrimi teşvik etme niyetindeydiler. Bağımsızlar ve Spartakistler kentsel işçi sınıfının yalnızca küçük bir bölümünün desteğini görürken, sağ kanat sosyal demokratlar, işçi sınıfının çoğunluğunun -en azından-zımni desteğine sahiptiler.

Altı kişilik Konsey, Berlin işçi ve asker delegelerini 10 Kasım sabahı erkenden toplantıya çağırdı. Öğleden sonra, radikal ve devrimci bir ruh haliyle üç bin delege toplandı. «Rus İşçi ve Askerlerinin Hükümeti»ne kardeşçe selamlar gönderildi. Alman sanayiinin hemen millileştirilmesi istendi. Sonra, daha çok sağ kanadın çıkarlarına uygun olarak altı kişilik Konsey oybirliğiyle onaylandı. Ayrıca, yirmi sekiz kişilik «Berlin İşçi ve Asker Konseylerinin Yürütme Konseyi» seçildi. Üyeleri Bağımsızlar ve sağ kanat sosyal demokratlar arasında hemen hemen eşit olarak dağılmıştı. Toplantıda seslerini duyurmalarına rağmen, Spartakistlerden hiçbiri seçilmeyi başaramadı. «Yürütme Konseyi» Almanya'nın birçok yerinde kurulmuş ve kurulmakta olan işçi ve asker konseyleri temsilcilerinin bir **ulusal** kongresini toplantıya çağırmayı görev bildi. Yine de, uygulamada, ulusal meseleleri altı kişilik Konsey yürütüyordu. Günde sekiz saat çalışmayı getiren, fabrikalarda sendika kurma hakkını garanti altına alan, hastalık, yaşlılık ve işsizlikten kaynaklanan hakları artıran, basında sansürü kaldıran ve siyasi mahkûmları serbest bırakan bazı önemli yasalar çıkardı.

Bu sırada, Spartakistler sabırsızlık içindeydi. Luxemburg, işçi sınıfı desteklerinin zayıflığını vurgulayarak ihtiyatlı olmada ısrar ederken, Liebknecht' in önderlik ettiği diğerleri altı kişilik Konsey'in hemen düşürülmesi için ajitasyona giriştiler. Sovyet-yetkilileri devrimin devam etmesinde ısrar eden bir radyo mesajı göndererek bu eylemi desteklediler: Liebknecht önderliğinde bir işçi konseyleri hükümeti kurulmalıydı. Kasım ayı boyunca, Spartakistler hükümete rahat vermemek ve iç savaşı teşvik etmek için her fırsatı kullandılar. Eylemleri en azından, al-

tı kişilik Konsey'de sağ ve sol arasındaki kutuplaşmanın artmasını sağladı, ama, Spartakistler kitle desteklerini yeterince arttıramadılar, küçük bir azınlık olarak kaldılar.

Ulusal egemenliği, Berlin işçi ve asker konseylerinden farklı olarak Almanya çapında bir ulusal gruba devretmeyi amaçlayan İşçi ve Asker Konseyleri'nin Ulusal Kongre'si 16 Aralık'ta Berlin'de açıldı. Delegelerin yüzde altmış kadarı sağ kanat sosyal demokrattı ve bunlar bir karar alınarak 19 Ocak'ta genel seçimlerin yapılmasında direttiler. Seçilmiş parlamento, bir anayasa taslağı hazırlayacaktı ve Alman Cumhuriyeti'nin egemen organı olacaktı.

Sağ kanat sosyal demokratlar, kuşkusuz, seçimleri işçi ve asker konseylerinin nüfuzunu kısmen baltalayacak bir araç olarak görüyordu ve bu nedenle, bütün çabalarını bu amaç üzerinde yoğunlaştırdılar. Spartakistler bu manevradan şüphelendiler, işçi ve asker konseylerinden başka bir şeye dayanan herhangi bir ulusal parlamentoya isteksiz kaldılar. Artık yalnızca gelecek seçimleri baltalamayı ve parlamentonun toplanmasını engellemeyi değil, aynı zamanda, yeni bir parlamenter demokrasiyi onaylama sürecine giren İşçi ve Asker Konseyleri Ulusal Kongresi'ni dağıtmayı da amaç edindiler. Ulusal Kongre'nin kararlarını kabul etmemelerindeki Spartakist rasyonel, kongrenin sahtekârlıkla sağ kesimce doldurulduğu şeklindeki inançlarıydı.

Ulusal Kongre'yi dağıtmak için uyguladıkları yöntemler şaşırtıcıydı. R.M. Watt **The Kings Depart** adlı kitabında, görünümü şöyle anlatır:

> Kongrenin toplandığı karmakarışık beş günü (16-20 Aralık) Liebknecht ve izleyicileri gürültü ve iyice karmaşaya çevirdiler Yedi bin kadar Spar-

takist dışarıda toplandı... ıslıklama ve yuhalamaları içeriden rahatlıkla duyuluyordu. Spartakistler zaman zaman toplantı salonuna daldılar, slogan ve nutuk attılar, tehditler savurdular, sonra çıkış kapılarından dışarıya akın ettiler. Diğerleri, koridorda pankartlar taşıyarak aşağı yukarı giderek gösteride bulundular... Halkın Donanması Filosu'ndan silahlı denizci grupları salonu doldurdular. Yüzlerini çamurla sıvamışlardı ve etkisi arzu ettikleri derecede ürkütücü olmuştu. Silahlarını sallayarak, hemen gerçek bir Kızıl Muhafızlar'ın kurulmasını, Ulusal Meclis (parlamento) kurulması yolundaki planlardan vazgeçilmesini ve İşçi ve Asker Konseyleri'nce yönetilen bir hükümet sisteminin sürdürülmesini talep ettiler (s. 256-7).

Spartakist ajitasyonun bir ölçüde etkisi oldu, ama, doğal olarak kongreye kendi görüşlerinin egemen olmasında başarılı olamadılar. Gerçekten, bu, delegelerin, bir yanda salt ayaklanma öte yanda, dar parlamentarizm stratejileri arasında kutuplaşmasına yol açtı.

Rosa Luxemburg daha ileri görüşlüydü. 30 Aralık'ta Almanya Komünist Partisi'ni kurmak için toplanan kongrede, zamanın çoğu seçimler ve öngörülen yeni parlamento meselesi üzerinde harcandı. Luxemburg ve Levi partinin seçimlere katılması gerektiğini savundular, ama, bu görüş kaybetti ve büyük bir çoğunlukla seçimlerin boykot edilmesi kararı alındı.

1919 Ocağı'nın ilk haftası boyunca büyük grev ve başkaldırmalar günlük olaylar haline geldi. 5 Ocak'ta komünistler, sol kanat Bağımsızlar ve Devrimci İşçi Temsilcileri, Berlin polis müdürünün görevden alınması meselesini görüşmek üzere toplandılar. Liebknecht, şaşırtıcı bir biçimde, ertesi gün si-

lahlı devrimi başlatma kararını verdi. Böylece «Spartakist Devrim» başladı. Bir genel grev, Berlin'de hayatı felce uğrattı ve silahlı işçiler stratejik binaları ele geçirdiler.

Birkaç gün önce Spartakist örgütü, ismini Almanya Komünist Partisi olarak değiştirmişti. Bununla birlikte, 5 Ocak toplantısına sadece Liebknecht ve bir başka komünist katılmıştı. Diğer önderlerle ilgili olarak Watt şunları yazmaktadır.

> Rosa Luxemburg, Leo Jogiches ve Karl Radek, sol partilerin 5 Ocak toplantısının devrimi ilan etmeyi kararlaştırdığını öğrendiklerinde, dehşete kapıldılar. Yalnız değillerdi. Parti **Zentrale**'inin çoğunluğu da, aynı şekilde ürkmüştü. Proletarya hareketinin henüz bir gerçek devrime hazır olmadığını oldukça açık bir biçimde görüyorlardı ve Liebknecht'in toplantıya neredeyse tek başına gitmesine izin verdiğinden talihe lanet okudular... Kitleler henüz doğru dürüst eğitilememişti Rosa Luxemburg'un en çok korktuğu şey -ilkel bir proletarya ayaklanması- gerçekleşti... Ajitasyon ve propaganda da amaçları için yetersizdi. Bu ayaklanma başarıya ulaşsa bile-ki Luxemburg bunun başarıya ulaşmayacağından emindi- sadece Leninist terör politikalarıyla ayakta durabilirdi (s. 296-7).

Daha bir hafta önce Luxemburg şunları yazmıştı.

> İktidarı şimdi ele almak fahiş bir hata olur. Alman işçi sınıfı henüz böyle bir harekete hazır değildir... Kitleler henüz Almanya'yı örgütlemeye hazır ve muktedir olmadığından, onu (sosyal demokrat hükümeti) yıkmak ve yerine başka birşey koymak faydasız ve çocukça bir tavır olur (R. Fischer, **Stalin and German Communism**, s. 74).

Her ne kadar Radek ayaklanmaya son verilmesinin hattâ silahsızlanmanın gerektiğini savunduysa da, Luxemburg ve diğer önderler Parti'nin artık işçileri yalnız bırakamayacağı görüşündeydi. Devrimin kaderi ne kadar kötü olursa olsun kendi kaderlerini onunkiyle birleştirmeliydiler. Nitekim, öyle oldu.

11 Ocak'ta **Freikorps** Berlin'in içlerine girdi. 15 Ocak'a kadar devrim kanlı bir biçimde ezildi ve şehir ellerine geçti. O gece hem Liebknecht hem de Luxemburg tutuklandılar. Liebknecht «kaçmaya çalışırken» vuruldu. Luxemburg'un beyni parçalandı ve cesedi bir kanala atıldı.

Dört gün sonra, planlandığı üzere, genel seçimler yapıldı. Sağ kanat sosyal demokratlar, bir partinin tek başına alabildiği en yüksek oyu, oyların yüzde kırka yakınını aldı. Bağımsızların oyu yalnızca yüzde yedi idi. Komünistler seçimleri boykot etti. «Spartakist Hafta»nın ardından burjuva partileri durumlarını dikkate değer bir biçimde düzeltmeyi başarmışlardı. Sosyal demokratlar, Bağımsızlar'ın parlamenter demokrasinin ilkelerini kabul etmelerini ve bir başka ayaklanmayı desteklemeyeceklerini ilan etmelerini talep ederek, sol kanat Bağımsızlar'ın hükümete katılmasını istediler. Bağımsızlar bunu reddettiler ve sosyal demokratlar kendilerine sağda burjuva partileri arasında müttefik buldu. Weimar Cumhuriyeti doğmuştu.

Alman Devrimi Tecrübesinin İlgisi

Solda çağdaş mit, 1918-19 Alman devriminin, Alman «Ekimi»nin devrimciler hesabına yenilgiyle son bulması dışında, temel ayrıntılarla, 1917'de Rusya'da gerçekleşen olaylara uygun olduğu yolundadır. Oy-

sa, farklılıklar bundan çok daha büyüktür ve bu farklılıkların analiziyle günümüz için bazı temel stratejik ilkelere varabiliriz.

Her şeyden önce, Rusya'daki Ekim Devrimi öncesi durumun aksine, Almanya'da devrimciler hiçbir zaman işçi konseylerinde çoğunluğun desteğine sahip olamamıştır. Ve, gördüğümüz gibi, bu konseylerin kongresini dağıtma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Tam tersine, Lenin ve Bolşevikler, sovyetlerde çoğunluk desteğine sahip olmayı ayaklanmanın bir ön koşulu olarak değerlendirmiştir. Aslında, Petersburg'da ayaklanma sovyetlerin kendi adına yürütülmüştür. Sosyal demokrat güdümleme ve başka nedenlerle, Alman konseylerinde böyle bir devrimci çoğunluğa ulaşmak mümkün **olmayabilirdi.** Ama, böyle bir durumda, devrimciler, en azından, ayaklanmanın yenilgiye mahkûm olduğunu çıkartmalıydılar.

Şimdi ortaya iki yeni soru çıkmaktadır. Spartakistler, yaptıkları gibi, genel seçimleri sabote etmeye teşebbüs etmeli miydiler? Ve parlamenter demokrasiyi böylesine uzlaşmaz biçimde hor görmek temelinde işçi konseylerindeki çoğunluğa kendi görüşlerini kabul ettirebilir miydiler? Savaş öncesi Almanyası'nın, ciddi sınırlama ve çarpıklıklarına rağmen, Rusya'dakinden daha fazla olan, bir parça parlamenter demokrasi geleneği vardı. Ayrıca, savaş öncesi dönemde sosyal demokrat stratejinin odak noktasını parlamenter çoğunluğa ulaşmak amacı oluşturmuştur. Dolayısıyla, Alman işçi sınıfının, bir bütün olarak, parlamenter demokrasiye biraz bağlı olması şaşırtıcı değildir. Kaiser devrilir devrilmez, bir sonraki adımı doğal olarak liberal ve eşitlikçi bir parlamenter cumhuriyetin kurulması olarak gördüler. Rusya'dakinden katı bir biçimde ayrılan sosyal ve siyasi ge-

leneklere bağlı olarak, Alman işçi sınıfı parlamentarizme eğilim göstermiş ve ayaklanmayı reddetmiştir. Bazıları, bu durumun değiştirilmesinin zorunlu olduğunu söyleyebilirler. Ama, ne olursa olsun, böylesine köklü fikir ve gelenekleri silip atmak pek kolay olmazdı. İşçi konseylerinin desteğini bile görmeyen, ümitsiz bir ayaklanmayla elbette silinip atılamazdı. Üstelik, sosyal demokrat yanılsamalara kapılan bir işçi de görünüşte elde edilebilir olan liberal parlamenter cumhuriyet projesinden vazgeçip, işçi konseylerinin yönetimini isteyen ama bu işçi konseylerinin karar ve eylemlerini sabote etmeye çalışanların çizgisini izlemezdi.

Aksine, Rusya'da Bolşevikler, 1917 Agustosu'nda Kornilov'u ezmek için bir birleşik cephe oluşturmak gibi taktiklerle kentsel proletaryanın çoğunluğunun desteğini kazandılar. Geçici Hükümet, Menşevikler ve diğerleriyle ittifaka girdiler. Sonuç, sadece Kornilov'un yenilgiye uğratılması olmadı, aynı zamanda işçi sınıfının kitlesel eyleminin zorunluluğunun **eylemle** gösterilmesi oldu. Birleşik cephe ilkesini Alman örneğine uygularsak sonuç şu olmalıdır: Birinci olarak, Spartakistler, monarşistlerden ya da gerici **Freikorps**'dan gelebilecek herhangi bir **darbeye** karşı hazırlanma şeklindeki kısmi amaçla sosyal demokrat tahakkümü ve güdümü altında bile olsa silahlı varlıklarını sürdürme amacıyla işçi konseylerinde çalışmalıydılar. İkinci olarak, elde başarılı bir ayaklanma kartı olmadığından, Lenin'in 1917 boyunca zaman zaman Geçici Hükümet'e geçici olarak destek verdiği gibi, altı kişilik Konsey geçici olarak desteklenmeliydi. Üçüncü olarak, Spartakistler, parlamento seçimlerine, sabote etmeye çalışmak yerine, katılmalıydılar. Bunu yapmak suretiyle, parlamento-

nun sınırlamalarını gösterebilirlerdi ve silahlı işçi konseylerinin **parlamenter meşruiyeti** ve desteklenmesi için kampanya yürütebilirlerdi. İşçi konseylerinin meşru yetkilerinin ve etkili gücünün olduğu ve mevcut, ancak dönüştürülmüş parlamentoyu bir ölçüde etkileyebildiği bir cumhuriyet önerebilirlerdi. Böyle öneriler, işçi konseylerindeki sosyal demokrat kitlelerin desteğini alabilirdi ve sağın hegemonyasına meydan okurdu.

Böyle bir stratejinin bir sonucu olarak, işçilere karşı **Freikorps**'u kullanmak çok daha güç olurdu. **Freikorps**'un işçiler tarafından, kitle ajitasyonuyla yara alabileceği çoğu durumda görülmüştü. Eğer yeni parlamentoya toleranslı davransalar ve katılsalardı ve ayaklanmalarını erteleselerdi, Spartakist ajitasyon on kez daha etkili olurdu. **Freikorps**, parlamenter demokrasiyi temsil ettiği iddiasıyla yürüyemez ve savaşamazdı ve isyana ve karşı tarafa geçmeye çok daha eğimli olurdu.

Yine de, böyle bir strateji kolayca uygulanabilirdi ve başarıya ulaşmayı garanti ederdi demiyoruz. Ama, görünüyor ki, ortada çok az etkili alternatif vardı. Sosyalizme ulaşmak için salt ayaklanmacı yolun savunucuları stratejilerin «tarihsel olarak ispatı»nı zikretmeye çok meraklıdır. Oysa, işin doğrusu, tarihte, ne salt ayaklanmacı ne de salt parlamenter strateji, **hiçbir zaman** bir gelişmiş kapitalist demokraside başarıya ulaşmamıştır. Salt ayaklanmacı taktiklerin trajik acizliği, hiçbir zaman Almanya'da 1918-1919'dakinden daha canlı bir biçimde görülmemiştir.

Fransa'da Başkaldırma, Mayıs 1968

Geçen on yılda Batı Avrupa'da devrimci solun dikkate değer yeniden doğuşu, büyük ölçüde Fransa'da 1968 Mayısı ve Haziran başlarında gerçekleşen çok büyük olaylardan kaynaklanmıştır. Bu olayların belirgin bir etkisi, sosyalizme salt ayaklanmacı yolla ulaşmak görüşünün Batı Avrupa'da yeniden dirilmesi olmuştur. Sosyalizme ulaşmak için ayaklanmacı yol, savaş sonrası gelişmiş kapitalist dünyasında gerçekleşmemiş bir umut, hareketsiz üzüntü sisi içinde neredeyse boğulmuş bir hülya olmaktan çıkıp, sokak savaşları, kitlesel ve benzeri görülmemiş grevler ve ölüm-kalım mücadelesi veren Gaullist rejimin sancılarıyla parıldamaya başladı. Ya da, aramızdan çıkıp şehrin sokaklarını doldurup «savaşacağız, kazanacağız: Paris, Londra, sonra Berlin» diye şarkılar söyleyenlere öyle geldi.

Ama, Fransa olayları ayaklanmacı boyutlara ulaşmadı, ne Londra ne de Berlin o yolu izledi. 1969 İtalyası'ndaki «Sıcak Sonbahar» «ağır çekim bir 1968 Mayısı» olarak görülebilir, ama, hareketi parça parça ve biraz farklıydı. 1968 Mayısı Batı Avrupa'da devrimci sola kitlesel bir destek sağladı. Ama, zaman ilerledikçe ve başkaldırma alevleri geride kalınca, sol bütün görüşünü bu olayların yenilenmesi şeklindeki basit bir umuda dayandırmaya başlar oldu. 1968'de bir hareket yaratılmıştı, ama, bunun beklentilerini yansıtacak gerçek gelişmelerin yokluğunda, stratejisi kadere dayanarak düzenlenir oldu. Bazı yazarlar, 1968 Mayısı'nın alışılmamış ve özgün koşullara bağlı olarak ortaya çıktığını iddia etme eğilimindedir. Haklı olabilirler, ama bu meseleyi burada tartışmayacağız. Böylesine kitlesel boyutlara ulaştıktan

sonra başkaldırmanın momentini neden kaybettiğini sorgulamak bundan daha alışılmış değildir ve aynı derecede yararlıdır. Böyle olaylar tekrarlanabilse dahi, bunun zorunlu olarak bizi parlamenter demokrasi meselesine bakmaya zorlayacağını göstereceğiz. 1968 Mayısı'nın saklı bir dersi, parlamenter demokrasinin inkâr edilemez bir ağırlığı ve önemi olduğudur. 1968 başkaldırması gerçeği parlamentoların bir «görüntü» olduğu görüşüne tamamlayıcı bir kanıt değildir. Eğer böyle kurumlar bu kadar zayıf olsalardı, devrimin artan rüzgârlarında uçup giderlerdi.

Önce, Latin Mahallesi'nde sokak savaşları başladı. Sonra, öğrencilerden, Fransız işçi sınıfına bir kıvılcım sıçramasını sağlayan 10 11 Mayıs «Barikatlar Gecesi» geldi. Mayıs ortasından Haziran ortasına kadar, Fransız ekonomisi, tarihsel olarak benzeri görülmemiş kitle grevleriyle felce uğradı. Yaklaşık on milyon işçi işi durdurdu. Birçok fabrika işgal edildi. Nantes kentinde grev, yerel yönetimin ele geçirilmesine dönüştü, işçilerin, köylülerin ve öğrencilerin komitesi gerçek yerel otorite haline geldiler. Yine de, Haziran sonuna kadar herşey sona erdi. Beklendiği gibi, devletin zor kullanması ya da zor tehdidi Fransız başkaldırmasının bastırılmasında rolünü oynadı. Ama, çok sayıda kayda değer ölüm ve yaralanma dışında, başkaldırma kanla boğulmadı. Gerici güçlerce, en azından yirmi bin kişinin katledildiği 1871'deki Paris Komünü'nden farklı olarak, Mayıs ve Haziran'da en çok birkaç düzine işçi ve öğrenci hayatını kaybetti. Garip açmaz şudur. Kitlesel ve aktif desteğine rağmen, Mayıs başkaldırması, kapitalist devletçe çok büyük zor kullanılarak değil, ama bizzat kitlelerin kendi güdümlendirilmiş «rıza»sıyla bastırıldı. Kitlelere işbaşına dönmekten başka,

açık bir gerçekçi alternatif sunulamadığından grevler sona erdi. Yetkililer, Komünist Parti'nin aktif katılımıyla, bir gelişmiş kapitalist demokrasinin ağırlıklı kurumlarının kitleleri etkilemesini sağlayarak kontrolü yeniden ele geçirdi. Şimdi olaya dönelim ve bunun nasıl olduğunu görelim.

Mayısın sonlarına doğru hareket zirveye ulaşmıştı. 27 Mayıs - 30 Mayıs arasında Gaullist hükümet gözle görülür bir siyasi kriz içine girmişti ve bundan çıkması mümkün görülmüyordu. 29 Mayıs'ta, De Gaulle, Fransız askeri yöneticileriyle görüşmek üzere Paris'i terketti - kuşkusuz, bize, rejimin, başka araçlarla iktidarı korumayı başaramazsa, geniş çaplı askeri güce baş vurmaya oldukça hazır olduğunu gösteriyordu. Ama, sonradan gerçekleştiği üzere «başka araçlar» galip geldi.

Bazı gözlemciler, De Gaulle'un görevden istifa etmek üzere olduğunu düşündüler. Ama, 30 Mayıs'ta kişisel olarak mücadeleye döndüğü açığa kavuştu. Öğleden sonra ulusal televizyonda veciz ve cüretkâr bir konuşma yaptı. Ulusal Meclis hemen dağılacak ve genel seçimlere gidilecekti. «Cumhuriyetin korunması» için kentsel eylem müfrezelerinin kurulacağını ilan etti ve işler istediği yolda gitmezse zor kullanılacağını ima etti.

Bundan sonra hareket geri çekilmeye başladı. Hafif sektörlerdeki birkaç grev izleyen birkaç gün içinde kırıldı. Karman çorman bir işbaşına dönme hareketi başladı. Komünist Parti ve sendika federasyonu CGT, dengeyi tamamen yanlış yola yöneltmişti. Seçime gidilmesi çağrısı ve de Gaulle'ün meydan okumasına karşı verdikleri sallantılı cevap, hükümete ücretler ve çalışma koşulları hakkında görüşmeyi teklif etmek oldu. Komünist ve Sosyalist Parti seçim-

lere katılmayı kabul etti. Ama, bundan daha öteye gittiler. Her şeyi seçimlerin sonucuna bağladılar. Bürokratik ve reformist bakış açılarıyla, kitlesel grevlerin hiçbir amacı kalmadığını düşündüler - bunları seçmen destekleri için muhtemel bir engel olarak değerlendirdiler. Buna karşılık, öğrenci hareketi ve çeşitli Troçkist ve diğer uç - sol örgütler, Gaullist meydan okumayı seçim alanında karşılamaya hiç gerek görmediler. Kitlesel grevlerin sürdürülmesinde direttiler ve başkaldırmanın sonucun fabrika ve sokaklarda belirleneceğini ilan ettiler. Hattâ bazı gruplar oldukça belirsiz bir 'işçi' hükümeti çağrısında bulundular. Diğerleri «bütün iktidar sovyetlere» diye haykırdılar. Ne yazık ki, sovyetler 1968'de genelleşmiş bir kurum olarak mevcut değildi. Ama parlamento mevcuttu.

Komünist günlük gazete **l'Humanité** işçilerin işbaşına dönmelerinde ısrar etti ve onları aldattı. Bir grev karşıtı bando oluşturma çabasında burjuva basınıyla birlikte, karman çorman işbaşına dönüş olayının boyutlarını abarttı. Siyasi mesajı şuydu: Sorunları seçimlerde çözebilecekken neden kuvvet tüketici ve ödüllendirilmeyen grevleri sürdürelim? Şişirilmiş bir ücret paketi vaadi ve toplum polisinin zora başvurma tehdidinin de yardımıyla görünür bir alternatif olmadığından işçiler yavaş yavaş işbaşı yaptılar. 1968 Mayıs-Haziran'ında bir «ikili iktidar»ın bulunduğu devlet olmadı. Yaygın işçi konseyleri yoktu. Bir bütün olarak işçiler, Komünist Parti'nin sıkıca önderliği altındaydılar ve bu parti aktif olarak kitlesel grevleri sabote ediyordu. Seçim mücadelesi dışında bir alternatif yokmuş gibi görünüyordu.

12 Haziran'da uç-sol örgütlerin çoğu yasaklandı. Haziran'ın ikinci haftasının sonuna kadar işbaşına

dön bandosu gerçekten geniş çaplı bir etkiyle çalıyordu. Direnişi sürdürenlere karşı toplum polisi kullanılıyordu ve bu bazı işçilerin ölümüne yol açtı. Seçimlerin ilk turunun yapılacağı günde, 23 Haziran'da, tarihin en büyük kitlesel katılımlı grevi sona ermişti. Seale ve McConville'in belirttiği gibi: «Bir klasik parlamenter seçim, öz olarak, parlamento dışı olan bir krizi sona erdirmişti», **(French Revolution 1968,** s. 125).

Seçimlerin ilk turunda hem Komünist hem de Sosyalist Parti bir önceki seçimdeki oylarının yüzde ikişer kadarını kaybettiler. Öğrenci mücadelelerini ve kitlesel grevleri destekleyen, seçimlere de katılmayı gerekli gören yegâne parti **Partie Socialiste Unifié** idi. Oylarını yüzde iki dolayından yüzde dört dolayına çıkardı. Gaullistler, oylarını yüzde altı arttırarak seçimi kazandılar. 30 Haziran'daki ikinci turda zaferlerini daha da sağlamlaştırdılar. De Gaulle iktidara kesinlikle geri dönmüştü ve Fransız başkaldırması son bulmuştu.

Seçimlerin Önemi

Gaullist devletçe zor kullanılmasına, birçok kişinin öldürülmesine ve yaralanmasına ve işgal edilmiş bazı fabrikaların zor yoluyla boşaltılmasına rağmen, on milyon işçinin grevinin sona ermesinde, zor, bir açıklama olarak yeterli değildir. Grevlerin sona ermesinin esas nedenleri Fransa'nın ağırlıklı bir parlamenter demokrasi geleneğine sahip olması gerçeğiyle ilintilidir. Fransız proletaryası seçim alanını, böylesine kitlesel bir çekişmenin çözüme kavuşturulacağı yegâne meşru zemin olarak gördü. Bu bazılarına üzüntü verici gelebilir. Ama, bu bir ger-

çekti ve teori ve strateji böyle gerçekleri hesaba katmalıydı. İkinci olarak, ne yazık ki kitlesel grev işçi demokrasisinin yaygın organlarını hemen oluşturamadı. 1968 Mayısı'nda bir komünist ya da sosyalistin demokratik ve sosyalist geleceği önceden gözünde canlandırabileceği alternatif kurumlar yoktu. Üçüncü olarak, seçim çağrısı, Komünist Parti'nin grevleri salt ekonomik mücadelelere yönlendirmesini nispeten kolaylaştırdı. Bunların daha yaygın olan siyasi boyutu kayboldu. Fransa'da parlamenter kurumların bir görüntüden ibaret olmayıp, iyi kötü, etkili bir güç olarak çalıştığı açığa kavuşmuş olmalıdır.

30 Mayıs'ta seçimlerin ilan edilmesinden sonra devrimci sol ne yapmalıydı? İşçilerin güven ve mücadeleciliğinin korunabilmesi için, kitlesel grevlerin sürdürülmesi yolunda ajitasyonda bulunmak gerekliydi. Grevlere istikrar kazandırmak ve korumak, polis saldırılarını ve herhangi bir işbaşına dön bandosunu önleyebilmek için, coğrafi esasa dayalı işçi ve öğrenci konseyleri kurulması yolunda ajitasyonda bulunmak gerekliydi. Gerçekte, bazı küçük ama kayda değer başarılarıyla bu işler yapıldı. Ama, bütün olarak, bundan sonra devrimci sol yanlış yaptı. Seçimlerin günün meselesi olmadığını iddia etti. Bu, Gaullistler'in, devrimcileri, mevcut demokratik kurumlara saygıları olmayan «diktatörler» ve «totaliterler» olarak nitelendirebilmesini mümkün kıldı. Devrimci solun bazı kesimleri, 30 Mayıs'dan sonra, maceracı bir biçimde, gereksiz yere bazı ayaklanmaları teşvik etti. Açık olarak öğrencileri baskı ve polis saldırısına karşı savunma amacını taşıyan Mayıs ayındaki mücadelelerden farklı olarak, Haziran ayaklanmalarının hiçbir yararı olmadı. Güç ilişkileri değişmişti ve Latin Mahallesi'nde bir geri çekilme

kararı gerekliydi. Nihayet, PSU dışındaki bütün devrimci sol genel seçimlerin boykot edilmesini savundular. Bu, sadece devrimcilerin anti-demokratik olduğu şeklindeki Gaullist karikatürü kuvvetlendirmedi, aynı zamanda bir bütün olarak Fransız toplumunda 1968 Mayıs hareketinin yenilgisine katkıda bulundu. Fransız halkının çoğunun gözünde, komünist ve sosyalist partilerin seçimlerde yenilgiye uğraması, 1968 Mayıs ve Haziran'ındaki kitlesel sosyal hareketin artık siyasi **meşruiyet** sınırları içinde olmadığı yolunda bir işaretti. Her sosyal sistem, **kendi içinde**, gayri meşru sosyal pratikleri, meşrularından ayıran bir dizi ölçüt oluşturur. Marksistler ve başkaları, belirli bir toplumda, belirli sınır çekmelere itiraz edebilir ama, yine de meşrulaştırma sürecinin hâlâ sürmekte olduğu ve hiçbir zaman varolan durumla, kendimizin en çok arzu edilir bulduğumuz durumu birbirine karıştırmamamız gerektiğini kabul etmeliyiz. Fransa gibi, gelişmiş bir kapitalist parlamenter demokraside seçim süreci ve bunun sonucu, meşrulaştırma sürecinin başlıca unsurudur. Fransız işçi sınıfının çoğunluğuna göre, seçimlerde solun yenilgiye uğraması, herhangi bir kitlesel parlamento dışı mücadeleyi sürdürmenin, hiçbir meşrutiyeti olmadığını göstermektedir. Öte yandan, eğer komünist, sosyalist ve PSU'nun oylarının toplamı sağ oyların toplamından fazla olsaydı, bu kitle mücadelelerinin sürdürülmesi için açık bir işaret olacaktı.

Bazıları, cevap olarak, «parlamenter yanılsamaları ezmek» gerekliydi; dolayısıyla seçimlerin uç-sol tarafından boykot edilmesi bu temelde doğruydu diyebilir. Böyle bir tutum, hayalperest, temelsiz ve ütopyacı olurdu. Bu, uç-sol ile işçi sınıfının geri kalan kısmı arasındaki güç ilişkisini hesaba katmamış

olurdu. Bu, Fransız toplumunda parlamenter kurumların önem ve ağırlığını hesaba katmamış olurdu. Bu, meşrulaştırma sürecini hesaba katmamış olurdu. Kapitalist toplumların çoğunda olduğu gibi, parlamentoların ciddi sınırlamaları olduğu ve bunlar hakkında birçok kişinin yanılsamaya düştüğü doğrudur. Ama, bu durum seçim sürecinin dışında kalıp, bir kenara oturarak, değiştirilemez. Yanılsamalar, halka sloganlar sunarak değil, bizzat mücadele pratiğinde ve mevcut kurumları **kullanarak** ortadan kaldırılabilir. Parlamentonun diğer kitlesel demokratik kurumlarla takviye edilmesi gerektiği doğrudur. Ama, parlamenter demokrasinin sınırlamaları ancak onun içindeki çalışma süreci içinde gösterilebilir. Bu, uç-solun sadece seçimlere katılmakla kalmayıp, aynı zamanda parlamenter kurumların «ezilmesi» yanlısı olmayı terketmeleri gerektiği anlamına gelir.

Daha da fazlası, Fransız solunun 1968 Haziranı'nda bir **seçim stratejisi** olması gerekiyordu. Bu seçimlerin birinci turunda PSU'nun oylarını artırmaya yönelik olmalıydı. Gerçekte olduğu gibi, PSU oylarını arttırmasına rağmen, çok sayıda öğrenci ve seçmen seçimlerden uzak durdular Mandel'in yönettiği Troçkist Dördüncü Enternasyonal'in Fransız Kesimi'nin, PSU oylarındaki artışı, sonradan 1968 Mayıs hareketi için önemli bir azınlık desteğinin göstergesi olarak değerlendirmesi de gariptir. Bu özel sonuçtan övgüyle söz edilmektedir, ama zamanında Troçkist gruplar, seçimlerin topyekûn boykot edilmesi yanlısıydılar ve PSU ya da bir başka partiye yardımda bulunmak için çok az şey yapmışlardı.

Aslında seçimlerin ilk turunda PSU devre dışı kalmıştı. Sol partiler toplam olarak oyların yüzde

41'ini, Gaullistler ise yüzde 44'ünü almıştı. Uç-sol, PSU'nun devre dışı kalmasını önleyemezdi ama, solun toplam oylarını yükseltebilirdi. PSU'nun ilk turda devre dışı kalması bir veri olarak alınırsa, sorun, bütün küçük partilerin elendiği ve seçmenlerin esas olarak komünistler, sosyalistler ve Gaullistler arasında bir tercih yapma durumunda kaldığı ikinci turda, ne yapılması gerektiğiydi. Bu önceden görülebilirdi ve 30 Mayıs'ta seçim ilan edilir edilmez, solun, özellikle sosyalist ve komünistler arasında, bir seçim ittifakı oluşturulması yönünde kampanya yürütmeleri gerektiği anlamına gelirdi. Sonradan olduğu gibi, De Gaulle iki büyük parti arasına bir takoz koymayı başardı. Bu durumda sol, aslında, baltalayıcı rolüne, inişli çıkışlı ve Stalinist siyasi siciline rağmen Komünist Parti için oy kullanılmalıydı (Britanya'da İşçi (Partisi) hükümetlerinin siyasi sicili hiç de daha az inişli çıkışlı değildir ama seçimlerde yine de İşçi Partisi için mücadele etmek doğrudur). Fransa'da komünist oyların arttırılmasının sağlanması, aslında, daha çok, kitle mücadelesini geliştirmek için yapılmalıydı.

Fransa'daki 1968 Mayısı tecrübesi, sosyalizme salt ayaklanmacı yolla ulaşmanın mümkün olduğunu göstermemektedir. Salt seçime dayalı perspektifi de geçerli kılmamaktadır. 1968 Mayısı'nın gerçek dersi şudur: Hem kitle mücadelesi hem de seçimlerde sosyalist ilerleme, sosyalist dönüşüm için gereklidir ve bu iki cepheden birinde kaydedilen gelişme öteki cephedeki gelişmeyi koşullandırır ve teşvik eder. Sosyalist dönüşüm, kitle mücadelesi ve seçim başarısının diyalektiği ile sağlanacaktır. 1968 Mayısı, gelecekteki dönüşüm yolunun 1917 Rusya'sındaki senaryoyla **olmayacağını** göstermektedir.

Kitle mücadelesi ve seçim başarısı arasındaki karşılıklı etkileşimi birkaç örnekle gösterebilirdik. 1930'larda ABD'de Roosevelt yönetiminin seçilmesinin, Yeni Dönem (New Deal) uygulamalarıyla ve sendikal faaliyetleri meşrulaştırmakla önemli kitle mücadelelerine yol açtığını tartışabilirdik. 1974'te Britanya'da, genel seçimlerde İşçi Partisi'nin zaferini ve İşçi (Partisi) Hükümeti'nin ilk birkaç ayında sendikal cephede bazı esaslı çıkarlar sağlayan, madencilerin grevini ve seçimleri etkileyişini tartışabilirdik. Şili ve Portekiz'deki olayları tartışabilirdik. Ama, bu olayları tekil olarak ele alıp incelemek bu kitabın çapını oldukça aşmaktadır. Yeniden, gelişmiş kapitalist demokrasilerdeki stratejik zorunluluklar hakkındaki genel tartışmamıza döneceğiz.

Sosyalist İlerlemenin Seçime Dayalı Meşrulaştırılması

Meşrulaştırma sürecini, 1968 Mayıs ve Haziranı bağlamında, kısaca tartışmış bulunuyoruz. Kapitalizmde, bu sürecin tam bir tartışması Miliband'ın **The State and Capitalist Society** adlı kitabında bulunabilir. Ne yazık ki, Miliband, bu kitapta, sosyalist solun, meşrulaştırma sürecini, sosyalist amaçlar için nasıl **kullanabileceği** yoluyla pek ilgilenmemiştir. Bununla birlikte, daha sonra Şili'deki darbeyle ilgili olarak yazılmış makalede **(Socialist Register, 1973)** bazı önemli stratejik kurallar öne sürmüştür. Bir yandan, sosyalist Allende hükümetinin, tabanda bir demokratik kitle kurumları ağı kurması gerektiğinin ve Allende'nin bunu büyük ölçüde başaramadığını açığa kavuştururken, öte yandan bunun, parlamenter alandan bağımsız olarak ya da parlamenter ya-

sama olmaksızın yapılamayacağını öne sürmektedir. Bu, Şili'deki olaylara değişik bir perspektif getiren önemli bir anlayıştır. Hem uç-solun hem de reformist sosyal demokrasinin tutumlarına ters düşmektedir. Bunlardan birincisi parlamenter yolun **zorunlu olarak** başarısızlığa mahkûm olduğunu, ikincisi ise reformların gerçekleştirilebileceği **tek** alanın burası olduğunu iddia etmektedir. Miliband'ın tutumu, öz olarak, sosyalizme ulaşmada bir üçüncü yol geliştirmektedir: Parlamenter ve parlamento dışı mücadelenin bir **ikili perspektifi.**

Şili'deki Allende rejiminden çok daha az radikal hükümetler olduğu dönemlerde bile bu ikili perspektifin yararları görülebilir. 1974'te İşçi (Partisi) Hükümeti'nin Muhafazakâr Endüstriyel İlişkiler Yasası'nı iptal etmesi ve endüstride onun yerini alan yasa, sendikaları daha etkin bir konuma getirdi. Bu da, 1975'ten bu yana hayat standartlarındaki kötüye gidişe rağmen, örneğin, gelecekteki bir Muhafazakâr hükümete karşı mücadelelerde önemli bir unsur olacaktır. 1977'de Endüstriyel Demokrasi Hakkındaki Bullock Raporu'nun yayınlamasıyla başlayan tartışma, bu belgenin bazı ciddi yetersizliklerine rağmen işçi katılımı ve işçi kontrolünü ciddi bir biçimde gündeme getirdi.

Britanya'da sanayi dışı alanlarda da parlamenter ve parlamento dışı faaliyetlerin diyalektiğinin çok ilginç örnekleri vardır. 1960'larda, büyük şehirlerin işçi sınıfı topluluğuyla ilgilenen bir gayri resmi ve düzensiz eylemciler hareketi vardı. Bu eylemciler, siyasi bakış açıları bakımından oldukça özgürlükçüydü ve Nükleer Silahsızlanma Kampanyası'nın gerilemesi ve 1964 sonrasındaki İşçi (Partisi) Hükümeti'yle hayal kırıklığının başlamasından sonra, ka-

mu işlerini ücretsiz üstlenmişlerdi. Sonunda, 1968'-den sonra, hem ulusal hem de yerel yönetim, çeşitli nedenlerle bu ulusal hem de resmî statü kazandırdı ve kamu işleri için fon ayırdı. Kamu işlerinin yasamayla resmî hüviyet kazanmasının tehlikeleri ve sınırı vardı. Ama, aynı zamanda olumlu yönleri de vardı. Kamu işinin boyutları ve etkinliği arttı ve kamu işçisinin, işçi sınıfının belirli kesimlerinin siyasi bilincini artırmada hiç de önemsiz bir rol oynamadığı bir boyuta ulaştı.

Britanya'dan bir ikinci örnek 1969'dan sonra Kadınların Kurtuluş Hareketi'nin yükselmesidir. Bu hareket, kısa sürede sanayinin hem içinde hem de dışında dikkate değer boyutlara ulaştı. Kadınlara eşit ücret ödenmesi için bir mücadeleyi ateşledi ve çalışan kadınlarla evkadınları için bir tartışma grupları ağı oluşturdu. Tabandaki bu hareket, sonunda, Muhafazakâr Hükümet'ten bir cevap gelmesini sağladı ve hükümet eşit ücret konusunda yetersiz bir kanun tasarısı sundu. Bu yasama, izleyen İşçi (Partisi) yönetimi sırasında, yetersiz de olsa, geliştirildi ve genişletildi. Bununla birlikte, konunun parlamenter düzeye ulaşmasının etkisi çok önemli olmuştur. Birinci olarak, başta İşçi Partisi ve işçi hareketinin yerleşik kurumlarında olmak üzere, önemli bir parti içi politika konusu haline geldi. İkinci olarak, kadınların eşitliği konusunun geniş çaplı bir kamu tartışmasına va konunun özel ve kamu hayatının birçok alanında ele alınmasına yol açmıştır. Konu parlamenter alana getirilmeseydi bu gelişmeler Kadınların Kuruluşu Hareketi'nce gerçekleştirilemezdi. Dahası, eşit ücret konusundaki yasamanın, yasalarda yetersiz olarak bulunması, bu yasaların ilke ve özünün uygulanmasını isteyen bir dizi greve yol açmıştır.

Şimdiye kadarki tüm İşçi (Partisi) Hükümetleri'nin pek radikal tavırlı olmadıkları göz önünde bulundurulursa, sınırlı da olsalar, bu tür gelişmelerin, gerçekten sosyal değişme eğilimli bir sosyalist hükümet sırasında daha büyük imkânlar sağlanabileceğinin göstergeleri olduğu ortaya çıkar. Geçmişteki İşçi (Partisi) Hükümetleri'nin hiçbiri böyle bir dönüşüme girişmemiş, ve zamanlarını sadece kapitalizmi onarmak ve düzenlemek için harcamışlardır. Bununla birlikte, 1970'ten sonra, İşçi Partisi, radikalleşme dönemi sırasında (seçim bölgelerinde ve yakın ilişkideki sendikalarda), gelecekteki bir sosyalist hükümetin, dönüşüm ve işçi sınıfını sosyalist değişime dahil etme sürecini başlatmak için kullanabileceği birçok yararlı fikir üretmiştir. Bunların en önemlilerinden biri, teşebbüs düzeyinde işçilerin kontrolu mücadelesiyle, planlı ekonomi için mücadelenin bir sentezini yapan Planlama Anlaşması'dır. 1975'te yasalaştırılan İşçi Partisi Hükümeti'nin Sanayi Tasarısı'nda, Planlama Anlaşmaları oldukça sulandırılmış ve budanmış biçimde yer alıyordu. Planlama Anlaşması fikrinin bir yasa maddesinde oldukça kısmi olarak yer alması gerçeği, ilerdeki bir sosyalist stratejide bunun ana unsur olabileceğini beklemenin mümkün ve gerçekçi olduğunu göstermektedir. David Purdy'nin, Planlama Anlaşması fikrinin asıl ortaya atıcısı Stuart Holland'ın bir kitabını değerlendirirken belirttiği gibi:

> Solda, Holland'ın yaklaşımını, kapitalizme reformist bir destek olarak değerlendirip, reddedenler çıkacaktır. Bu, kanımca ciddi bir yanlış değerlendirme olacaktır. Planlama anlaşmaları çerçevesi, şimdiki sınıf mücadelelerinin yürütülmesiyle, uzun vadedeki sosyalizm hedefinin nasıl birleştirileceği yolundaki

eski soruna zengin bir çözüm getirmektedir. Bu, kapitalizmin işlemesine, yabancı, sosyalist mantık yerleştiren ve sosyalizmin somut ve yaşayan amaçlarını cisimlendiren programlar etrafında dağınık sosyal gruplar arasında kendi kendine işleyen canlılık doğuran yöntemler sağlamaktadır. Kısacası, bu siyaset yaklaşımı, gelişmiş burjuva hegemonyası ve yönetici kapitalist iktidar bloku altında, devrimci stratejinin ihtiyaçlarıyla uzlaşır (**Capital and Class**, Spring 1977).

Bu çalışmanın teması bağlamında buna ilavede bulunabiliriz. Planlama Anlaşması stratejisi parlamenter ve fabrika düzeylerindeki mücadelenin güçlü ve etkili bir karşılıklı etkileşimini sağlamaktadır. Bu kapitalist ekonomiyi dönüştürmeye yönelik '**ikili strateji**'nin bir örneğidir.

Kapitalizm Altında Reformlar İmkânsız mı?

Bazıları böyle bir ikili stratejinin başarısızlığa mahkûm olduğunu çünkü kapitalizm altında önemli ekonomik reformların imkânsız olduğunu öne sürmektedir. Böyle bir ekonomik dönüşümün başlayabilmesi için devlet gücünün işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesi gereklidir. Bazıları daha da ileri giderek, iktidarın böylesine ele geçirilmesi olmaksızın, yani mevcut kapitalist sistemde, herhangi bir kapitalist ekonomik düzelmeye, işçi sınıfı örgütlerinin ezilmesinin ve hayat standartlarının gerilemesinin eşlik etmek zorunda olduğunu öne sürmektedir. Şimdi, bu üç noktayı sırasıyla kısaca ele alalım.

Birincisi, ekonomik reformlar ihtimalini inkâr ettirecek yeterli bir teorik neden yoktur. Dahası, böyle bir inkâr, son 100 yılda işçi sınıfının hayat standartla-

rındaki büyük gelişmelerin sunduğu kanıt karşısında havada kalırdı. Bazı Marksistler, kapitalist sistemde **herhangi bir** hükümetin sermayenin çıkarlarına hizmet etmek için tek ve amansız bir yol izlemek zorunda olduğunu iddia eder görünüyor. Bu görüş, hem devletin göreli özerkliğini, hem de kapitalizmin son yüzyıldaki doğasını, özellikle de II. Dünya Savaşı sonrasındaki kapitalist gelişme safhasını göz ardı etmektedir. Eğer kapitalizm herhangi bir zamanda tamamen rekabetçi olduysa, artık değildir. Karşı konulmaz rekabetçi güçler, artık tüm firmaları, fiyatları, ücretleri ve üretimi sınırlı düzeyde sabit tutmaya zorlamıyor. Birçok endüstride sadece birkaç firma hakimdir. Böyle bir oligopolistik ekonominin, ekonomi teorisine göre fiyatlar, ücretler ve üretim düzeyi değişmez değildir; en azından salt ekonomik güçler tarafından belirlenmemektedir. Geniş sınırlar içinde makul bir biçimde oynayabilir. Ekonomik değişkenleri, değişmez bir yola zorlayan bir katı «değer yasası» (Ortodoks Marksist literatürde yer alan ama hiçbir zaman açıklanmayan bir terim) ya da «görünmez el» yoktur. Dolayısıyla, gerçek kapitalist dünyada, ekonomik değişkenlerin tamamının sosyal ve siyasi güçler tarafından değiştirilebilmeleri oldukça mümkündür. Bu, kapitalizmin kötülüklerinin basit olarak işçi sınıfı baskısıyla ortadan kaldırılabileceği anlamına gelmez. Ama, bu, örneğin, son 20 yılda İngiliz işçi sınıfının vergi öncesi ulusal gelirdeki payını artırmayı başarmasında olduğu gibi, işçi sınıfının ekonomik koşullarda bazı önemli değişiklikler yapabileceği anlamına gelir. Dolayısıyla, kapitalist sosyal ilişkiler çerçevesinde, hattâ kapitalizmin sabit çelişkileri altında bile önemli reformlar mümkündür.

İkincisi, kapitalist sistemin ciddi bir krizle karşı

karşıya olduğu gerçeğine rağmen, bu krizden çıkış yolunun **zorunlu olarak** işçi sınıfının tamamen bastırılmasını içermesi gerektiğini varsaymak için hiçbir neden yoktur. Genel olarak, kapitalizmin sorunu ne basit olarak ulusal gelirde kârların payını artırmak sorunu, ne de basit olarak sendikaların elini kolunu bağlama sorunudur. Ekonomik alanda bir durgunluk ya da kriz baş gösterdiği zaman, kapitalizmin sorunu sermaye birikiminde daha çok yol alabilmek için ekonomiyi **yeniden yapılandırma** sorunudur. Bu, zorunlu olarak hayat standartlarının düşürülmesi ya da işçi sınıfının bastırılmasını içermez. Bu, örneğin sanayide üretkenliği artırarak ya da mali ya da sınai sermayenin yapısını değiştirerek de başarılabilir.

1930'lar örneğini ele alalım. Bu on yılda, ciddi bir durgunluğa rağmen, ABD'de sendika örgütlenmesi büyük bir hızla büyüdü. **İstihdam edilmiş** işçi sınıfının hayat standartları da önemli bir düzeye ulaştı. Her ne kadar işsizliğin derecesi, bir bütün olarak, işçi sınıfı için çok büyük bir yük idiyse de, bu, kapitalist ekonomik düzelmeyi sağlamada o kadar hayati değildi. Düzelme, «Yeni Dönem» («New Deal») ekonomik teşvik tedbirlerinin deneme kabilinden kabulü, sermayenin çok daha az sayıda büyük firmanın elinde yoğunlaşması ve dayanıklı tüketim maddeleri sanayinin büyümesi gibi birçok nedenden kaynaklandı. Kapitalizmin, ciddi bir krizden kurtulabilmesi için, zorunlu olarak işçi sınıfının tamamen bastırılmasının gerektiğini gösteren hiçbir tarih ya da teorik kanıt yoktur. Tabii, bunun elbette böyle bir bastırma **ihtimalini** içermediği kabul edilmelidir.

Üçüncüsü, herhangi bir sosyalist ekonomik dönüşümden önce, işçi sınıfının iktidarı alması gerektiği fikri 1917'de Rusya'da uygun düşmüş olabilir, ama bu,

gelişmiş kapitalist demokrasilerde uygulanabilir değildir. Bu, uygulanabilir değildir çünkü gerçekçi değildir ve teorik olarak temelsizdir. Bu, herhangi somut bir sosyalist değişimin etkili olabilmesinden önce işçi sınıfının çoğunluğu içinde bir sosyalist devrimci bilincin yaratılmasının gerektiğini varsayar. Bu bilincin, kapitalist sömürü ve baskı koşullarından, ya da kitleler arasında devrimci fikirlerin yayılmasından ya da bir devrimci parti tarafından sağlanan liderlik ve örgütlenmeden ya da bunların üçünün birleşiminden doğacağı öngörülür. Bu kaba devrimci bilinç yaratılması teorisi modern kapitalist gerçeğin iki hayati yönünü göz ardı etmektedir. Siyasi bilincin oluşmasında parlamento ve işçi sınıfının yerleşik örgütleri gibi **kurumların** rolü göz ardı edilmektedir. Devrimci ve devrimci olmayan sol arasındaki güçler ilişkisi gözardı edilmektedir ve devrimci bilincin sadece küçük bir azınlığın kendini adaması ve arzusu sonucunda doğacağı sanılmaktadır. Gerçekçi bir devrimci sosyalist bilinç doğuşu teorisi, bilincin büyük ölçüde kurumlar ve parlamento içi ve dışındaki **siyasi güçlerin ilişkisi** ile belirlenen durumun elverişliliği tarafından doğurulduğunu ve kırıldığını hesaba katmak zorundadır.

İşçi Sınıfı Bilincinin Artırılması

Kapitalizmde parlamentoya yönelik geleneksel Leninist ve Troçkist tavır, onu sadece sosyalist propaganda için bir kürsü olarak kullanmaktır. Seçimlere sadece propaganda amaçlarıyla katılınır, oylar sadece kürsünün arkasına geçebilecek bir devrimci parlamento üyesinin seçilmesi için gereklidir. Gerçek mücadelenin dışarıda yürütüleceği düşünüldüğünden bu amaç için sadece birkaç parlamento üyesi gerek-

lidir. Ortodoks Troçkist «geçiş talepleri» programının önplana geçtiği yer parlamento dışı alandır. İşçi sınıfının bilincini artırmada temel unsur olarak parlamento değil geçiş talebi görülmektedir. Troçkist pratikte geçiş talebi kavramı değişiklikler göstermiş ve sık sık belirsiz uygulamaları olmuştur. Bu, Troçki tarafından kabaca şöyle özetlenmiştir.

> Taleplerimizin hiçbiri kapitalizm altında gerçekleştirilemeyecektir. Bunlara geçiş talepleri dememizin nedeni budur. Bu önce işçilerin bilincine bir köprü kurar sonra da sosyalist devrime maddi bir köprü kurar (**Writings, 1938-9** s. 44)

Anlayış, kapitalist sistemde, ücretlerin fiyatlara «değişebilen değerlendirme oranı» ya da endekslendirilmesi gibi gerçekleştirilemez talepler için mücadele ederek kitlelerin çok daha yoğun mücadeleye seferber edileceği şeklindedir. Sonunda, devrimci parti yoluyla mücadele devrimci boyutlara ulaşacaktır.

Önce, görece küçük bir nokta olarak, Troçkist **Geçiş Programı**'ndaki taleplerin çoğunun gerçekten kapitalizm altında gerçekleşmekte olduğunu belirtebiliriz. Örneğin, Belçika gibi bazı ülkelerde ücretlerin değişebilen değerlendirme oranı onyıllardan beri mevcuttur. Bir başka «geçiş talebi» olan sendikaların işyeri kayıtlarını incelemesini sağlamak için Britanya'da bazı yasal koşullar yapılmıştır. Devletin tüm banka mevduatlarının yüzde 85'i üzerinde kontrolu olduğu Fransa'da «kredi sisteminin devletleştirilmesi» talebi büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. **Geçiş Programı**'ndaki taleplerin çoğu kapitalizm altında bile pek o kadar gerçekleştirilemez değildir.

Geçiş Programı'nın asıl eleştirilecek noktası, bu-

nun devrimci sosyalist bilincin geliştirilmesi konusunda yanlış bir anlayış taşımasıdır. Birinci olarak, bu, sadece bir fikrin, bir geçiş talebinin, salt bu fikri devrimci bir grup ortaya attığından, kitleler tarafından uygun durumda benimseneceğini varsaymaktadır. Böyle bir şeyin olduğu ender durumlar olmasına rağmen, fikrin programdan kitlelere malolması pek gerçekleşmemektedir. Geçiş talebi formülü, önemli olan şeyin daha çok ne söylendiği değil ama **kimin** söylediği olduğu gerçeğini gözardı etmektedir. Dolayısıyla, bir fikrin akışı bu fikri ortaya atan **kurumun** türü tarafından ve fikri ortaya atan kurumla kitleler arasındaki ve geniş olarak toplumdaki **güçler ilişkisi** tarafından yönlendirilir. Birçok Troçkist grup yıllardır işçi mülkiyetini ve işçilerin kontrolünü savunagelmektedir, ama çok ender olarak başarı elde etmiştir. Buna karşılık İşçi Partisi içinde önde gelen bir kişi, Tony Benn, Upper Clyde Shipbuilders'in zaptedilmesi fikrini taşıyordu ve bu, işçilerin büyük ve ünlü bir mücadelesi sonunda başarıldı. Ayrıca, Lucas Aerospace işçi temsilcilerine sosyal bakımdan yararlı üretime yönelik bir plan fikrini öneren de Tony Benn'di. Bu da bu işçi temsilcileri «toplu planları» için kampanyayı sürdürürken, işçi sınıfı mücadelesinde büyük bir dönüm noktası oldu. İşçi sınıfı mücadelesine ve bilincine çok daha büyük etkisi olabilenler, «güzel olmayan taraflarını saklamadan,» birçok Troçkist grubun sık ve yüksek sesli bildirilerinden çok, Benn gibi şahsiyetlerdir. İstenen sonuca varma yetenegi, esas olarak böyle bir kişinin kişiliğinden ya da subjektif gücünden değil, ama onun işçi hareketinin önde gelen kurumlarındaki konumundan ileri gelmektedir. Tekil kişilikleri bir kenara bırakırsak, İşçi Partisi'nin kendisi gibi işçi hareketinin önde gelen bir kuru-

munun, gelecekteki mücadelenin gidişi üzerindeki etkisini gösteren çok sayıda örnek vardır. Britanya'da Sovyet yanlısı bir biçim olarak bir «Eylem Konseyi» fikri, uç-sol tarafından sık sık ortaya atılmaktadır. Bu 1926'daki Genel Grev'de değişik yörelerde kurulan gerçek Eylem Konseyleri'ne doğrudan bir atıftır. Ama, bu Eylem Konseyleri kendiliğinden kurulmamıştır; 1926'da bunların kurulması fikri birkaç ilham gelmiş kişinin kafasından çıkmamıştır. Gerçekten, ilk Eylem Konseyleri, 1920'de, İşçi Partisi'nin, Rus İç Savaşı'na emperyalist İngiliz müdahalesine karşı başlattığı ulusal çaplı harekete cevap olarak, İşçi Partisi'nin ve Sendika Konseylerinin yerel örgütleri tarafından kurulmuştur. Eylem Konseyi fikrinin böylesine geniş çaplı kabul görmesinin tek nedeni bunun kamuoyu önüne getirilmesinde İşçi Partisi'nin oynadığı baş roldür.

İkinci olarak, **Geçiş Programı,** bir grup işçinin taleplerinden birinin uygulanması gerektiğine inanması halinde -bu yönde devrimci çekirdeğin rolünü kabul etsek bile - zorunlu olarak bu talep uğrunda seferber edilebileceklerini varsayar. Devrimci çekirdek tarafından kapitalizm altında gerçekleştirilemez olduğu belirtilen bu taleplerin doğası göz önünde bulundurulduğunda, kitlelerin bir çırpıda kapitalist sistemin üstüne gitmek yerine kayıtsızlık ve ümitsizliğe kapılmaları ihtimali daha fazladır. Bir talebin arzu edilir olduğunu kabul etmek yalnız başına yeterli değildir. Hem buna ulaşmayı sağlayacak araçlara sahip olunmalıdır, hem de hedefin kendisi gerçekçi olmalıdır, aksi halde halk aktif mücadeleyle hayatını tehlikeye atmaz. Bu, 1936'da İspanya İç Savaşı'nın başlangıcında Ulusal Cephe hükümetinin savunulması örneğinde olduğu gibi, kitlelerin, mev-

cut kazanımları **savunmada** ateşli bir mücadele verme yeteneğinden yoksun olduğunu söylemek değildir. Bolşevik Devrim bile sağ kanat gericiliği tehdidine karşı mevcut Sovyetlerin korunması sloganlarıyla harekete geçirildi. Dolayısıyla, kısacası, kitleler basit olarak kafalarına akla yatkın fikirler sokulduğundan seferber olmazlar. Sadece yüzyüze kaldıkları görevin açık olarak gerçekçi olduğu ve bunun uygulanabilmesi için pratik araçların bulunduğu zamanlarda eyleme, hattâ devrimci eyleme girişirler.

Kısaca, **Geçiş Programı**'nın hatası **ideolojicilik** denilebilecek özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bununla, fikirlerin ve ideolojinin kitle eyleminin başlıca saikleri olarak görülmesini kasdediyoruz. Tekrarlarsak, **kurumların** ve **güçler ilişkisinin** anahtar rolü göz ardı edilmektedir. Bu ideolojicilik Troçkist grupların çoğunda sekterliğe ve parçalanmaya yol açmaktadır. Çünkü bunlar için asıl mesele «doğru fikirleri temsil etmek»tir. Birçok bölünme ve ihraç pahasına, bozulmamış ideolojik sağlık uğruna kurumsal ağırlık ve inanılırlık feda edilmektedir.

Tartıştığımız ana konu olan parlamenter demokrasi konusundan uzaklaşmışız gibi gelebilir. Ama, aslında iddiamızın gidişi şimdi bizi hemen bu temaya yöneltmektedir. Yukarıda modern kapitalizmde reformların mümkün olduğunu savunduk. Ayrıca, sosyal ve devrimci değişimde kurumların rolünü de vurguladık. Bu savları göz önünde tutarak, şimdi, gelişmiş kapitalist demokrasilerde sosyalist değişim için uygulanabilir bir temel sağlayan bir stratejiyi ana hatlarıyla ortaya koyabiliriz.

Geçişe İlişkin Siyasal ve Ekonomik Program

Sosyalist değişim, tek başına kitlelere geçiş talebi gibi bir fikir sunarak sağlanmayacaktır. Aynı zamanda sosyalizmin mümkün olduğunu ve araçlarını da göstermek gerekir. O halde bir sosyalist partinin ilk atacağı adım, geleneksel yolla, seçmenlerin çoğunluğunun desteğini sağlayabilmedeki yeteneğini göstermek olmalıdır. Bu doğal olarak parlamentoda çoğunluğu elde etmek anlamına gelir. Bu kendi başına sosyalist dönüşümün araçlarının hazır olduğu anlamına gelmez, ama sosyalizmin seçim süreciyle meşrulaştırıldığını ve böylece sosyalist hareketin güçlendiğini gösterir.

Sosyalist parti birkez iktidara geldi mi, siyasi ve ekonomik programı aracılığıyla, halka uygulanabilir sosyalizm ihtimalini gösterme ve halkın katılımını sağlama şansını elde eder. Bu halkı tabanda kitlesel iktidar kurumları kurmaya çağırmak gibi tedbirleri içerecektir; parlamentonun rolü bunlara yasal zemin vererek bu kurumları güçlendirmek olacaktır. Sosyalist hükümet, ekonomik alanda, hem ekonomideki başlıca firmaların resmen millileştirilmesini hem de ekonomik yürütmenin her aşamasında işçilerin kontrolünün genişletilmesinin teşvikini ve desteklenmesini içeren bir ekonomik dönüşüm programını yürütecektir. Yukarıda belirttiğimiz üzere, parlamento kendi başına tam siyasal ve ekonomik dönüşümün üstesinden gelemez. Ayrıca parlamenter mücadele büyük bir ihtimalle geçmişteki kitle mücadelelerinin gecikmiş bir yansıması olacaktır. Bununla birlikte, bu ne parlamenter mücadelenin ne de parlamentoda seçilmiş sosyalistlerin çoğunluğu sağlama görevinin gözardı edilebileceği anlamına gelir.

Tam geçişe ilişkin siyasal ve ekonomik program ulusal ve yerel koşulların somut incelenmesinden sonra uygulanmaya konulmalıdır. Böyle bir program, basit olarak devrimci bir çekirdekten yayılan fikirlerin gücüne dayanmayacağından Troçkistler'in ideolojici **Geçiş Programı**'ndan farklılık gösterecektir. Bu kurumsal ve maddi temelleri olan bir program olacaktır. Sadece görünüşte çok uzakta olan bir sosyalist gelecek vaadi içermeyecektir, ama kapitalist gerçeğin sınırları içinde kısmi gerçekleştirme gücüne sahip olacaktır. Bu, gelişmiş kapitalist demokrasilerin hiçbirinde başarıya ulaştırılamamış formüllere göre, faaliyet için dogmatik ve doğrulanmamış bir yasak koyma olmayacaktır, aksine pratik başarıların ışığında değiştirilmeye uygun bir program olacaktır. Kısacası, salt **fikirler** ve sosyalist harekette çok az merkezi rolü olan grupların ciddi arzularına değil sosyalist değişimin **uygulanabilir sürecine** bağlanacaktır.

Bununla birlikte, sosyalist programın gerici silahlı kuvvetlerin muhtemel bir direnişini görmesi ve buna karşı hazırlıkları savunması gerektiği de çok açıktır. Program sosyalist dönüşüm sürecinin tedrici bir biçimde sürebileceğini de varsaymamalıdır. Sosyalist dönüşümün eninde sonunda, ekonomik ve siyasal iktidarın ümit verici bir biçimde nüfusun çalışan çoğunluğuna tamamen devredilmesiyle sonuçlanan kesin bir mücadeleyi içermesi muhtemeldir. Bu mücadele farklı biçimler alabilir. Şiddet ya da iç savaş içermesi zorunlu değildir, ama eğer gerici güçler bu tür bir tehditte bulunurlarsa o zaman zora başvurulmalıdır. Sosyalist hareket Şili'de yapılan hatanın aynısına düşmemelidir: Orduyu göz ardı etmek, ya da ordunun «iyi niyeti»ne dayanmak. Gerici güç-

lerin tehdidi ortadan kaldırılıncaya kadar sosyalizm güven içinde olmayacaktır.

Askerî Güçler Dengesi

Herhangi bir siyasal sistemin temelinin devletin fizikî gücünün olduğu vurgulanmaya değer. Barış ve uyum zamanlarında kanun, tartışma ve ahlaki ikna güçlerinin çok büyük ve belirgin rolü vardır. Ama sosyal çatışma ve kriz anları normallik örtüsünü kaldırabilir ve silahlı kuvvetlerin kaba kuvvetini açığa vurabilir. Salt kelimeler bomba ve kurşunların yerini tutmaz.

Bu tür savlar, sık sık, parlamentoda çoğunluğu sağlamayı içeren bir stratejiye **karşılık olarak öne sürülür.** Aslında gelişmiş kapitalist demokrasilerde askerî önem, sosyalist hareketin bu seçim hedefine ulaşmasına **ihtiyaç gösterir.** Bu görüş, aşağıdaki aksiyomlara dayanarak basit ama güçlü bir savla desteklenebilir. Birinci olarak, diğer şeyler sabit olduğunda, gerici askerî güçlerin bir kitle sosyalist hareketini bastırma yeteneği ya da altüst etmesi bu sosyalist hareketin gördüğü kitle desteğiyle ters orantılıdır. Ayrıca, gerici askerî saldırganın başarısı, bir ölçüde, sivil halktan toplayabildiği aktif desteğin derecesine bağlı olacaktır. Örneğin, siviller, ordu tarafından sosyalistler içinde casusluk yapmak, bilgi aktarmak ve grevleri kırmak için kullanılabilir. İtalya ve Almanya'da iki savaş arası dönemde olduğu gibi şiddetli antisosyalist sivillerden faşist müfrezelerin oluşturulması ihtimali de vardır. Kısacası, bütün «karşı ayaklanmacı» operasyonların sivil nüfus arasındaki destek ve muhalefetin derecesinden hatırı sayılır ölçüde etkilenmesi gibi, eğer sosyalist hareke-

tin büyük kitle desteği olursa gerici ordu antisosyalist baskıyı artırmada daha büyük güçlükle karşılaşacaktır.

İkinci olarak, gelişmiş kapitalist demokrasilerde parlamenter kurumların ağırlığı göz önünde tutulursa, sosyalist hareket için kitle desteğinin, bu hareket parlamentoda çoğunluğu sağladığı takdirde, daha büyük olacağı ortaya çıkar. Üçüncü olarak, sosyalist parlamenter çoğunluk varolduğu takdirde, sivil nüfusun aktif antisosyalist kesimi daha az olacaktır ya da faaliyette bulunma imkânı azalacaktır. Bu iki aksiyom, daha önceki parlamenter meşrulaştırma üzerindeki teorik analizimize dayanmaktadır ve 1918-19 Almanya, 1968 Fransa ve 1970-73 Şili tecrübelerinde tarihi destek bulabilir.

Bu aksiyomdan, askerî güçler ilişkisinin, önemli ölçüde, sosyalist hareketin seçim başarısına bağlı olduğu açığa kavuşur. Şimdi gelişmiş bir kapitalist demokrasideki iki kuramsal durumu karşılaştıralım. Birincisi kitle sosyalist hareketinin geleneksel parlamentoyu ortadan kaldırdığı ve yerine sovyetlerin bir ulusal kongresini koyduğu durumdur. İkincisi sosyalist hükümetin seçilmiş bir çoğunluğa sahip olduğu ve sovyetlerin yasal olarak onayını sağlayan mevcut bir parlamentonun arkasında ulusal bir sovyet ağının bulunduğu durumdur. Kuşkusuz, Britanya gibi bir ülkede ordunun bir sosyalist rejimi devirme şansı birinci durumda ikincisine göre çok daha büyük olacaktır. İkinci durumda askerî güçler dengesi işçi sınıfı ve müttefikleri için daha elverişli olacaktır. Bu, doğal olarak, bir sosyalist parlamenter çoğunluğun askerî zaferi sağlayacağı anlamına gelmez. Böyle bir görüş saçma olurdu. Sadece, bir sosyalist çoğunluğun sosyalist askerî mücadeleye yardımcı olduğunu

söylüyoruz. Ağırlıklı bir parlamenter demokrasi geleneği olan bir ülkede, seçilmiş bir sosyalist hükümeti bir gerici darbeye karşı korumaya hazır olacak, hem sosyalist hem de sosyalist olmayan çok sayıda kişi varolacaktır. Ayrıca, sosyalist harekete karşı gerici güç kullanımını meşru kılmak için sosyalist olmayan bir parlamenter çoğunluk kullanılabilirdi. Oysa, parlamentoda sosyalist çoğunluğun olması gerici güçlerin bu kurumu gericilik için bir istampa olarak kullanmasını önleyecektir. Marks'ın belirttiği üzere fikirlerin kitlelerin zihinlerini etkilediğinde maddi bir güç haline gelmesi gibi parlamento gibi kurumlar da bir askeri kartların açılması sırasında maddi güçler haline gelir: Bunlar ya bir tarafta ya da diğer tarafta kullanılabilir, yardımsever bir tarafsızlıkla sahneden çekilmesi muhtemel değildir. Parlamentoyu lağvetmek, sosyalizmin zor yoluyla bastırılması için gerici güçlere değerli bir cephane sağlamanın yollarıdır. Yine de, parlamenter çoğunluğa sahip olma doğal olarak, her iki tarafın da zaferini garanti etmez.

9. ve 10. önermeleri desteklemek için savlar vermiş bulunuyoruz. Şimdi, sovyetlerin tartışılmasını içeren 11. ve 12. önermelere geliyoruz.

Sovyetler ve Parlamento

Belirli bir yörede, işyerlerinden ve kışlalardan seçilen işçi, asker ve köylülerin bir konseyi olan Sovyet ilk kez 1905 Rus devriminde ortaya çıkmıştır. Uçsolun stratejileri, çoğunlukla sovyetleri parlamenter demokrasiye karşı bir alternatif olarak öne sürer: Ya sovyetler ya da parlamento. Birincisi «proleter demokrasisi», ikincisi ise «burjuva demokrasisi» dir. Bu-

nunla birlikte, Rusya gibi parlamenter demokrasi geleneği çok küçük olan otokratik bir ülkede bile kitlelerin parlamenter reformları asıl hedeflerden biri olarak gördükleri ve sovyetlerin kısmen bu amacın peşine düşmek için kurulduğu pek bilinmez. 1915'te St. Petersburg Sovyeti işçileri ilk önce şu talebi geliştirdiler:

> Bir siyasi grev ilan ediyoruz ve Rusya'da demokratik bir cumhuriyet kurmak için, genel, eşit, tek dereceli ve gizli oy temeline dayalı bir Kurucu Meclis'in çağrılması için sonuna kadar savaşacağız (Kaynak: L. Trotsky, **1905**, Pelican, s. 124).

Tabii, daha sonra 1917'lerde Bolşevik etkisi altında, sovyetler yegâne güç olmaya göz diktiler. Bolşeviklerin Ekim Devrimi'nden sonra Kurucu Meclis'i lağvetmekten başka bir alternatifleri olmayabilirdiyse de, Rusya gibi bir otokraside bile parlamenter biçimlerin önemli ideolojik ve sosyal ağırlığının olduğunu görmek önemlidir.

Batı Avrupa'da parlamenter kurumların sosyal ağırlığı o kadar büyüktür ki, 1917'de Rusya'daki koşullara uygun düşen Bolşevik stratejisi uygulanamaz kılınmıştır. Bu, sovyetler gibi kitlesel halk gücü kurumlarının oluşturulması gereğini ortadan kaldırmaz. Bununla birlikte, parlamentonun siyasal eylemi biçimlendirmedeki önemi göz önünde bulundurulursa, sovyetlerin parlamentoyla organik ve çözülmez bir bağının olması muhtemeldir. Ken Coates'in belirttiği gibi:

> Sadece politik acılar yeniden başarısızlığa uğradığı için, hiçbir sihirli engel onu tamamen süpürüp atamayacak ve vaad edilen bir ütopyayı törenle

göreve getirmeyecektir, hiçbir sovyet kitaplardaki saf halıyle yeniden ortaya çıkamayacak ve hiçbir kendi kendini tayin etmiş kimse hattâ öğretmenler ve bilgisayar programcıları bile, şiddetli Ortodoksluklarını yükleme ve boşaltma işçileriyle madencilere empoze edemeyecektir. Ortodokslukladan hiçbir şey söylemeden, arzu edilebilir olan sovyetler kesinlikle hegemonyaya ulaşacaktı değil **ulaşabilirdi:** Ama sadece verili anayasal düzen içindeki mevcut kazanımların savunulmasında (**Socialist and the Labour Party,** s. 21).

Yine aynı kitapta:

«Soğuk» bir karşı devrim dışında, eğer sovyetler Britanya'da herhangi bir zamanda ortaya çıkarsa, bu soyut olarak arzu edilir organlardan çok, Parlamento'nun gösterilen yetkilerini teyit etme hakkının savunulmasında olacaktır (s. 24 dipnot).

Coates'un eğer kurulursa, sovyetlerin savunma amacı olacağı yolundaki öngörüsünü destekleyen zengin tarihsel kanıt vardır. En radikal ve kapsamlı devrimler bile, birisinin kitlelerin önüne soyut bir ideal getirmesinden dolayı değil, aksine olayların gelişmesinin, kitleleri, savunmaya yönelik görünmesine rağmen objektif olarak devrimci saldırganlık etkisi olan eylemlere zorlamasıyla başlatılır. Böylesine bir savunmaya yönelik formülasyonu olmadan, salt ayaklanmacı modele dayanan bir devrimin bile başarıya ulaşma ihtimali azdır. Troçki dahil, Bolşevikler bunun farkındaydı. Troçki'nin **History of the Russian Revolution** adlı kitabında belirttiği üzere:

Bir ayaklanma saldırganlıkla başarıya ulaşabilirse de, kendini korumaya yönelik göründüğü ölçüde daha iyi gelişir (Sphere Books baskısı, cilt 3, s. 195).

Bu nedenle, Bolşevikler Geçici Hükümet'in engelleme ve provakasyonlarını, sovyetleri bastırma tehdidine karşı korumak için zorunlu görünen «savunmaya yönelik» ayaklanma eylemi için «yasal» bir bahane olarak kullandılar. Rusya gibi otokratik bir ülkede bile, yasallığa başvurmanın önemli addedilmesi düşündürücüdür. Yine Troçki:

> Saldırıda bulunan taraf hemen hemen her zaman savunmadaymış gibi görünmek ister. Bir devrimci parti yasal örtülere meraklıdır (a.g.e., s. 259).

Bu prensipler, gelişmiş kapitalist demokrasilere uygulandığında daha büyük önem kazanmalıdır. Kıdemli bir Troçkist olan James P. Canon şöyle yazar:

> Savunmaya yönelik formülasyonlar, teoriye değil sadece kendi tecrübeleriyle ve bunla ilgili propagandayla ikna edilecek kitlelerin eğitilmesinde zorunlu bir araçtır. Kitlelerin bu tecrübesi esas olarak savunmaya yönelik eylemler çizgisi üzerinde gelişir. Savunmaya yönelik formülasyonların en kolay kavranır olması ve devrimci Marksistlerin kitlelere en iyi yaklaşma tarzını temsil etmesi bu nedenden dolayıdır. Nihayet, savunmaya yönelik formüllerin sınıf düşmanını kısmen silahsız bırakması, ya da onun saldırılarını mutlaka daha güç ve yüksek bedelli yapması, bir burjuva demokratik ülkede hiç de az önemli olmayan bir taktik ve yasal düşüncedir. Böylesine avantajlar niçin bir kenara atılsın? (**What Policy for Revolutionists-Marksizm or Ultra-Leftism?**, s. 59).

Modern Troçkistler'in çoğunun Troçki ve Cannon'dan öğrenmeleri gereken daha çok şey var gibi görünüyor! Bununla birlikte, bu iki devrimcinin yazılarında vurgulamadıkları şey, savunmaya yönelik

formülasyonların istenen sonuca varabilme yeteneğinin onun soyut savunmacılığından değil, aksine bunun kitleler tarafından gün ışığında görünen **mevcut bir kazanım ya da kurumun** korunması için bir çağrı olmasından kaynaklandığıdır. 1917'de ayaklanma için seferber olma çağrısı, bundan dolayı, sovyet iktidarının korunulmasına dayanarak ileri sürülmüştür.

Cannon haklı olarak savunmaya yönelik formülasyonların, gelişmiş kapitalist demokrasilere uygulandığında «hiç de az önemi olmadığı»na işaret etmektedir. Ama bu ülkelerde ilgili kazanımlar ya da kurumlar nelerdir? Bunlar, kurumlaşmış çeşitli reformları, örneğin sendika haklarıyla ilgili olanları ve parlamento gibi demokratik kurumları içermelidir. Dolayısıyla parlamentoyu ezmek ya da ihlal etmek biçiminde, savunmaya yönelik olmayan bir hedefi kendine amaç edindiği takdirde, bir devrimci hareketin bu tür ülkelerde başarıya ulaşması ihtimali çok azdır. Cevap olarak, sovyetlerin rolünün pekâlâ, gerici bir parlamento tarafından harekete geçirilen bastırmaya karşı kendilerini ve işçi sınıfı hareketini **korumak** olabileceği söylenebilir. Kuşkusuz böyle durumlar olabilir, hattâ muhtemeldir. Ama, sorun, böyle bir bahanenin bir sosyalist dönüşüm biçiminde gelişmesinin pek mümkün olmamasıdır: Parlamenter kurumların ağırlığı göz önünde tutulursa, bu muhtemelen savunmaya yönelik olarak **kalacaktır.** Sadece, parlamentoyu bir müttefik ve eylemlerinin meşru kılıcısı olmaya çağırabilen savunmaya yönelik bir mücadele kapitalist düzene karşı başarılı bir saldırı halinde gelişebilir.

Parlamento Sovyetlere Tâbi mi Olmalı?

Diyelim ki Britanya gibi bir ülkede bir sovyetler ağı ya da benzer bir şey ortaya çıktı, bunlar sosyalist devrimden sonra mevcut parlamentodan daha yüksek bir konumda mı olmalıdır? Yukarıda öne sürdüğümüz görüşlerin çoğu bunun böyle olmaması gerektiğini destekliyor. Aynı sonucu destekleyen daha başka savlar da ortaya atılabilir. Bunların en önemlisi, kitle eylemi ve ajitasyonu için mükemmel bir organ olmasına rağmen, sovyetin genel bir temsili organ olarak sınırlamaları vardır. Delegelerin doğrudan görevden alınması ilkesine atıfta bulunmuyoruz; bu ilke parlamentoya da uygulanabilir ve uygulanmalıdır. Sovyetin çalışan nüfusun bütün kesimlerinin bağlılığını talep etme yeteneğini kastediyoruz.

Sovyetin yetersiz bir biçimde temsil edeceği nüfusun ilk kesimi evkadınları olacaktır. Bir ev kadınları organının, doğal olarak görevden alabilme hakkı saklı tutularak yerel sovyet için delege seçmeleri mümkün olabilir. Ama, ev kadınları hergün tek bir kurumda toplanmayacaklarından büyük fabrikalardaki işçi gruplarına göre daha az avantajlı olacaklardır ve seçilmiş sovyet delegelerine ulaşmaları çok daha sınırlı olacaktır. Fabrikalardaki işçilere göre, delegelerinin eylemlerini izleme şansları çok daha az olacak ve aynı sosyal gruptaki diğer kişilerle düzenli tartışmalarla daha az aydınlanacaklardır. Bu parlamenter temsilin eksiklikleri olmadığı anlamına gelmez. Ama, Sovyet temsilinin, avantajlarına rağmen eve bağlı kadınların düşük sosyal ve siyasal statüsünü sürdüreceği açıktır.

Bizi ilgilendiren ikinci kesim kendi hesabına çalışanlardır. Kapitalist ülkelerin çoğunda bunlar çalı-

şan nüfusun onda bir kadarını oluşturmakta ve sermayenin giderek artan yoğunlaşması ve uluslararasılaşması karşısında bile, yok olma belirtileri göstermemektedir. Sosyal ve kültürel etkileri bunun daha da ötesine gider. Birçok işçi kapitalist işletmenin doğrudan ve günlük despotizminden görünüşte yakayı sıyırmanın bir yolu olarak kendi hesabına çalışan durumuna gelme arzusundadır. Bu, kendi hesabına çalışanların talihinin, gerçekte işçilerin çoğunun kendi hesabına çalışan konumuna geçme şansları çok az olsa bile, kabaca birçok işçinin arzusuyla ilintili olduğu anlamına gelir. Haklarının ve kendi hesabına çalışan statülerinin sosyalizm altında da süreceğini, bunun yalnızca **gönüllü olarak** proletarya saflarına katılmaları halinde ortadan kalkacağını garanti ederek, kendi hesabına çalışanların desteğini sağlama çabasına girişmek bir sosyalist hareket için zorunludur. Kendi hesabına çalışanlarla bir sınıf ittifakı zorunluluğu göz önünde bulundurulursa, sovyet tipi bir örgütün **en üstün olmasının** arzu edilirliği yine şüphe götürür. Sovyet örgütü ev kadınlarına olduğu gibi, benzer nedenlerle, kendi hesabına çalışanlara karşı da olumsuz yönde fark gözetmiş olacaktır. Bu, sovyetlere karşı bir sav oluşturmaz, çünkü sosyal değişimin asıl yürütücüsü sanayi proletaryası olmalıdır; eylemci ve sovyet tipi örgütler bu özelliği göstermelidirler. Bu, çalışan nüfusun **bütün** tabakalarının bağlılığını isteyebilen ve görebilen parlamenter bir temsil biçiminin üstünlüğü lehinde bir görüştür. Sovyetler gibi kitle kurumları sosyalist değişim ve işçilerin iktidarını yürütmek ve korumak için zorunlu organlardır. Ama, bunlar ev kadınları ve kendi hesabına çalışanlar gibi, bu toplumun geleneksel siyasal bakımdan geri kesimlerini

egemen kılmak için parlamenter örgütlenmeyle tamamlanmalıdır.

Çok genel olarak, günümüzdeki sendikalizmin çoğu kez korunmaya yönelik ve hegemonik olmayan bir tavıra dayanması gibi, fabrikaya dayalı sovyet tipi örgütlenmenin işçiler arasında dar fikirli ve kendini düşünen bir bilince dayanması tehlikesi vardır. Belirli bir fabrika ya da yöredeki işçilerin çıkarları, bir bütün olarak çalışan kitlelerin genel çıkarlarını gölgede bırakacaktır. Yine bu sovyetlerin ortadan kaldırılmasına yönelik bir sav değil, bunların parlamenter bir temsil biçimiyle sentez edilmesine yönelik bir görüştür. Parlamento, sovyetin belirli arzusunu dengelemede genel çıkarın ifadesi, bir karşı denge olarak rol oynayacaktır. Ortak bir hegemonik siyasetin yürütülmesi için işçilerin çeşitli arzularının bir arada toplanmasında esas arena olacaktır.

Kapitalistlerin Oy Hakkı Olmalı mı?

Geleneksel parlamenter temsilin kapitalist sınıfa oy hakkı vereceği ve bunlara böyle bir ayrıcalık verilmemesi gerektiği iddia edilebilir. Böyle bir oyun hakedilmediğine katılmakla birlikte, genel oy esasını uygulamak için güzel siyasal nedenler vardır. Birinci olarak, günümüzde gelişmiş kapitalist ülkelerde kapitalistler yetişkin nüfusun yüzde beşinden azını oluşturmaktadır ve onların oyları muhtemelen, sonucu pek az etkileyecektir. İkinci olarak, genel oy bayrağı altında kapitalistlerin oy hakkını kabul etmek, gericilerin onun yokluğunu sosyalist rejimi devirmek için yükselen bir yakınma olarak kullanmalarını önleyecektir. Sorun bir kez daha, bütün dünyaya sosyalist dönüşümün meşruluğunu göstermek

ve gericilere gerçek ve tam demokrasiyi savunduklarını iddia etme hakkını vermeme sorunudur. Çağdaş koşullar altında genel oy sistemini muhafaza etmenin önemsiz dezavantajları ve büyük avantajları vardır.

«Proletarya Diktatörlüğü»

«Proletarya diktatörlüğü» terimi, Marksist harekette başlıca parola rolünü oynamıştır. Marks ve Engels bunu arasıra, bazen de anlamını açıklamadan kullanmışlardır. Bununla birlikte, Marks bir tek cümleyle Ortodokslar'a destek vermiştir. 1852'de Weydemeyer'e yazdığı mektupta proletarya diktatörlüğünün tarihsel zorunluluğunu uygun bulmuş ve bunun Marksist düşüncenin esas ve merkezî özelliği olduğunu öne sürmüştür. Bununla birlikte, bu mektupta bu diktatörlüğün nasıl bir biçim alacağını açık bir biçimde tanımlamamıştır. Buna tarihsel bir öz veren, 1871 Paris Komünü'nü proletarya diktatörlüğü olarak açıklayan Engels olmuştur.

Terim Lenin tarafından **The State and The Revolution** gibi kitaplarda çok daha sık kullanılmıştır:

> Komünizme geçme dönemi olan proletarya diktatörlüğü, sömürücü azınlığın zorunlu bastırılmasının yanı sıra, ilk defa, halk için, çoğunluk için demokrasi yaratacaktır.

Bu «halk için demokrasi», sovyet iktidarı ve siyasal karar ve eylemlerde kitle katılımı biçimindeydi. Bir kişinin, partinin ya da elitin diktatörlüğü anlamına gelmiyordu, bu bir **sınıfın** diktatörlüğüydü.

Bununla birlikte, tarih Stalin'e «proletarya diktatörlüğü» terimine, Marks, Engels ya da Lenin'in

kastettiğinden oldukça farklı olan kendisinin ayırdedici anlamını bahşetme şansını vermiştir. Stalin'in «proletarya diktatörlüğü», proletarya adına hareket ettiğini iddia eden kendisinin diktatörlüğü idi. Marks'ın, Engels'in ve Lenin'in kitaplarına atıflar, tarihteki en baskıcı rejimlerden birini haklı çıkartmak için çıkarıldı, değiştirildi ve kullanıldı. Beş milyondan fazla köylünün kökünü kazırken ve yüzbinlerce sadık komünisti hapse atar ya da idam ederken, «proletarya diktatörlüğü» Stalin'in sloganıydı.

Bu terimin, Stalin döneminde ölen bu milyonların kanıyla silinmez bir biçimde lekelendiği inkâr edilemez. Terimin bir demokratik içeriği olabilirdiyse de, bu fiilen ortadan kaldırılmıştır. «Proletarya diktatörlüğü»nün Marks ve Lenin'in kitaplarında ima edildiği biçimdeki gerçek özünü korumaya çalışanların niyetlerine rağmen, nüfusun çoğuna göre, terim despotluk, demokrasinin inkârı ve bir kişi ya da elitin yönetimi anlamına gelmektedir. Sovyet rejiminin neden olduğu kötülükler, kitle huzurunda orijinal anlamı ifade etme ihtimalini ortadan kaldırmıştır.

Ne olursa olsun, «proletarya diktatörlüğü» durumunda «diktatörlük» kelimesinin aslında çoğunluk için demokrasi anlamına geldiği önermesini popülerleştirmek çok güçtür. Bu «diktatörlük» kelimesinin kabul gören anlamı karşısında havada kalır. Herhangi bir sözlük kelimeyi «bir diktatör tarafından yönetilen devlet», «demokratik hükümeti bastıran» bir devlet olarak tanımlayacaktır. Beğensek de beğenmesek de kelimenin kabul gören anlamları vardır. Devrimciler mümkün olan herşeyi yapabilir ama, hâlâ dili tersyüz etmede büyük güçlükleri olacaktır. «İki» kelimesini «bir atın bacaklarının sayısı» olarak

tanımlarsak, o zaman geçerli olarak «iki artı ikinin sekiz» olduğunu iddia edebiliriz. Ne yazık ki, halkın çoğu «iki» kelimesinin orijinal anlamından kopmamayı tercih edecek ve böyle dil meselelerinde kesinlikle karşı devrimci olacaktır. Ve halkın çoğu, kendilerine «proletarya **diktatörlüğü**» ile «proleter **demokrasisi**»nin aynı şey olduğu söylendiğinde büyük bir burjuva şaşkınlığı gösterecektir

«Proletarya diktatörlüğü» teriminin gelişmiş kapitalist demokrasilerde Marksizm için bir **sorumluluk** haline gelmiş olduğu bir gerçektir. Bu, halkın gözünde, hareketin Stalin'in despotizmiyle özdeş tutulmasına yol açar. Marks ve Lenin'in orijinal olarak kastettikleri ne olursa olsun bu terim terk edilmelidir. Doğal olarak şunu da belirtmek gerekir ki Marks ve Lenin, Stalin'in diktatörlüğü karşısında dehşete kapılırdı ve Lenin sonraki yıllarında Sovyet rejiminin bozulmasına karşı mücadele ederdi. Ama, mücadele kaybedilmiştir ve Marksistler Stalinizm'in iğrençlikleri ile ilintilendirilmeye karşı ihtiyatlı bir mücadeleyi sürdürmeli ve kuvvetlendirmelidir. Bu süreçte bazı belirsiz yükler atılmalıdır. Eğer Marks'ın 1852'deki Weydemeyer'e yazdığı talihsiz mektup olmasaydı terim çok daha önce bir kenara atılırdı.

«Proletarya diktatörlüğü» terimini terketmekle işçi sınıfının kapitalistlerin uygulayabileceği zoru ya da zor tehdidini bastırması gerektiği yolundaki ilkeyi terketmek istemiyoruz. Ama, bu noktayı uygulamak için «diktatörlük» terimine ihtiyaç duymuyoruz. Bir azınlığın ayaklanmasına karşı, demokratik rejimlerin bile zor kullandığının herkes farkındadır. Aynı ilke sosyalist demokrasi için de geçerli olacaktır. Bunu açıklamada ve haklı kılmada karşılaşılacak güçlükler pek az olmalıdır: Bu basit olarak, meş-

ru bir kendini koruma sorunudur.

«Proletarya diktatörlüğü» terimini terketme nedenlerimiz, Fransız Komünist Partisi ve şimdiye kadar aynı şeyi yapan diğer komünist partilerin öne sürdükleri nedenlerle aynı değildir. Her şeyden önce, bu komünist partilerin hiçbiri kendilerini Stalinizm'den yeterince kurtaramamıştır. Geçmişte, terimi kullandıkları sırada, hiçbir zaman bunun Stalin döneminde varolan türden bir diktatörlük biçimini dışladığı söylenmemiştir. Ayrıca, işletmenin ve yönetimin her aşamasında çalışan kitleleri temsil eden demokratik bir sovyet ağı yolundaki gerçek Leninist fikir, 1930'dan sonra bütün komünist partilerde yasak edilmiş bir şeydi. Günümüzde bile, az sayıda komünist parti, işçilerin üretimi kontrolünü savunmakta ya da mevcut demokratik kurumları tamamlamak için işçi konseylerinin kurulmasını önermektedir. «Proletarya diktatörlüğü» teriminin reddi onlar için Stalinist diktatörlüğün reddi anlamına gelmektedir ve bu iyi bir şeydir. Ama, Stalinizm tarafından karanlığa gömülmesinden bu yana, Marksist-Leninist gelenekte geçerli olan şeylerin çoğunun yeniden benimsenmesi buna eşlik etmemiştir. Böyle partilerin programlarında «gelişmiş demokrasi», «genişletilmiş demokrasi», «halk tarafından yönetim» vb.' ne bitmeyen muğlak atıflar bulabiliriz, ama, bunların hepsinin ne anlama geldiği hiçbir zaman söylenmemektedir. Sosyalizme geçişin tabanda her birinin kendi öz gücü ve göreli özerkliği olan çok sayıda doğrudan temsilî demokratik kurumun yaratılmasını içermesi gerektiği yolunda net bir açıklamayı boş yere bekliyoruz.

Batı dünyasının komünist partilerinin kendilerini Stalinist mirasdan tamamen ve etkili bir biçim-

de arındırmalarından önce yapmaları gereken çok şey var. Eğer demokrasi hayırlısıyla bu ülkede başlarsa, o zaman partilerin çoğunda parti içi demokrasi sınırlı bir formaliteden öteye geçeceğinden bu görevin ancak başlamış olacağı açıktır. Stalinizm'i reddetmek, bir yüzyıldan fazla süredir işçi sınıfı hareketinde geliştirilmiş olan demokrasi türünün sadece sözünü değil aynı zamanda da özünü de kabul etmek demektir.

Günümüz Marksizmi'nin İkiz Yükleri

Savaş sonrası Marksizmi'ne Stalinizm'in egemen olması ve yaşayabilen tek Marksist alternatifin, kendilerine parlamento dahil bütün devlet aygıtını ezmeyi amaç edinen ve görünüşteki demokratik proletarya diktatörlüğü karmaşasının varolan bütün demokratik kurumların yerini alacağını öne süren Troçkist ve Maoist grupların bir koleksiyonu olması talihsiz bir gerçektir. Bunun sonucu olarak, günümüz Marksizmi'nin boynunda iki yük vardır: Biri komünist partilerde görülen alçak sesli Stalinizm, öteki ise, uç-sol gruplarda görünen gerçekçi olmayan tutucu volontarizm. Yine de, bir gelenek olarak, bir analiz sistemi olarak bir sosyalist toplum yaratma eyleminin kılavuzu olarak Marksizm hâlâ engin zenginliklerini elinde tutmaktadır. Şimdilik alternatif bir modern toplum bilimi yoktur. Ama, yükler atılmadığı takdirde geleceği güvence altında değildir. Salt teorik düzeyde değil uygulama düzeyinde verilmesi gereken bir öncelik parlamenter demokrasinin kıymetini yeniden takdir edilmesidir.

Marksist örgütlerin çoğunun her zaman görülen tutuculuğu göz önünde bulundurulursa, Marksist

teori ve uygulamanın böylesine genişletilmesine ve revizyonuna birçoklarının direneceği ortaya çıkar. Eski yanlış alternatifler, eski bölünme çizgilerini canlandıracaktır: Reform mu devrim mi? Marksizm mi revizyonizm mi? Lenin mi Kautsky mi? Bıkkınlık verici takılmış eski bir plak gibi eski suçlamalar tekrarlanacaktır. Ortodoksluğun baş papazları imanın temellerinin tehlikede olduğu yolunda uyarıda bulunacaktır.

Bunu kabul ediyoruz. Ortodoksluk tehlikede olabilir. Ama, sadece bu değil, Marksist teori ve uygulamanın krizi o kadar derindir ki, ayrıca Marksizm'in gelişen bir bilim olarak yaşayabilmesi ve sosyalist geleceğin kendisi de tehlikededir. Kabul etmesi güç olabilir, ama Ortodoks Marksizm, birçok nedenle, özel olarak da diktatörlük ve demokrasi karşısındaki tutumuyla, temelli revizyonlar yapılmadığı takdirde çok fazla ilerleme kaydedemeyecektir. Dolayısıyla, seçim basit olarak Ortodoks Marksizm ile «revizyonizm» arasında değil, ama Ortodoks Marksizm ile sosyalist gelecek arasındadır. Bu önemli anda katı Ortodoksluğun dogmatik savunması sosyalist ilerlemenin önünde bir engeldir. Ama, 1960'larda ve 1970'lerde Marksizm'in popülerleşmesi, mutluluk verici bir biçimde, mezheplerin çoğalmasının çok daha ötesinde başka şeyler de üretmiştir. Bu, Marks'ın özdeyişini Marksizm'e uygulayabilecek yeni ve yaşayan bir Marksizm ihtimali yaratmıştır:

«Varolan herşeyin acımasız eleştirisi»

SHIRLEY WILLIAMS'A CEVAP

> Zengin adamın masasından kırıntılar toplamanın peşine düşerek hiçbir daha ileri adım atılamaz... Dünyanın bugünkü koşulları altında temsil ettiğimiz kişilere oldukça açık bir biçimde sosyalizmi gözyaşı dökmeden elde edemeyeceğimizi, birşey yapmaya kalkıştığımızda mali, siyasi ve sosyal çıkar çevrelerinin muhalefetiyle karşılaşacağımızı anlatma göreviyle karşı karşıyayız, ve sanırım, çoğunluğa ulaşsak bile, bütün yol boyunca mücadele etmemiz gerekeceği gerçeğini karşılamamız gerekecektir... demir tavında dövülmelidir.
> **Clement Attlee**, İşçi Partisi Konferansı, 1932

1976 Aralığı'nda, Tony Benn Marksistler'in İşçi Partisi içinde kalma haklarının güçlü bir savunmasını yaptı ve Marksizm'in İngiliz sosyalizminin ana akıntısı içinde her zaman önemli bir etkisinin olduğunu öne sürdü. Demecinin yer aldığı gazete, **The Guardian**, daha sonra 22 Ocak 1977'de İşçi Eğitim Bakanı Shirley Williams'ın Troçkistler'in İşçi Partisi'nden atılmış olmalarını görmek isteyenler için, bir düzene girme çağrısı sağlayan kışkırtıcı konuşmasının metnini yayınlıyordu. Konuşmanın tonu çok tehlikeli ve uzlaşmazdı. İçeriği zekice düzenlenmişti; düzenlenişi sadece Troçkistler üzerinde yo-

ğunlaşmış gibi görünen bir saldırı örtüsü altında Parti solunun tümünü bölmeye yönelikti.

Konuşmasının yayınlanan metninin başlığı **Troçkizm ve Demokrasi** idi. Bu iki konuyu bağlantılandırarak, Troçkist ve Ortodoks Leninist geleneğin zayıf noktasına parmak basmıştı. Bir önceki makalede ana hatlarını çizdiğim bir zayıflık, parlamenter demokratik kurumların ağırlığının değerini görememe ve sosyalist dönüşümün parlamenter meşrulaştırılmasını sağlama görevini ihmal. Leninist gelenek içinde Parlamento çoğu kez boş bir görüntü, ya da en fazla sosyalist propaganda için bir forum olarak değerlendirilmektedir. Bu görüş sadece teorik olarak zayıf olmakla kalmaz, aynı zamanda Shirley Williams'ın konuşmasında ikna edici bir biçimde ortaya koyduğu türden saldırılara meydan verir:

> Bazı Marksistlere göre temsili demokrasi - çoğu kez «burjuva demokrasisi» olarak tanımlanır - sadece bir hiledir. Temsili demokrasi ve ilgili insan haklarının güvenlikten yoksun olduğu bir dönemde, içimizden bazılarının bu yarı gönüllü müttefiklere güvenmemesi şaşırtıcı mı?

Shirley Williams'ın çivi çakmaya kalkıştığı yer işte bu zayıf noktadır. Pek derine gitmez. Kurnaz gözlemden gerçeklerin tahrifine ve siyasal bayağılığa sapıyor. Bu işi yaparken, kendisi, **kendisinin** sosyalist gelenekle olan zayıf bağlarını ve **kendisinin** modern toplumda daha sınırlı demokrasi taraftarlığını açığa vuruyor.

Troçkizm, Komünizm ve Demokrasinin Savunulması

Marks ve Troçki'den yapılan temsili olmayan iki alıntı temelinde Marksist gelenekte demokrasiye çok

az saygı olduğu iddia ediliyor. Özel olarak Troçki'nin «özgürlük ve demokrasiyi toptan hor gördüğü» söyleniyor. Böyle bir tanımlama, Troçki'nın Sovyetler Birliği'nde Stalinist totaliterliğe karşı mücadele eden siciliyle ve Avrupa'da faşizme karşı güçlü muhalefetiyle zor bağdaşır. Lenin'in ölümünden sonra, Troçki Komünist Parti içinde hiziplerin yasaklanmasına karşı çıkarak endüstriyel demokrasiyi ve ulusal azınlıkların demokratik haklarını savunarak SSCB'de siyasal özgürlük ve insan haklarının aşınmasına karşı tutarlı bir muhalefet yürütmüştür. Parlamenter demokrasiyi değerlendirmesindeki teorik zayıflığa rağmen «özgürlük ve demokrasiyi toptan hor gördüğü» suçlaması gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Troçki hayatını otokrasi ve totaliterliğe karşı mücadele vererek geçirmiştir: Önce çarlığa, sonra faşizme ve Stalinist diktatörlüğe karşı. Sezar'ın hakkı Sezar'a verilmelidir.

Mesele bundan daha da ileri gitmektedir. Shirley Williams'a inanmak zorunda olsaydık, Marksistler demokrasi için mücadelede ve demokratik rejimlerin korunmasında isteksizce sondan gelenler olacaklardı. Gerçekte, her türden Marksistler, İspanya'da faşizme karşı mücadelede Cumhuriyet'in demokrasisinin savunulmasında ön saflarda yer almışlardır. 1930'larda Fransa'da faşizm'in büyümesini durdurmada başlıca rolü oynamışlardır. Teorik ve siyasal hatalar yapılmıştır, ama komünist ve Troçkist hareketin binlerce üyesinin çabaları olmasaydı günümüzde demokrasi çok daha zayıf olurdu.

Demokrasi ve «Karma Ekonomi»

Sosyalizme yalnızca nüfusun çoğunluğunun ri-

zasıyla ulaşılabileceğini söylerken Shirley Williams'la aynı görüşü paylaşmalıyız. Yanlış bir biçimde Marks ve Troçki'nin tek parti yönetiminin tutarlı savunucuları olduklarını ima etmesine rağmen gelişmiş kapitalist demokrasilerde çok partili siyasal sistemin arzu edilir olduğunu belirten görüşüne katılıyoruz. Bunu dikkate alarak, konuşmasında yalnızca **parlamenter** demokrasinin savunulmasını değil aynı zamanda **endüstriyel** demokrasiyi destekiemesini bulduğumuzdan kendisi bir süper demokrat gibi görünüyor. Ne yazık ki, bunların ikincisiyle ne demek istediğini açıklamada çok gayretli değil. Ama, demokratik biçimler konusunda ekonomik sistemin niteliği meselesine atladığından gerçeği ortaya çıkarmak pek o kadar güç olmuyor.

> Ama cevap bulurken - ve inanıyorum ki bunların bazılarına endüstriyel demokrasi yoluyla ve bazılarına tüketicilerin kararların alındığı aşamalarda temsili aracılığıyla bulacağız - karma ekonominin esas ayırdedici kalite işareti olan iktidarın çoğulculuğuna sıkıca sarılmalıyız. Bir karma ekonomi iktidarın sıradan halka gerçek dağılımını sağlar.

Yukarıdaki savın içinde üç anahtar önerme gömülüdür. Birincisi, Shirley Williams tam ve düzgün bir endüstriyel demokrasinin «karma ekonomi» ile bağdaştığına inanmaktadır. İkincisi, «karma ekonomi»nin «iktidarın çoğulculuğu»nu sağladığına inanmaktadır. Ve üçüncüsü, bu iktidarı «sıradan halka» dağıtılmış olarak değerlendirmektedir.

Shirley Williams nasıl bir dünyada yaşıyor? Karma ekonomi hakkındaki görüşleri basit olarak hayatın gerçekleriyle bağdaşmamaktadır. Şimdi bu Eğitim Bakanı'na içinde yaşadığımız gerçek dünya

hakkında temel bir ders verme cesaretini kendimizde bulalım. İngiliz kapitalizmine çok az sayıda firma egemendir- sermayenin kütlesel yoğunlaşması sadece dev birkaç kurumdadır. İmalat sanayiindeki en büyük yüz firma bu sektördeki çıktının yaklaşık yüzde 46'sını sağlamakta ve 1980'e kadar çıktıdaki paylarının yüzde 66 dolayına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu firmaların çoğu özel sektöre aittir. Kamu korporasyonları gayri safi yurtiçi hasılanın yalnızca yüzde 10'unu oluşturmaktadır.

Böylesine kütlesel bir sermaye yoğunlaşmasının olduğu toplumda ne tür bir «iktidarın çoğulculuğu» olabilir? Çok küçük. Pratikte, gerçek ekonomik güç birkaç yüz firmanın yöneticileri ve üst düzey işletmecilerinin ellerinde toplanmıştır. Bu kişiler nüfusun çok küçük bir bölümünü oluşturur. Güçleri, pratik olarak denetsizdir. Günümüzde ortakların bile büyük işletmelerin günlük akışları hakkında pratikte söyleyecekleri pek az şey var, ve pay ortaklığı o kadar yoğunlaşmıştır ki (ortakların en üst yüzde 5'i kişisel sermaye payının yüzde 96'sına sahiptir) nihai resmî güç bile ortakların çok küçük bir azınlığının elinde bulunmaktadır.

«Karma ekonomi», aslında, garip ve tek yanlı bir karışımdır. Millileştirmelerle ve zayıf devlet ekonomik işletmeleri dozlarıyla girişimlerde bulunulmasına rağmen, İngiliz ekonomisi giderek artan bir biçimde özel mülkiyete ait dev firmaların egemenliği altındadır ve bir işletmeci ve yönetici elitince kontrol edilmektedir. Milyonlarca çalışan kişiyi etkileyen, onların hayatlarını, sağlığını, ailelerini ve çevrelerini ilgilendiren ekonomik kararlar, küçük bir endüstriyle despotlar azınlığı tarafından alınmaktadır. Günümüzde sahip olduğumuz «iktidarın çoğulculuğu» işte budur!

Tabii ki, Britanya'da, yetersizliğine rağmen sonuna kadar korunması ve savunulması gereken bir dereceye kadar demokrasi ve insan haklarının olduğunu inkâr etmiyoruz. Ama, bu, bunun genişletilmesi için mücadele etmememiz gerektiği anlamına gelmez. Sıradan halkın sosyal ve doğal çevreleri üzerinde önemli kontrollerinin sağlanmasından önce alacağımız daha çok yol var.

Tam Endüstriyel Demokrasi Özel Mülkiyetle Bağdaşabilir mi?

Kapitalistler ve üst düzeydeki yöneticiler ekonomik bakımdan faal nüfusun yüzde dört ya da beşinden fazlasını oluşturmaz. Kendi hesabına çalışanlar yüzde 10 dolayındadır. Kalanlar hayatlarını el ya da beyinle çalışma yeteneklerini satarak kazanır: Bunlar ya ücret ya da maaşla çalışanlardır. Doktorlar, öğretim üyeleri ve yöneticiler dahil bu işçilerin çok azı işlerinin gidişi ve doğası üzerinde önemli ölçüde kontrole sahiptir. «Orta sınıf» sosyal statüleri bir ölçüde bu gerçeğin bir yansımasıdır. Bununla birlikte, büyük çoğunluk, kalan yüzde 70-80, üzerinde çok az kontrolleri olan sıkıcı bir çalışma hayatına mahkûmdur. Mümkün olduğu ölçüde, ücret ve maaşları artırmak ve çalışma koşullarını iyileştirmek için sendikaların gücü kullanılacaktır, ama, Rosa Luxemburg'un belirttiği gibi, bu kapitalizm altında bir «Sisyphus emeği» olacaktır.

Buna karşılık, diyelim ki, özel endüstrinin denetimini elinde tutan yönetim kurullarında çoğunluğa, işçilere, demokratik çoğunluk temsilini sağlayan «endüstriyel demokrasi»nin resmi tedbirleri kapitalizm altında kurumsallaştı. Bu reform, onlara işin

gidişi, başka işçilerin işe alınması ve benzeri gibi şeyler üzerinde biraz dolaysız ve gerçekleşebilir güç verecektir. Ama, bunların yatırımlar ve ürünlerinin çeşidi üzerinde fazla denetimleri olacak mıdır? Bunlara bu meselelerde yetki vermek için ortakları ve finansörleri razı etmek gerekir ya da devletin onları gerekli finansmanı ve sermayeyi sağlamaya mecbur etmesi gerekir. İşçilerin alabileceği siyasal tavırların sınırları kasıtlı olarak sınırlandırılmadıkça, çoğu durumda zorlama gerekli olacaktır. Endüstriyel demokrasideki bu tür deneylere karşı, yönetici sınıfın muhtemel tavrını değerlendirmek için sadece özel teşebbüsün önde gelen savunucularının yeni işçi kooperatiflerine yönelik kin dolu saldırılarını hatırlamamız gerekir - bunlar özel sermayenin bir ekonomik ambargosuyla karşılaşacaktır.

Endüstriyel demokrasinin tam olarak serpilip gelişmesinin, yalnızca kapitalistlerin ve büyük ortaklık payı sahiplerinin böyle bir ekonomik gücünün **reddedilmesi** ile gerçekleşebileceğinin açık olması gerekir. Endüstriyel gücünün sınırlanması burjuvazinin hoşuna gitmeyecektir, ayrıca onların katılımı olmayan bir ekonomik sistemin etkili bir biçimde işlemesi bunun ortadan kaldırıldığını göstermez. «Karma ekonomi»mizde «karışım» şu andaki gibi tek yanlı olduğu sürece, tam endüstriyel demokrasiyle özel sermayenin hegemonyası bağdaşmaz.

(Yukarıdaki görüş kapitalizm altında yer alan ve yer almaya devam edecek olan üretimde işçi denetimi ve işçi kooperatifleri gibi saygın deneylere karşı bir saldırı olarak yorumlanmamalıdır. Bu mücadeleler, itiraf edildiği gibi, elverişsiz eşitsizliklere karşıdır, ama, işçi hareketi üzerinde öyle bir eğitici ve pratik etkisi vardır ki, bunların gayretle ve **aktif**

olarak desteklenmesi gerekir. Bu tür deneylerin oldukça ikna edici bir savunulması için Ken Coates'in «Bazı Sorular ve Bazı İddialar», K. Coates (der.) **The New Worker Cooperatives**'in içinde Spokesman, 1976, adlı çalışmasına bakınız).

Devlet Mülkiyeti, Özgürlük ve Demokrasi

Tıpkı, Shirley Williams'ın karma ekonominin kitleler için bir özgürlük bolluğu sağladığı yolundaki savının temeli olmadığı gibi, tam devlet mülkiyetinin böyle bir özgürlüğün zorunlu inkârı anlamına geldiği yolundaki iddiasının da temeli yoktur. İddiasını destekleme çabasına girişmemekte; sadece Anthony Crosland'dan şu alıntıyı yapmakla yetinmektedir.

> Tam devlet kollektivizmi, hiç kuşkusuz, özgürlük ve demokrasiyle bağdaşmaz.

Bununla birlikte, bu iddia sorgulanmalıdır. Özgürlük ve demokrasinin gerçekten sınırlı olduğu Sovyetler Birliği örneği, tam devlet mülkiyetinin **zorunlu olarak** özgürlük ve demokrasi ile bağdaşmadığını göstermez. Aslında, demokratik kontrol altında devlet mülkiyetinin genişletilmesiyle, özgürlük ve demokrasinin **artması** hareketimiz içindekilerce çok sık olarak özdeş tutulmuştur. Herbert Morrison bile, 1946 İşçi Partisi Kongresi'nde şunları söyleyebilmiştir:

> Ekonomik planlama gerçek özgürlük için pekişmiş bir temeldir. Sosyalist görüş son derece özgürlükçü bir görüştür. Maddi şeylerin önceden düşünülerek düzenlenmesi kişisel özgürlüklerimizin yegâne koruyucusudur... İngiliz halkı dünyaya, başarıyla

uygulanabilir demokrasiye giden yolu gösterecektir - halk için çalışan halk (**İşçi Partisi Yıllık Konferans Raporu**, 1946).

1940'larda İşçi Partisi'nin sağında yer aldığından Morrison, bunu uygulamaya geçirmek için pek fazla çaba göstermedi. Ama, açıkçası burada Shirley Williams'ın daha solundadır.

İşçi Hükümetleri'nin, uygulamada devlet mülkiyetinin genişletilmesine yönelik olsa olsa yarı gönüllü tavrı olduğu çok iyi bilinmektedir. Ama, Parti, 1918'de Dördüncü Madde'yi kabul ettiğinden bu yana, partinin hakim ideolojisinde, millileştirme, çok ender olarak özgürlük ve demokrasinin **reddi** olarak değerlendirilmiştir. O yıllki İşçi Partisi programı -**Emek ve Yeni Sosyal Düzen**- partinin tutumunu açık etmiştir:

> İşçi Partisi olarak bizler... şimdi üretim ve dağıtımda önceden düşünülmüş planlı bir işbirliğine dayanan... yeni bir sosyal düzenin inşa edilmek zorunda olduğunu kesinlikle kabul etmeliyiz... Bu tâbi uluslar, tâbi ırklar, tâbi sömürgeler ya da bir tâbi cinsiyet üzerinde uygulanan baskıya değil, aksine hem sanayide hem de yönetimde, eşit özgürlüğe, herkesin rızasına ve demokrasinin bir niteliği olan iktidara en geniş katılıma dayanır.

Program, kendini «endüstride özel mülkiyetin denetimini giderek ortadan kaldıracak» bir programa ve ilk etapta demiryollarını, madenleri, deniz taşımacılığını, kanalları, elektriği ve sanayi sigortasını millileştirerek «ulusal sanayinin, üretim araçlarının ortak mülkiyeti temelinde bilimsel olarak yeniden düzenlenmesini» sağlamaya adayarak sürmektedir.

Buna benzer ifadeler 1918'den bu yana İşçi Partisi'nin resmi siyasa bildirilerinde tekrarlanmaktadır. Bunların, İşçi Hükümetleri tarafından pek uygulamaya koyulmadıkları, başlıca millileştirmelerin sadece 1945-50 Hükümeti döneminde yapıldığı gerçeğine rağmen, bu siyasalar Shirley Williams'ın ifade ettiği görüşlerin tamamen karşısındadır. Herhalde, yanlışlıkla, yanlış partiye girmiş olmalı.

Bu arada, tam «devlet kollektivizmi»ni çok az sayıda sosyalist ya da komünistin savunduğunu belirtmemiz gerekir. Britanya gibi, çok büyük sermaye yoğunlaşmasının olduğu modern bir kapitalist ekonomide, sosyalist üretim ilişkilerinin egemenliğini sağlamak için, yalnızca en büyük birkaç yüz şirketi millileştirerek işçilerin kontrolünü sağlamak yeterli olacaktır. Küçük teşebbüsleri millileştirmeye, ya da kendi hesabına çalışanların işyerlerini lağvetmeye hiç gerek yoktur. Ama, bu tür «karma ekonomi», Shirley Williams'ın savunduğundan çok farklı bir «karışım»ı içerecektir. Ekonominin yüzde 20 kadarı millileştirilmiş, kalanı, özel kişilerin elinde olması yerine yüzde 40'tan azı kapitalist yolda çalışacaktır. Shirley Williams, ya «tam devlet kollektivizmi» ya da mevcut «karma ekonomi» biçimindeki yanlış alternatifleri öne sürüyor. Herhalde bir aritmetik dersi, bu Eğitim Bakanı'nı bir pastayı, yüzde 80 ve 20'lik, ya da sıfır ve 100'lük parçalara bölmenin dışında daha başka birçok yolun bulunduğuna ikna ederdi.

Herhalde bu dersi soldan almayacaktır. Ama; bunu, İşçi Partisi'nin sağındaki bir arkadaşı ve meslekdaşından almalıdır. Şimdi, Roy Jenkins'in sözlerini dinleyelim:

> Sonuç, hem büyük servet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasının, hem de dörtte bir kamu sektörü,

> dörtte üç özel sektör düzenlenmesinin birlikte savunulmasının pek mümkün olmadığı biçiminde olmalıdır. Kuşkusuz, daha onyıllarca, muhtemelen sürekli olarak bir karma ekonomi olacaktır, ama, karışımının şimdiki olduğundan çok daha farklı biçimlerde yapılması gereklidir. (**Pursuit of Progress**, 1953, s. 105).

Ama, sorun sadece eşitsizliğin ortadan kaldırılması değildir. Sorun, aynı zamanda Shirley Williams'ın da gönlünde yattığını varsaydığımız konular etrafındadır: Demokrasi ve halk denetimi. Gerçek şudur ki, nüfusun büyük bölümü büyük korporasyonları denetleyemezse, kesinlikle onlar bizi denetlemeyi sürdürecektir. Ve, daha önce savunduğumuz gibi, tam halk denetimi millileştirmeler olmaksızın mümkün değildir.

Sosyalizm, Zorlama ve Rıza

Shirley Williams'ın yaptığı gibi, Marksistler'in halkın rızasını sağlama işinden kaçındıklarını iddia etmek bayağı ve yanlış bir karikatürdür. Marks'ın kendisi, sosyalist dönüşümün sadece nüfusun çoğunluğunun rızasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda, onların sosyal değişim sürecine bilinçli aktif katılımlarının sağlanmasını gerektirdiğini defalarca vurgulamıştır. Marks'ın kaleme aldığı Birinci Enternasyonal'in **Geçiş Kuralları** aşağıdaki ünlü sözlerle başlar:

> Emekçi sınıfların kurtuluşu, emekçi sınıfların kendileri tarafından kazanılacaktır.

Hattâ Marks Chartistler hakkındaki 1852 tarihli makalesini yazdığında, rıza süreci hakkında aşırı iyimserdi:

> Genel oy, nüfusun büyük çoğunluğunu proletaryanın oluşturduğu İngiltere'nin işçi sınıfı için siyasal iktidara eşdeğerdedir.

Devrimcilerin, yalnızca küçücük bir bölümü, sosyalist sistemin azınlık tarafından çoğunluğa zorla kabul ettirilmesini savunmuştur. Diğer sosyalistlerin tümü böyle bir zorlama sürecinin **sonucunun** sosyalizm olmayacağını ve olamayacağını, aksine bir totaliter toplum biçimi olacağını kabul etmektedir. Dolayısıyla, zorlama ve rıza arasında ya o ya da diğeri biçiminde bir tercih, ilgiyi tehlikeli bir konudan başka yöne çekmek için öne sürülen bir şeydir. İtalyan Marksist Lucio Colletti aynı noktaya değinir:

> Yasallık/şiddet alternatifi eski bir çıkmaz sokaktır. Önemi olan «şiddet» gerçek yapıların dönüştürülmesidir; göz önünde tutulması gereken «yasallık» çoğunluğun rızasıdır. Bunların ikisi de zorunludur. Geniş kitlelerin katılımı olmaksızın, yapılar dönüştürülemeyeceği gibi (çapraşık olan, yine de yeni sosyal ilişkilerin düzenidir) siyasi mücadele, basın özgürlüğü, grev hakkı, muhalefet ve gerçek seçimler olmaksızın sosyalizm de olamaz (**International**, Yaz 1974, s. 5).

Shirley Williams'ın göz ardı etmeyi tercih ettiği asıl nokta, gerici azınlığın sabotaj ve darbe tehdidine, ya da dış müdahale ya da istila tehdidine karşı meşru sosyalist hükümetin **savunma** sorunudur. Bir sosyalist hükümet, bu koşullar altında ne yapmalıdır? Gerici güçlerin «rıza» sını mı beklemelidir? Ne pahasına olursa olsun bu azınlığı «bastırmak» tan kaçınmalı mıdır? Bu, Hitler'den Avrupa'yı istila etmeyi ve Yahudiler'in kökünü kazımayı durdurmasını isteyen nazik **taleplerde** bulunarak Nazi Almanyası'na karşı mücadele etmeye benzerdi. Bu, Şili'de seçimle işbaşına gelmiş Allende rejimini, faşist generallerden

seçilmiş hükümete «rıza» göstermelerini rica ederek korumaya benzerdi. Shirley Williams makalesinde Şili'den söz ediyor, ama, onun temel derslerinden çoğunu öğrenmemiş olduğu çok açık.

İşçi Partisi ve Demokratik Sosyalizmin Silahlı Korunması

İşçi Partisi, bütün olarak, demokratik biçimde seçilmiş meşru bir sosyalist rejimin silahlı kuvvetlerle korunması gerektiği sorununu geleneksel olarak bütünüyle göz ardı etmiştir. Muhtemel direnme, sabotaj, ya da darbe tehdidini göz ardı etmiştir. Parti içindeki muhalif fikir kutupları seçilmiş bir sosyalist hükümeti korumak için bir strateji geliştirmek yerine, «sosyalizm hemen mi yoksa tedrici olarak mı kurulmalı?», «zorlama mı rıza mı?» ve «reform mu devrim mi?» yolundaki yanlış alternatifleri tartışmayı tercih etmiştir.

Ama,parti olayların baskısı karşısında gerçeği karşılamaya zorlanmıştır: Dünya çapında ciddi bir ekonomik buhranın olduğu ve Avrupa'da faşizmin saldırganlaştığı 1930'larda Parti'nin bazı aydın liderleri sosyalist stratejinin gerçekçi ve merkezi meselelerini tartışmaya başladı. 1932'de Harold Laski **The Crisis and the Constitution** adlı kitabında «evrimci sosyalizm, kapitalist sistemin çevresinde kendi başına barışçıl araçlarla kurulabileceğine inanarak kendini aldatırsa... iktidar yolu İşçi Partisi nin şimdiye kadar hayal etmeye sevkettiğinden çok daha güçtür» (s. 9) diyerek karşı çıkıyordu. Shirley Williams'ın açık olarak çok beğendiği kişilerden biri olan R.H. Tawney, aynı yıl, sosyalist bir programın uygulanmasının «oldukça vahim bir iş» olduğunda ısrar edi-

yordu. Bunun, hemen «kararlı bir direnmeyi» kışkırtacağının «siyasal gerçeklerin kesin olabileceği ölçüde kesin» olduğunu düşünüyordu. (**The Political Quarterly**, Temmuz-Eylül 1932, s. 327). Hattâ, ayrıcalıklı sınıfların, iktidarlarını korumak için «ordunun hoşnutsuzluğunu sağlamaya çalışmak» dahil, her türlü «siyasal ve ekonomik» tedbire başvuracaklarını bile kabul ediyordu. (s. 337).

Sir Stafford Cripps daha da dikkat çekiciydi, o dönemdeki, **Can Socialism Come by Constitutional Means?** biçiminde ciddi bir başlık taşıyan broşüründe şöyle diyordu:

> Konu, doğrudan onların mali ve siyasi denetimlerinin sürdürülmesiyle ilgili olduğu, takdirde yönetici sınıf Parlamento'nun çalışmasını engellemek için hemen hemen her yola başvuracaktır (s. 2).

Ralph Miliband, bu dönem ve işçi hareketinin önde gelen kişilerinin demeçleri hakkında yorumda bulunurken şöyle der:

> Normal anayasal ve parlamenter yollarla kapitalist toplumdan sosyalist topluma yumuşak bir geçiş ihtimali üzerindeki bu kuşkular, 1930'ların entellektüel ve ideolojik canlılığının önemli bir yönüdür. Toplumun sosyalist dönüşümünü sağlamak için parlamenter çoğunluğun yeterli olamayabileceği görüşü, yirminci yüzyıldaki İşçi Partisi tarihinde ilk kez, öteden beri bunun yeterli olmayacağını kabul eden Marksist ve Marksizm'e yakın küçük çevreler dışında da biraz geçerlilik kazanmıştı (**Parliamentary Socialism**, s. 198).

Dolayısıyla, sorun parlamenter ve anayasal araçları reddetme değil, parlamento aracının tek başına yeterli olmadığını kabul etme sorunudur.

1936'da Sol Kitap Kulübü kuruldu. Victor Gollancz, Harold Laski ve John Strachey tarafından yönetiliyordu. 1937 yılındaki yayınlarından biri de İşçi Partisi lideri Clement Attlee'nin **The Labour Party in Perspective**'i idi. Bu kitap, birçok zayıflık ve belirsizliklerine rağmen, bir konuda çok açıktır:

> Zor yoluyla meydan okunduğu takdirde, bir hükümetin son çare olarak otoritesini korumaya hazır olması gerektiği gerçeğini göz ardı etmesinin hiçbir yararı yoktur. Eğer, iktidarının elinden şiddet yoluyla alınması girişimiyle karşılaşırsa, bir İşçi Hükümeti, demokrasiyi korumak için emrindeki bütün güçleri kullanmaya mecburdur. Dolayısıyla, son çare olarak iktidarının dayandığı silahlı güçlerin sadık, etkili ve yeterli olduğunu görmekten hoşnut kalacaktır (s. 249-250).

Yukarıdaki parça açık olmamasına ve özellikle «şiddet», «demokrasi» ve «silahlı güçler» kelimeleri gevşek kullanılmasına rağmen, Attlee, en azından, bir sosyalist hükümetin, kendinin silahla korunması sorununu karşılamak zorunda kalacağının farkındadır.

Dokuz sene sonra, sonradan İşçi Partisi'nin başkanı olan Harold Laski, İşçi Hükümeti'nin ilk kez çoğunluğu ele geçirdiği dönemde daha önemli ve kapsamlı uyarılarda bulunuyordu:

> Sosyalistler, bir sınıfın sınıf ayrıcalıklarını koruyan devlet gücüne dayanmaktan barışçıl yolla feragat etmesinin tarihte çok ender görülen olgulardan biri olduğunu iyice akıllarında tutmalıdır... Ben, İşçi Partisi üyelerinin sosyalist topluma giden yol olarak anayasal yöntemlere tam ve sarsılmaz inanca yetki verdiklerini öne süremem (**The Secret Battalion** 1946, s. 19-23).

Ama, 1938'de yayınlanan **What Are We To Do?** adlı klasik kitabında, bunu, daha o zaman, belki de mümkün olan en açık biçimde ortaya koymuş olan kişi, Harold Laski'nin Sol Kitap Kulübü'nde önceden beraber çalıştığı John Strachey idi. İlgili bölümün hemen hemen tamamı aktarılmaya değer:

> Sosyal mücadelede silahların tercih edilmesi hiçbir zaman sosyalistlerin elinde olamaz. Mücadelenin herhangi bir anında kapitalistlerin demokratik ve anayasal yöntemleri terk etmesi ve seçimin yerine mermileri koyması her zaman mümkündür. Ve, şimdiye kadar, sahip oldukları şeylerin tehdit altında olduğu her özel durumda böyle yapmış olmaları, çağdaş dünyanın en acımasız gerçeğidir. Onlar böyle yaparken, işçilerin onları bu yeni mücadele alanında takip etmelerinden başka alternatifleri yoktur. Kurşunlara oylarla cevap veremezsiniz, karar alarak ne bir zehirli gaz saldırısının geçiştirebilir ne de evinizi bomba yağdıranlardan koruyabilirsiniz... Konu sürekli olarak, bir evrim ya da devrim, barışçıl yöntemler ya da zor ve şiddet konusuymuş gibi ele alınmıştır. Bu tamamen yanlış bir tutumdur. İşçiler mücadelelerinde nihai olarak hangi yöntemleri kullanabileceklerini tercih edemez, yine de, bunların kullanılmasının en zayıf ihtimali bile onlara bırakıldığı sürece, doğal olarak barışçıl ve anayasal yöntemlere sarılacaklardır. Asıl konu kesinlikle şudur: Örgütlü İşçi hareketinin siyasal ve endüstriyel gücünü, toplumu kapitalizmden sosyalizme yönlendirebilecek yegâne mümkün güç olarak kabul ediyormusunuz? Yoksa, Fabianlar'la birlikte, kapitalistlerin kendilerini, kapitalizmi ortadan kaldırmalarına ikna edebileceğinizi mi ümit ediyorsunuz? Bildiğim kadarıyla, Fabianlar, hiçbir zaman, karakteristik içine girip yayılma siyasaları dışında, kendi kendilerini ortadan kaldırmaları konusunda kapitalistlerin rızasını sağlayan hiçbir plan ortaya koymamışlardır (s. 96-97).

Shirley Williams'ın Dört Sorusu

Shirley Williams'ın önüne hayati soruları yeniden koymadan önce, makalesinin sonundaki dört soruya cevap vermek nezaketinde bulunacağız. Cevaplarımızın çoğu «açık»tır.

Soru: «Sosyalist hedeflerimize demokrasi yoluyla ulaşılması gerektiği biçimindeki inancımızı paylaşıyor musunuz?

Cevap: Evet. Sosyalist hedeflere demokrasi yöntemiyle **ulaşılmalıdır**, ama, bir sosyalist hükümet «zor yoluyla meydan okunduğu takdirde otoritesini korumaya hazır olmalıdır» (Attlee).

Soru: «İnsan olarak her bireyin özgürlüğüne görüşlerini ve dinî inançlarını gerçek olarak ve sonuçlarından korkmadan ifade etme hakkına inancımızı paylaşıyor musunuz?»

Cevap: Tabii ki evet. İnsan olan her kişi bu görüşü paylaşır. Bu soruya «hayır» diyecek bir Troçkist'e de tesadüfen rastlamadım, ama, Bayan Williams, sizin de bir üyesi olduğunuz İşçi Kabinesi'nin Philip Agee ve Mark Hosenball'ın bu ülkeden açıklanmamış sınır dışı edilmeleri meselesinde bu «inancı» uygulamaya koymada başarısızlığa düştüğünü gördüm.

Soru: Bu ülkede parlamenter demokrasi sistemi sürdüğü sürece, şiddeti siyasal amaçlarımızın elde edilmesinin bir aracı olarak kural dışı saymaya hazır mısınız?

Cevap: Bu ülkede parlamenter demokrasi sistemi sürdüğü sürece, sosyalistler buna zor yoluyla saldırmamalıdır. Ama, zoru ne parlamenter demokrasinin **korunmasında**, ne de işçi hareketinin kurumlarının **korunmasında** kural dışı sayabiliriz.

Soru: Sosyalizm amacıyla (tarif ettiğiniz biçimiyle) demokrasi amacı çatıştığı takdirde, demokrasiden yana olacağınızı kabul ediyor musunuz?

Cevap: Sosyalizm çoğu kez (1) kamu mülkiyeti nin egemen olduğu ve (2) ekonomi ve siyasal süreç üzerinde bir tür demokratik halk denetiminin olduğu, bir ekonomik sistem olarak tanımlanır. (2) Demokrasinin kendisinin genişletilmesini içerdiğinden (2)' nin demokrasiyle çatışması **imkânsızdır.** Bununla birlikte, (1)'le ilgili olarak, halkın çoğu sık sık millileştirmeye karşı çıkar. Bu yüzden, bu durumda, ekonominin emredici tepelerinin millileştirilmesi fikrinde çoğunluğun fikirbirliğini sağlamak için mücadele etmeliyiz.

Shirley Williams'a Dört Soru

Şimdi, bazı ilgili soruları cevaplandırma sırası etkili Fabian «sosyalist» imizde. Birinci olarak, zor yoluyla tehdit edildikleri takdirde, bir sosyalist hükümetin ve işçi hareketinin kurumlarının, kendilerini aynı araçlarla korumaları gerektiğini kabul ediyor musunuz? İkinci olarak, hiç olmazsa büyük teşebbüslerdeki işçiler için tam endüstriyel demokrasiye katılıyor musunuz? Üçüncü olarak, eğer katılıyorsanız, bu hedefin yalnızca bu firmaların millileştirilmesiyle elde edilebileceği fikrine de katılıyor musunuz? Dördüncü olarak, 1953'ün Roy Jenkins'ine katılıp bu ülkede eşitsizliğin azaltılmasının yalnızca millileştirilmiş sektörün büyük ölçüde genişletilmesiyle sağlanabileceğini kabul ediyor musunuz?

İşçi Partisi'nin bu konulardaki yerleşik siyasa tutumlarını veri olarak alırsak, Shirley Williams bu dört sorunun tümüne açık bir «evet» cevabı vermediği takdirde, İşçi Partisi'nin ana görüşlerinin dışında bir çizgide yer aldığı sonucuna varmaya teşvik edilmiş olacağız. Ama, son yılların İşçi Partisi Bayan Williams gibi böyle «aşırı uçtaki sızıcılara» karşı çok hoşgörülü davranır olmuştur.

PERRY ANDERSON'UN KARŞITLIKLARI

> Sorun teoriye karşı aktivizm sorunu değil, ama genel olarak paylaştıkları teorik kavramlar ya da siyasal öncelikler sistemi olmayan bir grup insanın, kapitalizme karşı mücadele etmek için ve fikirlerin birbirlerini en demokratik biçimde etkilemesinden sonra teorisini eylemde geçerli kılabilmek için nasıl birlikte hareket edebileceği sorunudur. **The New Left** geçmişte bunu yapamazdı. Bugün **New Left Review** yapabilir mi?
> Tarık Ali, **The Coming British Revolution**.

Perry Anderson, günümüzde Britanya'da önde gelen Marksist teorisyenlerden biridir. Eserlerinde aşılması güç bilimsel ve entelektüel parlaklık vardır. Son zamanlarda basılan devletin gelişimi üzerindeki iki kitabı (**Passages from Antiquity to Feudalism** ve **Lineages of the Absolutist State**) Ralph Miliband tarafından tarihi materyalist üslupta tarih yazımına önemli bir katkı; Marksist tarih yazmaları gibi baş köşede duran kitaplar olarak değerlendirilmiştir. Onun **Considerations on Western Marxism**'i yalnızca analitik düzenlenişi ve içeriği bakımından değil, aynı zamanda 'sonsöz'ündeki etkili içtenliği bakımından da değer taşıyan dikkate değer bir çalışmadır. Bu temel kitaplara, **New Left Review** dergisinde yayınlanan bir

dizi önemli ve hayati makalesi eklendiğinde, Anderson'un çağdaş Marksist bilimin yeniden canlanmasının öncülerinden olduğu açıkça görülür. Sosyalist teori mirasının yerleşik bir parçası olarak, Marksizm üzerinde çalışan herkes onun kitaplarının mutlaka okunması gerektiğini kabul etmelidir. Ama böyle bir egzersizin hareket noktası yalnızca onların zengin içeriğinden haz duymak değil, aynı zamanda böylesine geniş bir külliyatın sınırlarını ve eksiklerini ortaya koyabilmek olmalıdır.

Bu makalede, Anderson'un teorik gelişiminde önemli yer tutan iki çalışması hakkında bazı eleştirel yorumlarda bulunacağız. Birincisi, 1966'da basılan **Towards Socialism** adlı isabetli ve becerikli makaleler derlemesindeki (editörleri Perry Anderson ve Robin Blackburn) 'Sosyalist Stratejinin Sorunları'dır. İkincisi on yıl kadar sonra **New Left Review**'nun yüzüncü sayısında (Kasım 1976-Ocak 1977) çıkan 'Antonio Gramsci'nin Karşıtlıkları' adlı makalesidir. İkinci makale birincisinin bir eleştirisi olduğu gibi, her iki makale de, özellikle Gramsci'nin çalışmalarıyla geliştirilmiş olan sosyalist stratejinin merkezi sorunlarıyla ilintilidir. Her iki makale de yazarın önemini gösteren makalelerdir. Örneğin birincisi, gerek öğrenci hareketinin gerekse kadınların kurtuluş hareketinin önemine, İngiliz sosyalistlerinin büyük çoğunluğundan çok çok önce ve bu güçlerin İngiliz siyasal sahnesinde boy göstermelerinden yıllarca önce parmak basmıştır. İkincisi, Gramsci'nin devlet hakkındaki kitabının önemli bir değerlendirmesidir ve Gramsci'nin kitabının geniş ve birbirleriyle çatışan sosyalist odaklarca kabul görmesini kullanılan kavramların içerdiği muğlaklıkla açıklar.

Ama bunlar, burada bizi ilgilendiren sorunlar de-

ğildir. Dikkatimizi Anderson'un iki makalesinde tartışılan sosyalist stratejinin merkezi sorunlarına yöneltiyoruz. Her iki makale de, özellikle, stratejicilerin özel bir dikkat göstermelerini gerektiren bir sorun olan gelişmiş kapitalist ülkelerde devletin doğası üzerinde durmaktadır.

Sosyalizme Giden İki Yol

1966 tarihli 'Sosyalist Stratejinin Sorunları' adlı makale sosyalist dönüşümü sağlamaya yönelik birbirinden farklı iki modeli gözden geçirir:

> Tarihimize iki stratejik model egemen olmuş ve yüzyılın başından günümüze değin Avrupa'daki sosyalist hareketleri bölmüştür. Sosyal demokrasi ile komünizm arasındaki ciddi bölünme doğrudan bunlardan kaynaklanır. Bunları sosyalizme ulaşmak için parlamenter ve ayaklanmacı yollar olarak adlandırabiliriz (s. 223).

Ayaklanmacı strateji Lenin ve Ekim Devrimi tecrübesiyle ilintilidir. Parlamenter Strateji ise Sidney Webb'in, Fabianlar'ın ve başka birçok sosyal demokratın yazıları ve demeçlerinde yer almaktadır. Daha sonraki çalışmalarında, örneğin **Considerations**'da, daha da göze çarpıcı hale gelen siyasetle coğrafyanın Anderson'a özgü birleştirilmesinin örneklerinden olan tipik bir jeopolitik analizde sosyalizme giden iki yol, Avrupa'nın kültürel emurgasının iki farklı yanında şöyle gösterilmiştir:

> Bu iki görüş Batı ve Doğu Avrupa'nın arasından geçen büyük jeopolitik sınırın farklı iki yakasında egemen görüşler olmuştur; bunlar iki dünyaya, iki tarihe tekabül eder. Lenin'in görüşü Rusya ve Yu-

goslavya'da doğru çıkmıştır: Diğer Doğu Avrupa ülkelerinde suni olarak ve bozuk bir biçimde gerçekleştirilmiştir (s. 225).

Anderson, elbette, Avrupa'nın doğu kesimindeki sosyal devrimin sınırlamalarından ve günümüzde burada varolan rejimlerin dejenere olmuş ya da bozulmuş doğalarından söz etmeyi unutmamaktadır. Ama, kısa ve özlü bir analizle (s. 224-229) bunun yine de bir sosyal devrim olduğunu zorunlu olarak kabul etmektedir. 1966'da Leninizm'i reddetmesi ahlaki kaygılardan değil, bunun Batı'da uygulanamazlığından kaynaklanıyordu:

> O halde, bütün insani olmayan bedeline karşılık Leninizm, bugün Çin'de olduğu gibi, Rusya'da da çok büyük ve yaratıcı bir ilerlemeyi temsil eder. Ama, Doğu'nun koşullarına çok uygun olması - kibaşarısının sırrı budur - onu günümüzde kapitalizmin egemenliğinin sürdüğü Batı'nın koşullarında köklü bir biçimde **uygunsuz kılar.** Çünkü, Batı Avrupa toplumları, -Asya'yı bir kenara koyalım- Doğu Avrupa'dakilerden tamamen farklı bir bütün oluşturmaktadır. Bunların çok gelişmiş ekonomileri ve karmaşık, yoğun, renkli tarihleri tamamen kendine özgü bir sosyal ve kültürel dünya yaratmıştır. Bu dünyanın en büyük kazanımı demokrasi olmuştur. Eksikliklerine ve sınırlamalarına rağmen bu demokrasi insanlığın kalıcı bir kazanımını temsil eder - bu öylesine önemli bir tecrübedir ki, sonunda kendisi demokratikleşecek ve bir bölgenin tecrübesi olarak kalmayacaktır. Şu anda, Batı'da Leninist stratejinin esas **gerici** olduğunu vurgulamak önemlidir: Bu hayati bir tarihsel varlığı, yapılması gereken onu üstün kılmak iken, yok etmekle tehdit etmektedir. Ve gerçekte, Leninizm bu haliyle Batı Avrupa'da hiçbir başarı kazanamamış; hattâ hiçbir zaman başarıya yaklaşamamıştır. Ne bir norm ne de bir strateji olarak kabul edilir bir seçenektir. Batı'nın gelişmiş ka-

pitalist toplumlarının kültürel bünyesi bunu reddetmektedir (s. 230).

Aşağıda göreceğimiz gibi, Anderson, on yıl sonra, Leninizm'in Batı Avrupa'da uygulanabilirliği hakkında çok daha iyimser bir değerlendirme noktasına gelmiştir.

Bununla birlikte, 1966'da Anderson'un Leninizm'i, sosyal demokrasi ve parlamenter yolu benimsediği için reddetmediğini de belirtmek gerekir. Leninizm eleştirisini, bunun temel stratejik alternatifi hakkındaki kısa ve özlü değerlendirmesi izlemiştir. Seçim başarısına rağmen verilen son hüküm önemlidir:

> Sosyal demokrasinin altmış yıllık bilançosu dikkat çekici bir biçimde zayıftır. Yalnızca herhangi bir yere sosyalizmi getirememekle kalmamış, etkinlik gösterdiği toplumlarda, kendi içinde herhangi bir önemli yapısal değişimi etkileyememiştir... Aslında, başlangıçta sanki sosyal demokrasi Batı'da, Leninizm'in Doğu'da oynadığı rolü oynayacakmış, yani buralara özgü sosyalizme ulaşma yoluymuş gibiydi. Ama böyle olmayı başaramadı. Leninizm, kendi dünyasında kasvetli ama doğru bir uygulamayı; sosyal demokrasi ise yanlış bir uygulamayı temsil etti. Kendi zaman ve yeri için uygunmuş gibi göründü, ama bu doğru bir uygulama olmayıp aslında bir zihin meşguliyeti oldu (s. 233-234).

En Önemli Hata

Leninizm, Batı'daki demokratik ilerlemelere karşı gerici tutumu nedeniyle eleştirilmiştir. Anderson, daha sonra, çok önemli bir bölümde sosyal demokrasinin analitik ve pratik kusurlarını açıkça ortaya koyar:

> Sosyal demokrasinin en önemli hatası **stratejik bir** hataydı -gelişmiş kapitalist toplumlarda iktidarın doğasının ve buna ulaşmanın araçlarının, temeli ve giderilmesi olanaksız bir biçimde yanlış değerlendirilmesi. Sosyal demokrat siyasetin tüm **hareket** tarzı, iktidarın yasama araçlarıyla birlikte genişletildiği, bir tek merkezli demokrasinin mevcut olduğu görüşüne dayandırılmıştır. Bu görüşe göre, toplum iktidarın her yetişkin vatandaşa düzenli aralıklarla simetrik olarak dağıtıldığı (seçimler) ve hemen ardından yeni ve birleştirici biçimde yeniden toparlandığı (hükümet), yarı şeffaf ve resmi bir motiftir. İktidar sadece seçmenlerle parlamento arasındaki bu anlık yükümlülük sırasında vardır. Dolayısıyla sosyal demokrat partinin bütün enerjisi bu tek en önemli ana yöneltilir, kalan her şey talidir. Seçimler, açık bir biçimde ulusun bütün kaderini yöneten müsabakalar haline dönüşmüştür (s. 235).

O halde, temel suç **seçimciliktir.** Yani seçilmiş parlamentonun gelişmiş kapitalist demokrasinin iktidar yapısının en tepesinde yer aldığı yolundaki naif görüş ve siyasal eylemin yalnızca oyların seferber edilmesine indirgendiği rutin bir siyasal uygulama.

Günümüzün Perry Anderson'u muhtemelen yukarıda aktarılan 1966 tarihli pasaja itiraz etmezdi. Ama ne olursa olsun, on yılı aşkın bir süre önce yazılmış makalede yer alan siyasal iktidarın gerçeklerinin tanımlanması için aynı şeyler söylenemez. Ortak unsur parlamentonun siyasal üstünlüğünün reddedilmesidir, ama bunun ötesinde, ileride aşağıdaki pasajı daha sonraki karşıtı ile karşılaştırdığımız zaman göreceğimiz gibi 1966 ve 1976'daki makaleler birbirlerinden esaslı bir biçimde farklılık göstermektedir:

> Gerçek, elbette gelişmiş kapitalist toplumlarda iktidarın yalnızca -hatta esas olarak- parlamentoda

bulunan ve çoğunluklar değiştikçe el değiştiren bir nesne olmadığıdır. Bu hiçbir suretle bir nesne değildir: **Bir toplumu oluşturan ve değişik özellikleri olan ilişkilerin bütünüdür.** Büyük önem taşıyan bir dizi kurum bu ilişkilere aracılık eder ve bunları nesne haline getirir. Bu kurumlar parlamentodan sınırsız derecede çok ve çeşitlidir. Bunlar sayısız mikrososyal formasyonu içerir: Aileler, okullar, üniversiteler, fabrikalar, bürolar, gazeteler, sinemalar, bankalar, laboratuvarlar, tiyatrolar, müdüriyetler vb. Bu formasyonlar sırasıyla daha büyük yığınları, toplumun büyük kurumsal düzenlerini oluşturur: Eğitim, ekonomi, iletişim, ordu, bürokrasi. Parlamento da bunlar arasındadır. Her birinin belirli derecede özerkliği vardır. Bunun için, yasama organı bir dizi iktidar sektörünün sentezi değil bunlardan **biridir.** Bu değişik parçaların dinamik gruplaşması, toplumda, iktidarın gerçek takım yıldızını oluşturur (s. 235-236).

Yukarıdaki pasajın ayırdedici özelliği, gelişmiş kapitalist toplumlarda iktidarın **yapısını** açıklamadaki başarısızlığıdır. Yalnızca siyasal güçlerinin etkisi açısından, «ordu» ile «eğitim»in, «eğitim» ile «ekonomi» nin **eşit sayılmasını** engelleyecek hiçbir şey yoktur. Bu daha çok eklektik bir faktör analizidir; iktidar, içerik olarak farklı ama simetrik olarak yerleştirilmiş bir dizi «faktör» ün birleşimi olarak görülmektedir.

Bu analiz Leninizm ile sosyal demokrasi arasındaki karşılaştırmaya dönülerek tamamlanmaktadır:

> Yıllar boyunca Avrupa kapitalizmini pek az, buna karşılık Avrupa sosyal demokrasisini çok fazla değiştirmiş olan bu uzun süren içinden çıkılmaz durumun dersi nedir? Cevap, bu analizin başında yapılmış olan karşılaştırmanın terimlerinin içinde yatmaktadır. Leninizm ve sosyal demokrasi görünüşte

her bakımdan birbirinin karşıt kutbundadır; yasallığa karşı şiddet, pasifizme karşı öncülük, demokrasiye karşı disiplin. **Ama bir bakımdan ikisi arasında esaslı bir benzerlik vardır. Her ikisi de bütün stratejilerini devlet üzerine yöneltmişlerdir: Sivil toplum eylemlerinin ana yörüngelerinin dışında kalır.** Birinin gerçek uygulanmasının, diğerinin ise yanlış uygulanmasının nedenine ilişkin bir ipucu burada yatmaktadır. Çünkü Doğu'da devlet toplumsal eylemin ve dönüşümün yegâne taşıyıcısıdır: Sivil toplumun ondan bağımsız olarak hiçbir yapılanmış varlığı yoktur. Toplumu değiştirmek için Leninizm'e şu ya da bu biçimiyle ihtiyaç vardı. **Ama Batı'da tam tersi doğrudur.** Burada, eksikliklerin azaldığı koşullar altında sivil toplum siyasal bakımdan devlete egemendir ve ona kendi görüşü doğrultusunda yön verir. **Devletin heteronomisi sosyal demokrasinin başarısızlığının temel nedenidir** (s. 237).

'Sivil toplum' açık bir biçimde tanımlanmamıştır. Ama bunun aile, okullar, üniversiteler, basın ve benzeri kurumlardan oluştuğu ima edilmektedir. Açıkçası, devleti dışarıda bırakan alan olarak kabul edilmektedir. Anderson, makalesini Batı Avrupa'da sivil toplumun üstünlüğü üzerinde ayrıntıya girerek sürdürür:

> Gerek demokrasinin büyümesini sağlayan, gerekse bunun kapitalizmin başarılı bir biçimde savunulmasında hegemonik sınıf tarafından müsadere edilmesine yol açan şey sivil toplum ile devlet arasındaki dengeydi. Sivil toplumun özerkliği, keyfi bir devletin sürekli hükmetmesini önledi, **üstelik bunu gereksiz de kıldı.** İktidar yalnızca, demokratikleşmesi **fiili olarak** mevcut sosyal düzenin tamamını devrimcileştirecek kaba ve büyük bir devlet mekanizmasına teslim edilmedi. İktidar sivil toplumun renk renk, esnek, anlaşılması güç bünyesi içine dağıtıldı. Bu, günlük yaşamın kendisinin görünmez canlılığıydı. Bu

> koşullar altında, parlamenter demokrasinin devrimci sonuçlara meydan vermesi riski çok azdı. Sosyal demokrasinin tarihi bu gerçeği defalarca gözler önüne sermiştir (s. 239).

Sivil Toplum ve Devlet

Yani, 1966 Anderson'una göre iktidarın yapısı bakımından Batı ve Doğu Avrupa arasındaki temel farklılık şudur: Batı'da sivil toplum devlete 'siyasal bakımdan hakimdir,' Doğu'da bu hükmetme yapısı tam tersi biçimdedir ve devlet mekanizması sivil toplumun sınırlı ağırlığına kıyasla defalarca daha ağırlıklı bir konumdadır. Anderson'un daha sonraki çalışmasında önceden ortaya koyduğu bu tanımlama için analitik ve ikna edici bir düzeltme yer alır. **Lineages of the Absolutist State**'de Çarlık Rusyası'yla ilgili olarak şu sonuca varır:

> Çarlığın son yıllarında sosyal formasyon ile devlet arasında bir **aykırılık** vardı. Rus **sosyal formasyonu** kapitalist üretim biçiminin egemen olduğu karmaşık bir bütündü, ama Rus **Devleti** feodal bir Mutlakiyet olarak kalmıştı (s. 353).

Burada, en önemli farklılık olarak belirtilen devletin siyasal bakımdan hakim olması değil, devletin kendisinin farklı doğasıdır. Rusya 1917'den önce kapitalist devleti **olmayan** bir kapitalist sosyal formasyondu - bunun yerini monolotik bir feodal aristokrasi almıştı. Devlet sadece hakim olmakla kalmıyordu; aynı zamanda Batı'daki devlet türünden esaslı bir biçimde ayrılıyordu. Sonuç gayet açıktır: Rusya, Devrim'den nə önce ne de sonra gerçek anlamıyla kapitalist bir devlet tecrübesi yaşamadı. Feodal mutlakiyet-

ten, işçilerin devleti yoluyla bir çeşit dejenere kapitalizm ötesi otokrasiye geçti; ardından bu, Stalin'in ölümünden sonra oligarşiye dönüştü. Bu tür oligarşik iktidarlar şimdi Elbe'den Pasifik'e yayılmıştır. Bu geniş alanda, kapitalist devlet iktidarının kendiliğinden görünür bir hakimiyeti olmamıştır.

Anderson'un jeopolitik haritası 1976'da da değişmemiştir. Değişen, sınırlarının neden böyle olduğu konusunda gösterilen nedenlerdir. Gramsci hakkındaki son makalesinde, Batı'da sivil toplumun devlete hakim olduğu yolundaki eski görüş terkedilmiştir. Batı demokrasilerinin **normal** gündelik yaşantısına «kültür» egemen olmasına rağmen şiddetin rolü «asıl» ya da «belirleyici» dir. (**New Left Review**, 100, s. 42). Bu normallik tehlikede olduğunda, yani bir devrimci krizde olduğu gibi burjuva sınıfı iktidarı tehdit edildiğinde iktidarın görünümünde şiddet konumunu değiştirir ve ön plana çıkar:

> Tarihsel olarak -ki en önemli nokta budur- bir devrimci krizin gelişmesi, burjuva iktidar yapısı içinde ideolojinin yerine şiddetin en önemli unsur haline dönüşmesini gerekli kılmıştır. Kriz yüksek boyutlara ulaştığında baskı hem **egemen hem de belirleyici** olur ve gerçek bir sosyalizm umuduna karşı herhangi bir sınıf mücadelesinde ordu kaçınılmaz olarak sahnenin en önünde yerini alır... Aslında gelişmiş bir kapitalist ülkede herhangi bir devrimci kriz, kaçınılmaz olarak güç sisteminin nihai belirleyicisine, yani zora, yönelinmesini zorunlu kılar. Bu, kapitalizmin, yok olma tehlikesi karşısında ihlal edemeyeceği bir kuraldır. Bu bir oyun sonu kuralıdır (a.g.e., s. 44).

Demek ki Batı'daki kapitalist iktidar bütün gelişmiş kapitalist siyasal sistemlerin özelliğini somutlaştırmaktadır: Zordan oluşan 'hareketli' bir iktidar

merkezi. Önemli bir kapitalist **siyasal** geçmişi olmayan Doğu'da, bu merkez görece hareketsizdir; dolayısıyla normallik sınırlarına yakın olarak kalır.

Parlamenter Demokrasinin Analizi

Anderson'un 1976'da ortaya koyduğu zorun nihai rolü hakkındaki görüşüne karşı çıkmamız mümkün değildir. Bu daha önceki görüşlerinin önemli bir düzeltmesidir. Şimdi on yıl içinde görüş değiştirilen bir başka soruna, parlamenter demokrasi sorununa geliyoruz. 1966 tarihli makale parlamentoda sosyalist temsil hedefi ya da bunun arzu edilirliği hakkında pek bir şey söylememektedir. Bunun yerine, seçim sürecini, sivil toplum içinde siyasal bir saldırıya tâbi kılmamız istenmektedir:

> Aslında, sosyalist strateji sivil toplumun mümkün olan her alanına girmeyi ve yerleşmeyi; sivil toplum içinde tam bir alternatif güç ve kültür sistemi oluşturmayı amaçlamalıdır (s 279).

Böyle bir alternatifi oluşturabilecek araç nedir? Bunun başarılı olabilmek için dayanacağı sosyal güç nedir? Bunların cevabı birçok yerde verilmiştir; ikisini aşağıda aktarıyoruz:

> Yukarıda tartışılan stratejinin tamamı önemli bir önkoşula dayanmaktadır: Sosyalist bir ideoloji. Bu olmadan, mümkün olan eylemlerin ve girişilen işlerin hiçbirinin anlamı olmaz. Çünkü Britanya'da, salt siyasal ya da örgütsel faaliyetlerle kapitalist hegemonyaya son verme ihtimalinin olmadığı açıktır. Bu hegemonya topyekûn bir dünya görüşüne dayanmaktadır ve ancak bir başka dünya görüşüyle alt edilebilir (s. 282).

Ve bir başka yerde:

> Önceden gördüğümüz gibi, işçi sınıfı için savaş ancak ideoloji düzeyinde kazanılabilir (s. 265).

1966'da, parlamenter demokrasinin analizi ve bunun sosyalist değişim stratejisi içindeki yeri sadece bundan **hiç bahsedilmemiş olması** nedeniyle dikkat çekiyordu. Tayin edici mücadeleler, cephane olarak fikirler kullanılarak sivil toplum alanında cereyan edecekti. Parlamentonun, ideolojilerin çatışmasında olumlu ya da olumsuz önemli bir rolü olmadığı ima ediliyordu.

Daha sonraki görüşüyle olan karşıtlık çok açıktır. Seçimsel ya da siyasal faaliyetlerden önce, yalnızca sivil toplum alanında fikirlerin mücadelesine öncelik vermek gerektiği yolundaki 1966'daki görüşünü özetledikten sonra, Anderson dikkate değer ve özeleştirisel bir analiz yapmakta ve önceki konumunu 'sol kanat sosyal demokrasi'nin bir varyantı olarak değerlendirmektedir. Bu akımın siyasal yanılsamaları şimdi onun şimşeğini çekmektir. 'Sol kanat sosyal demokrasi'ye göre:

> Sosyalist militanların asıl görevi silahlı bir devlet ile savaşmak değil, işçi sınıfını ideolojik olarak kapitalist aldatmacalara teslim olmaktan kurtarmak tır. Sol kanat sosyal demokrasinin bu karakteristik hastalık belirtisi birçok yanılsamayı içerir. Hatalarının ilki ve en önde geleni muhakkak ki, Batı'daki sosyal formasyonlarda burjuvazinin ideolojik gücünü esas olarak sivil toplum alanında kullandığı ve buradaki hegemonyasının temsili devletin demokratik potansiyelini etkisiz kıldığı yolundaki kanısıdır. İşçi sınıfı devlete ulaşabilir (seçimler ve parlamento) ama iletişim araçlarıyla endoktrine olduğundan, bunu sosyalizme ulaşmak için kullanmaz. Aslında,

> gerçeğin bunun tam tersi olduğu söylenebilir: Temsilî devletin genel biçiminin -burjuva demokrasisi- kendisi Batı kapitalizminin başlıca ideolojik dayanağıdır ve işçi sınıfını **değişik bir devlet türü olarak** sosyalizm fikrinden mahrum bırakan bunun varlığının ta kendisidir. İletişim araçları ve diğer kültürel kontrol mekanizmaları sonradan bu ana ideolojik 'etkiyi' perçinler ...Böylece burjuva devleti, tanımı gereği, nüfusun tümünü, bunların sosyal sınıflara bölünmüşlüğünden soyutlayarak bireyler ve eşit vatandaşlar olarak 'temsil' eder. Bir başka deyişle, erkek ve kadınlara sanki bunlar devlette eşitlermiş gibi, sivil toplumdaki eşit olmayan konumlarını gösterir. Her dört ya da beş yılda bir çoğunluğun iradesinin egemen ifadesi olarak seçilen parlamento, sanki bu onların kendi yönetimleriymiş gibi, ulusun hayalî birliğini yeniden kitlelere yansıtır... Böylece parlamenter devletin varlığı yönetici sınıfın diğer ideolojik mekanizmalarının tümünün resmî çerçevesini oluşturur. Bu, tek tek her bir mesajın bir başka yere aktarılmasını olanaklı kılan genel şifreyi sağlar. Bu şifre en güçlü olanıdır çünkü yasal vatandaşlık hakları yalnızca bir serap değildir: Aksine yurttaşlık özgürlükleri ve burjuva demokrasisinin oy kullanma hakkı maddî gerçeklerdir; bunların gerçekleşmesinde tarihsel olarak işçi hareketinin kendisinin belli bir payı vardır ve bunların yokolması işçi sınıfı için önemli bir yenilgi olur (s. 28).

Yukarıdaki alıntıdaki güçlü ve parlak otopolemik birçok olumlu gelişmeyi içermektedir. Birinci olarak, bu sosyal değişmede fikirlerin savaşını esas ve tayin edici mücadele olarak gören 'ideolojicilik' ten kesin bir kopmadır. Bunun yerine, kurumların, özel olarak da Parlamento'nun statüsünün ve belirleyici rolünün doğru bir biçimde kabul edildiğini görüyoruz. Böyle bir kurumun burjuva liberalizminin yanılsamalarını oluşturma, üretme ve 'yansıtma'daki somut rolü kabul

edilmektedir. İkinci olarak, bir başka şeyin ima edildiği açıktır; sivil toplum devlete değil, devlet sivil topluma hükmetmektedir. Parlamento sorunu hakkındaki 1966'daki 'suskunluk' şimdi bunun burjuva düzeninin istikrarını sağlamadaki işlevsel merkeziliğinin yüksek sesle ilan edilmesiyle giderilmiştir.

Sosyalist Strateji Sorunu

Kanımca, bu parlamenter demokrasi analizi, Anderson'un Gramsci hakkındaki makalesinin en üst noktasıdır. Bu noktanın ötesine geçildiğinde de birçok geçerli ve zengin değerlendirmelerle karşılaşılmaktadır, ama, tıpkı 1966 tarihli makalenin parlamento sorunu hakkındaki göze batan suskunluğunun bir boşluk yaratması gibi, bu makalenin devamında bir başka boşluk dikkat çekmektedir. Bu **uygulanabilir bir sosyalist strateji** eksikliğidir. Bu boşluğu doldurmak için birkaç yerde bazı sonuçsuz girişimlerde bulunulmakta, örneğin 'birleşik cephe'den söz edilmektedir. Ama, bunlar o kadar soyut ve hemen ulaşılmaz düzeydedir ki pek pratik yararı yoktur. Bu eksiklik iki nedenden dolayı dikkate değer. Birinci olarak, makalesinin nesnesi olan Antonio Gramsci'nin yazıları, bu sorunu birçok yönden aydınlığa kavuşturmaktadır. Anderson'un bu teorisyeni eleştirisi, onun devletin doğası ve sivil toplumla ilişkisi hakkındaki görüşleriyle, örneğin, 'manevra savaşı'na karşılık, 'pozisyon savaşı' gibi Gramsci'nin **en soyut** stratejik zorunluluklarının eleştirisiyle sınırlıdır. Oysa Gramsci'nin yazılarının çoğu yerinde sorun çok daha doğrudan ele alınmıştır. Örneğin, **The Modern Prince** devrimci bir eylem yöntemi geliştirmek için görkemli bir çabadır. En somut düzeyde, İtalyan tarihi ve aydınların formasyonu

hakkındaki tartışmaları açık olarak, toplumun değişik tabakalarıyla ortak cephe oluşturma ve etkili bir devrimci sosyalist partiyi şekillendirme gibi ana sorunları açığa kavuşturmaya yöneliktir.

İkinci olarak, 1976'daki makale yazılırken, on yıl önceki makalenin etkisi bilindiği halde strateji sorununun eksik bırakılması dikkate değer. İlk makale kabul edilen yanlışlıklarına rağmen, çok sayıda doğrudan uygulanabilir öneriyle doludur. Bu makale Eduard Bernstein'in ünlü klasik reformist yoluna sapmakla suçlanabilir: 'Hareket her şey, nihai amaç hiçbir şeydir.' Buna karşılık, 1976'daki makalede bu sözler başaşağı çevrilmiştir: Nihai amaç her şey; hareket hiçbir şeydir. Sonuçta ortada ne strateji ne de hareket vardır.

Anderson'un, hemen uygulanacak sosyalist stratejinin en önemli sorunlarını ortaya koyan analizini 'çıkarsamaya' kalkışırsak, kabul edilmez bir sonuca varmaya mecbur kalabiliriz. Yukarıda aktarılan parlamenter demokrasi hakkındaki pasajı ele alalım. Burada, parlamentonun burjuva ideolojisinin kitleler üzerindeki nüfuzunu oluşturan çerçeveyi sağlayıcı rolü doğru olarak anlatılmaktadır. Bu kurumun istikrar kazandırıcı rolü açıklanmaktadır. O halde, bu analizden nereye varılabilir? İlk bakışta, eğer parlamento burjuva iktidarının sürdürülmesini sağlayan böylesine önemli bir kurumsa, o halde bunu yerle bir etmeden ya da ortadan kaldırmadan sosyalizme ulaşmanın başka bir yolu yoktur. Ancak, bu öylesine ultra-sol bir hata olur ki Anderson buna şiddetle karşı çıkar. Makalesindeki fikir yürütmeyi, 'burjuva demokrasisi'nin yok olmasının 'işçi sınıfı için önemli bir yenilgi' olacağını belirterek sonuçlandırmaktadır. Dolayısıyla, sonuç şöyle gibi görünüyor: Parlamento orta-

dan kaldırılmadan sosyalizme geçmek mümkün değildir, ama bunun maliyeti kabul edilemez, dolayısıyla sosyalizme ulaşma yolunun kendisi **geçit vermemektedir.** Gelişmiş kapitalist demokrasilerde sosyalizme geçişin maliyeti tahammül edilemeyecek kadar büyüktür. Kötümser bir biçimde, Batı'daki burjuva düzeninin üstün olduğu gerçeğini teslim etmeliyiz.

Yine de eminim ki Anderson'un kendisi böylesine bir kötümserliği paylaşmak istemezdi. Gramsci hakkındaki makalesinin izleyen sayfalarında Lenin ve Troçki'nin devrimci geleneğinin, Avrupa'nın batı kesiminde bile, sosyalist dönüşüm için stratejik yolu sağladığı yolundaki şu andaki görüşünü açıkça belirtmektedir. Ancak, Lenin ve Troçki, parlamento dahil 'burjuva demokrasisi'nin ezilmesi gerektiğini açık olarak ortaya koymuşlardır. Sosyalistler kapitalizm altında seçimleri ve parlamenter aygıtı sistemde temelli değişiklikler yapmaya girişmek için değil, yalnızca propaganda yapmak için kullanmalıdırlar. Bu değişiklikleri sovyet tipi kurumlar temelinde silahlı ve önderlik edilen kitlelerin kendisi yapacaktır. Klasik Leninizm ve Troçkizm'in benimsenmesi, burjuva demokrasisi ve parlamentonun yok olmasının 'önemli bir yenilgi' olacağı yolundaki yetersiz sözlerle çelişmektedir. O halde bu sözleri nasıl yorumlamamız gerekir? Sonuç kaçınılmazdır. Parlamentodan tek bir yerde sınırlı bir biçimde olumlu bir kurum olarak söz edilmesi, herhangi bir ultra-sol suçlamasını karşılamak için düzenlenmiş 'sembolik bir cümlecik'tir. Anderson'un Gramsci'ye yönelttiği suçlama Anderson'un kendisine yöneltilirse: 'Kitabından, onun kendi amacına aykırı olarak, devrimci sosyalizmden uzaklaşan' -ve kudretsiz, slogancı uç-sol grupçukların batağına giden- 'biçimsel sonuçlara varılabilir' (s. 72). Tek ve

yetersiz bir 'sembolik cümlecik' Anderson'un günümüzdeki gerçek konumunu gizlemeye yeterli değildir.

Önceden gördüğümüz gibi, Anderson 1966'daki makalesinde sosyalizme giden 'ayaklanmacı' ve 'parlamenter' yolları birbirlerine karşı olarak sunmuştu. Ama, daha sonra her ikisini de aşmaya çalışmıştı. Şimdi ayaklanmacı yol **üzerinde** ilerliyor. Parlamento bir 'ikili iktidar' durumunda dengelenmeli ve ihtilalci 'proleter demokrasisi' bunun yerini almalıdır. Günümüzdeki konumunun 1966'daki konumuyla **ortak** yönü parlamentonun stratejik çalışmalar için bir alan oluşturduğu görüşünün ihmal edilmesidir. Vardığı nokta, doğru bir biçimde eleştirdiği Kautskyci reformizmin basit bir biçimde **tersine çevrilmesidir**. Anderson'un belirttiği gibi, Kautsky'nin zayıflığı kitle mücadelesini parlamentodaki mücadeleye tâbi kılmasıydı. Ama, Kautsky çok uzak bir gelecekte, sermayeyle hesaplaşırken, proletaryanın gücünü pekiştirmek için bir 'kitlesel grev'in gerekliliğinden söz eden 'sembolik bir cümlecik' kullanacak kadar 'akıllı' davranmıştı. Günlük mücadelede parlamento dışı faaliyete fiilen değer verilmemişti. Anderson'un tersine çevirmesi alaycı bir simetri gösterir. Parlamento sosyalist mücadele için başlıca alan olamaz; Anderson şimdi salt ayaklanma yolunu benimsediğinden, burası stratejik bir odak noktası olamaz. Ama, önceden belirttiğimiz gibi 'sembolik cümlecik'i yerinde duruyor: Parlamentonun kaybedilmesi 'önemli bir yenilgi' olacaktır. Aslında hem Anderson'un hem de Kautsky'nin görüşlerinde eksik olan şey hem parlamenter hem de parlamento dışı faaliyetleri etkili bir biçimde birleştiren **ikili bir stratejidir**. Batı'da bir sosyalist devrim için bunların **ikisi de asıldır** İlk makalesi

kabul edilen zayıflıklar içermekle birlikte, Anderson 1966'da böyle bir strateji oluşturmaya başlamıştı. Stratejik bakımdan hiçbir gelişme kaydedememiş olması bir trajedidir.

Her Derde Deva Araması

Anderson'un Gramsci hakkındaki makalesinin son sayfaları çılgınca bir her derde deva aranıyorcasına okunur. Bu tür devaların ilki Troçkist örtüdür. Troçki'nin kendisi **siyasal** konjonktürlerin parlak bir çözümleyicisi olarak değil, ünlü bir **askeri** teorisyen olarak, garip bir biçimde devreye girer. Salt **askeri** temelde, savaşta 'manevra savaşı' ile 'pozisyon savaşı'nın yanlış bir biçimde birbirine karşı konmasının eleştirisinde ondan yararlanılmaktadır (s. 72-75). Bununla birlikte, askeri teorinin siyaset alanına uygulanabilirliği kuşku götürür bir biçimde bırakılmaktadır. Gramsci'nin kendisi askeri-siyasi analojilerin 'bir tutam tuz' kadar az yapılması gerektiğini öne sürmüştür (**Prison Notebooks**, Londra 1971, s. 231). Anderson'un Troçki'nin askeri yazılarının duacısı olması da böyle olmak zorundadır; askeri açıdan taşıdığı değere rağmen, bunlar ciddi bir kayıtlama olmaksızın suni bir biçimde siyasete aktarılmamalıdır.

Anderson Troçki'nin siyasetini tartışırken şöyle der:

> Troçki'nin kapitalizmin Batı Avrupa'nın bellibaşlı ülkelerine özgü sosyo-politik yapıları üzerindeki hakimiyeti, kendi dönemi üzerindekiyle eşit değildi; o buralarda bir sosyalist devrim yapmak için farklı bir strateji sorununu hiçbir zaman - Rusya'dakinden farklı bir biçimde - Gramsci kadar büyük bir istekle ve açıklıkla ortaya koymamıştır (s. 75).

Ama bununla yetinir. Anderson hiçbir zaman Batı için Troçkist stratejinin ötesinde bir şey söylememektedir. Hattâ, Troçki'nin Britanya'da klasik Rus-tipi proletarya ayaklanma senaryosunu tartıştığı **Where is Britain Going**'inden? şu pasajı aktarırken hiç tereddüt göstermemektedir.

> İşçiler, hazırlayıcı ajitasyon yoluyla askerleri halkın yanına çekmek için bütün tedbirleri önceden almalıdır, ama, aynı zamanda hükümetin her zaman bir ayaklanmayı bastırma amacı için işbaşına çağırabilecekleri yeterli sayıda güvenilir ya da yarı güvenilir askeri kalacağını önceden bilmelidirler (s. 77' de aktarılmıştır).

Yukarıdaki parçada yanlış olan şey nihai olarak zor ya da baskının belirleyici olduğunun ima edilmesi **değildir**: Britanya'da başlangıç halindeki bir sosyalist dönüşüm olayında silahlı kuvvetlerin halka karşı seferber edilebileceğini gözlemlemek de yanlış değildir. Hata otomatik olarak 'hükümetin her zaman' böyle bir dönüşüme karşı olacağını ve gerici silahlı kuvvetlerin seferber edicisi olacağını sanmaktır. Aslında, ileride Britanya'da daha muhtemel bir senaryoya göre, bir **sol hükümet** sosyalist dönüşümden **önce** işbaşına gelecek ve bu dönüşüme **eşlik edecektir**. Bir sosyal altüst oluş sırasında kaçamak davranan bir sol hükümet bile yeterli parlamento dışı ajitasyon yoluyla sosyalist kitlelerle birlikte onlar için tavır almaya zorlanabilir. Parlamento dışı örgütlenme, seferberlik ve mücadelenin parlamenter yasamayla birleştirilmesi yoluyla gerici gücün tehdidi ortadan kaldırıldıktan sonra siyasal ve ekonomik yapılarda esaslı değişiklikler yapılabilir ve sosyalizmin inşası başlatılabilir.

Anderson, Batı Avrupa'nın gelişmiş kapitalist de-

mokrasileri için bile oldukça farklı bir senaryoyu benimser. Bu oldukça basit olarak, Lenin'in 1917 Rusyası'nın gerçekleriyle başaçıkabilmek için ortaya koyduğu ve Troçki'nin ölümüne kadar bir fikir olarak savunduğu **ikili iktidar** stratejisidir. Anderson şöyle der:

> Batı'da böyle bir devrim, yalnızca kitleler, proletarya demokrasisi tecrübesinin burjuva demokrasisinden gerçek olarak üstün olduğunu gördükleri takdirde gerçekleşecektir. Bu toplumlarda sosyalizmin zaferi için güvence altına alınması gereken tek yol bunun toplumun büyük çoğunluğu için tartışılamaz bir biçimde daha az değil, daha çok özgürlüğü temsil etmesidir. Gerçek bir işçi demokrasisini başlatacak olan ve sermayenin tahakkümünü sona erdirmeyi başaracak gücü sağlayacak olan şey halkın bitmek bilmez enerjisidir. Yeninin gözler önüne serilebilmesi için, devletin zaptı yoluyla eski düzen yapısal olarak ortadan kaldırılmadan önce ayrıcalıksız bir özgürlük başlamalıdır. Bu zorunlu beraberliğin adı ikili iktidardır (s. 78).

Bu alıntı Anderson'un yeni makalesinin son sayfasından yapılmıştır. Böylece kötümser analizden her derde deva olan ikili iktidara yapılan yolculuk tamamlanmış oluyor. Bununla birlikte, iktidarın böyle bir ikili şeklinin inşasına ilişkin yöntemden hiç söz edilmemektedir; ayrıca bunun kendi kendine ortaya çıkacağı yolunda iyimser bir açıklama da yapılmamaktadır -ki bu yapılsa bile uygun olmazdı. 'Proletarya demokrasisi'nin yaşayabilirliği yalnızca beyan edilmekte, 'ikili iktidar' ihtimali yalnızca iddia düzeyinde kalmaktadır. Bununla birlikte, bunların ikisi de onyıllardır herhangi bir gelişmiş kapitalist demokraside görülememiştir. 'İkili iktidar' senaryosu gelişmiş kapitalist Batı'da hiçbir zaman tam olarak sahneye kona-

mamıştır. Bir başka kitabında Anderson Troçkist hareket hakkında şöyle der:

> **Sosyalist devrimle ve proletarya demokrasisiyle bağdaşmayan pek çok olaya rağmen,** sosyalist devriminin ve proletarya demokrasisinin geçerliliğinin ve gerçekliğinin yeniden onaylanması, bu geleneği iradesi dışında muhafazakârlığa yöneltti. Klasik doktrinlerin yaşatılması geliştirilmesinden daha çok önem kazandı.
> **(Considerations on Western Marxism,** s. 100-101 a. b.ç.)

Bu eleştiri şimdi ne dereceye kadar Anderson'un kendisine yöneltilebilir?

İkili İktidar Mitleri

Günümüzdeki Marksist solda görünen bir mitin aksine, Rusya'da Sovyetler'in doğuşu tamamen kendiliğinden gerçekleşen bir olay değildi. Aslında 1915' te St. Petersburg'da bir Sovyet kurulması için ilk teşvik Çar'dan gelmişti! İsaac Deutscher ilk Sovyetler'in doğuşunu şu sözlerle anlatır:

> İşçiler daha yüksek ücret ve daha az çalışma süresinin yanı sıra anayasal özgürlük talebini haykırdılar. (Ekim) grevi gelişirken Rus Devrimi'nin iskeletinde türeyen bir kurum ortaya çıktı: Bu İşçi Vekilleri'nin ilk Konseyi ya da Sovyeti idi. Sovyet bir Bolşevik icadı değildi... Sovyet'in çekirdeği kendilerine delegeler seçen ve onlara bir konsey oluşturmaları talimatında bulunan elli matbaadaki grevciler tarafından oluşturuldu. Bunlar kısa bir süre içinde diğer işkollarının delegeleriyle birleştiler. Bu fikrin kendisi, bir paradoks oluşturacak şekilde Ocak olaylarından sonra rahatsızlıkların nedenlerini araştırmak üzere Senatör Shydlovsky başkanlığında bir

komisyonu görevlendiren Çar tarafından dolaylı olarak ve istenmeyerek önerilmiştir. Bu komisyon işçilere şikayete yol açan nedenleri ortaya koyabilmeleri için fabrikalardan temsilcilerini seçmelerini emretti. Ekim grevcileri bu önceki emri yerine getirdiler. 13 Ekim'de ilk Sovyet toplandığında yalnızca bir bölgenin (Neva Bölgesi'nin) delegeleri toplantıya katıldı. Öteki bölgelerin de katılımını sağlamak için bir dürtü gerekliydi. Bu dürtüyü, fikir babası oldukları kuruma daha sonra açık bir biçimde karşı çıkacak olan Menşevikler sağladı (**The Prophet Armed**, New York, s. 125-126).

Mutlakiyetçi Rusya'da bile işçi sınıfı iktidarının yükselen kurumlarıyla kurulu düzen arasında çok büyük bir karşılıklı etkileşim olduğu açıktır. Sovyetler, Rusya'da bir anayasal reform talebi haykırılırken ve Çarlık yasamasının başlangıçtaki hız kazandırıcı güdüsüyle kurulmuştur. O halde, bu tür kurumlar gelişmiş bir kapitalist demokraside ortaya çıktığı takdirde mevcut anayasal düzen ile arasındaki bağları daha az değil daha çok olacaktır. Bu bağlar, bir otokratik yönetim altında böyle bir sosyal sistemin doğası tarafından sınırlandırılır. Örneğin, Çar'ın devleti oldukça farklı bir sosyal formasyon üzerinde yükselen bir feodal otokrasi idi. Kitle politikası onun kavrayışını aşıyordu. Kitle mücadelesi şiddetlendikçe Sovyetler gibi halka ait iktidar organları, hattâ Parlamento'nun kendisi bile bu devletle doğrudan ve açık bir karşı karşıya gelmeye zorlandı. Çarlık Duması ya da Parlamentosu, örneğini ele alırsak bunun çalışması her zaman ciddi olarak daraltıldı ve zaman zaman askıya alındı. Dolayısıyla, 1905'te Sovyetler, mevcut devletle reform yapılması için bir baskıda bulunma dönemi-nin ardından hızla ayaklanmacı bir tutum almaya zorlandı. Bir otokraside kitlesel halk iktidar organları,

otokrasinin kitlelerin kendisinden hem gerçek hem de görünüşteki kopukluğu nedeniyle kaçınılmaz olarak doğrudan bir karşı karşıya gelmeye zorlanmalıdır. Dolayısıyla, ikili iktidar -Rusya'da ortaya çıkan belirli biçimiyle- büyük ölçüde bu ülkedeki siyasal iktidar ve devlet iktidar aygıtının doğası tarafından şekillendirilmişti.

Britanya gibi bir ülkede ikili iktidar ortaya çıkarsa, bunun doğası oldukça farklı olacaktır. Sovyet tipinde iktidar organları ortaya çıkabilirse,bunların mevcut anayasal düzen ile ilişkileri çok daha yogun olacaktır. Sovyetler, parlamento ve silahlı kuvvetler arasındaki kurumların 'diyalektiği hemen ve kaçınılmaz olarak kitleler ve tüm devlet aygıtı arasında bir güç çatışmasının patlak vermesine yol açmayacaktır. Aslında, Ken-Coates'in belirttiği gibi, eğer Britanya'da Sovyetler ortaya çıkabilirse, bu büyük bir ihtimalle, örnegin Lordlar Kamarası, sivil bürokrasi ya da ordunun faaliyetlerine karşı parlamentonun ana reformları tamamlama konusundaki hak ve yetkilerinin savunulması sırasında gerçekleşecektir. Aslında, gerçek olarak parlamento gücünü kullanırken, sürekli kitlelerden kopuk olabilir. Ama görünüş bunun tam tersidir. Gramsci hakkındaki makalesinde Anderson'un kendisinin belirttiği gibi:

> Modern kapitalist sosyal formasyonlarda kitlelerin gösterdiği garip tarihsel rızaya kesinlikle sadece bunun yüzyıllardan beri sürmekte oluşu ya da teknik düzeyine hayranlık yol açmamıştır. Bu rızanın garipliği, bunun kitlelerce, mevcut sosyal düzen içinde **nihai olarak kendi kaderlerini tayin edebildikleri** yolunda temel bir inanç biçimini almasıdır. Dolayısıyla, bu, benimsenen bir yönetici sınıfın üstünlüğünü kabul etmek (feodal ideoloji) değil, ulusun

yönetiminde tüm vatandaşların demokratik olarak eşit olduğuna duyulan güvendir - bir başka deyişle herhangi bir yönetici sınıfın varlığına inanmamaktır (s. 30).

Böylece kapitalizmde sınıfların olmadığı ve parlamenter temsilin eşitliği **görüntüsü** mevcut sosyal düzene bir destek biçimini alır. Görünüşte demokratik eşitlik olduğuna inanç **gerçek** bir sosyal güç haline gelir. Görünüşün kendisi bir anlamda gerçektir.

Gelişmiş kapitalist demokrasilerde parlamento ile halk iktidarının kitlesel kurumları arasındaki sıkı ilişkileri gösteren pek az tarihsel örnek vardır. Bunun nedeni, son elli yıl içinde Batı demokrasilerinde bu tür kurumların çok ender olarak ortaya çıkmış olmasıdır. Söz edilmeye değer bir örnek 1926 İngiliz Genel Grevi sırasında Eylem Konseyleri'nin ortaya çıkmasıdır. Greve yardımcı olunmasının mutlaka polis ve silahlı kuvvetlerle çatışmalara yol açacağı gerçeğine karşılık, mücadele hiçbir zaman ayaklanmacı boyutlara ulaşmadı, üstelik bu boyutlara ulaşma ihtimali bile ortaya çıkmadı. Muhafazakâr Hükümet'in greve karşı açık muhalefeti nedeniyle bu, kitle mücadelesi ile kurulu düzen arasındaki bağları daha çok olumsuz yönden gösteren bir örnektir. Grevin yenilgiye uğramasının nedeni yalnızca sendika yöneticilerinin ihaneti ya da Hükümet'in muhalefeti değildi. Çatışan tarafların arkalarındaki sosyal güçler de açığa çıkarılmalıdır. Mücadelenin yenilgiye uğraması bir ölçüde Hükümet'in sendikacılar dahil birçok kişiyi grevin demokratik ve görünüşte eşitlikçi olan anayasal düzen için bir tehdit oluşturduğuna ikna etmeyi başarmasının sonucudur. Bu nedenle, daha radikal bir hükümeti arkasına alabilseydi özel sermayeye karşı bir

genel grevin başarıya ulaşma şansı çok daha fazla olacaktı.

Yasama, açık olarak işçilerin mücadelesi için bir önkoşul değildir. İşçi sınıfı her zaman sanayi kesiminde bağımsız olarak bir işi başlatma yeteneğini göstermektedir. Ama, yasama belirli koşullarda çok sayıda işçi için harekete geçirici bir etkide bulunabilir. 1930'larda ABD'de Ulusal Endüstriyi Düzeltme Yasası işçilere açık olarak 'bir sendikaya girme hakkını' verdi. Bu yasa CIO'nun büyük sanayide kitlesel sendikalaşma hamlesini meşrulaştırdı ve işverenlerle şiddetli çatışmalara ve birçok fabrikanın işgaline yol açtı. Sendikalaşma hamlesi bir bütün olarak başarılı oldu ve ABD'de sendikacılığın sağlam bir biçimde kuruluşu o günlerde sağlandı. Bir burjuva hükümeti olmakla birlikte, Federal Hükümet'in yasamasını arkasına almasaydı mücadelenin bu kadar başarılı olması kuşku götürürdü.

1930'lardaki faşizm tecrübesi, bir paradoks oluşturacak biçimde, bize kitle mücadelesi ve anayasal iktidar arasındaki karşılıklı etkileşimin bir sosyal devrimin üstesinden nasıl gelebileceği konusunda bazı ipuçları verir. Faşizm elbette gericidir ama bir kitle hareketine dayanır. Bununla birlikte hem İtalya hem de Almanya'da salt ayaklanma yoluyla amaçlarına ulaşmak girişiminde bulunduysa da bunu başaramadı. İktidara geliş yolu kurulu düzenle kanlı bir diyalektikten geçti. G. D. H. Cole'un yıllar önce belirttiği gibi:

> Mussolini ve Hitler'in bile devrimlerinin çoğunu sonuçlandırırken anayasal yollardan geniş ölçüde yararlanmış olmaları dikkat çekicidir. Aslında Mussolini ihtilalci «Roma Üzerine Yürüyüş» eylemiyle yola koyuldu; ama daha sonra siyasalarını mümkün olduğu ölçüde İtalyan Anayasası'yla biçimsel uyum

içinde yürütmeye dikkat etti. Hitler iktidara gerçekten bir Koalisyon Hükümeti'nin anayasal Başbakanı kisvesiyle geldi. Her ikisi de öz olarak açıkça ihtilalci olan faaliyet ve siyalarına resmi bir destek sağlamak için, kullanılabildiği ölçüde Anayasa'yı kullandılar (**The Meaning of Marxism**, 1964 baskısı, s. 203).

Avrupa'daki gerici faşizm hakkındaki bu gözlemlere bir sosyalist kitle hareketi ile sosyalist bir hükümet arasındaki olumlu bir karşılıklı etkileşimin gerçekleşebileceğini desteklemek amacıyla başvurulmuştur:

> Güçlü parlamenter kurumlarla donatılmış ülkelerde (sosyalizme) geçiş bir anayasal hareket olarak başlatılabilir ve başlatılmalıdır, ve daha sonra yönetimi altında yola koyulduğu anayasal otoritenin himayesi altında bir sosyal devrim olarak gelişebilir (aynı yerde).

Elbette buna bir sosyalist hareketin muhtemelen silahlı kuvvetlerin direnişiyle karşılaşacağını eklemek gerekir. Bu nedenle hareket, gerekli olduğu takdirde karşı silahlı güçlerle gerici gücün tehdidini ortadan kaldırmanın ve yenilgiye uğratmanın araçlarını oluşturmalıdır. Bununla birlikte, bu, Cole'un sosyalist dönüşüm tasvirini güçsüz kılmaz: Sosyalist hareket anayasal otoriteyi arkasını aldığı takdirde çok daha etkili olacaktır.

İşçileri Kazanmak

Bununla birlikte, Anderson'un 1976'daki makalesinde anayasal otorite ve parlamenter yasamanın rolleri kabul edilmemektedir. Makalesinin son paragraf-

larında sosyalist strateji hakkındaki geçmiş tartışmaların günümüzle ilgisini ortaya koyarken neredeyse bayağılığa düşer. Bir sosyalist devrimin bir aşamada hedefi desteklemesi sağlanamayacak olan polis ve ordu unsurlarıyla bir güç çatışmasını içermesi gerektiği bir kez daha söylenmektedir. Söz edilmeye değer şeylerin tümü bu kadardır. Ama bizi nerede bırakmaktadır? Birleşik cephe taktiğinin duacısı olunması dışında, şundan başka pek az şey söylenmektedir:

> Kazancı sağlayabilecek bir güçten söz edilebilmesi için önceden işçi sınıfını kazanmak bir zorunluluktur (s. 78).

Ama nasıl? Tek cevabımız tanımlanmamış 'birleşik cephe' sloganıdır.

Böylece burada Anderson'un çalışmasının tümünün can alıcı suskunluğuna geliyoruz. Bu, C. Wright Mills ve başkalarınca **sosyal değişimin vasıtası sorunun** analizi olarak ifade edilen şeydir. 1966'daki makalede vasıta sorununa dolaylı, sınırlı ama olumlu tarzda yaklaşılmaktaydı. Britanya'da sosyalizm için ana vasıtanın, en azından o an için İşçi Partisi olduğunu öne sürer gibi gözüküyordu. Ama bu nokta hiçbir zaman açık olarak ortaya konulmamakta ve tartışılmamaktadır ve bu büyük suskunluk 1976'daki makalesinde daha da büyümektedir. Burada sosyalist değişim vasıtası soyut, geniş, plansız, düzensiz, tarihsel kurumlarıyla ve çevresindeki yabancı dünya ile ilişkisi kurulmuş olarak basitçe 'işçi sınıfı'dır. İşçi sınıfını gözümüzde kurumsal ve sosyal kültürden bağımsız hareket eden hemen hemen birleşmiş bir temel güç olarak canlandırma biçimindeki idealist ve sendikalist tuzağa düşmemizi engelleyecek hiçbir şey yoktur. Bu-

na karşılık, gerçekte görünüm farklıdır. Sendikalardan siyasal partilerden, işyerlerindeki resmî ve gayri resmî örgütlerden ve işçi sınıfı alt kültürünün ögelerinin tümünden bağımsız olan soyut bir 'işçi sınıfı' yoktur. Lenin'in yıllarca önce belirttiği gibi işçi sınıfı bilinci, otomatik olarak çalışma hayatında emek ile sermaye arasındaki günlük mücadele sayesinde oluşamaz. Bunu oluşturan mekanizmalar yukarıda sözünü ettiğimiz kurumların kendileridir. Böyle bir bilinç oluşmaya başlamadığı taktirde bir işçi sınıfından söz edemeyiz. Soyut olarak doğru olmasına rağmen, işçi sınıfını sosyalist değişimin vasıtası olarak sunmak somut vasıta sorununu cevaplandırmaz. Bu cevap yalnızca, güç yapılarının ve kapitalizm altında kitleleri birbirine bağlayan gerçek mekanizmaların incelenmesinde bulunabilir -ve bu görevin acilliğini ve önemin ilk görenlerden biri Gramsci idi.

Kanımızca, özellikle gelişmiş kapitalizmde kitle bilincinin doğmasında parlamentonun anahtar rolü oynadığını kısaca belirtebiliriz. Anderson da bu noktanın farkındadır. Ama bunu sosyal değişim vasıtası arama bağlamına oturtmada başarısız kaldığından Parlamento'nun kitlesel sosyalist halk hareketini geliştirmede oynayabileceği rolü görmemektedir. Parlamento tek başına çok büyük bir sosyal değişimin vasıtası olamayacağına göre, elbette bu hareketin parlamentonun yanı sıra, birçok başka şeye de dayanması gerekecektir. Ama, normallik dönemlerinde Parlamento'nun olumsuz ve engelleyici bir rol oynadığını kabul etmenin yanı sıra, bu kurumun kitlesel ve enerjik bir sosyalist hareketle kaynaştığı zaman gerçekleştirebileceği olumlu potansiyeli de kabul edilmelidir. Gerek parlamentoda bir sosyalist çoğunluk gerekse bir kitle sosyalist hareketi sosyalist dönüşüm

için **gerekli** ama **yeterli** olmayan koşullardır. Başka bir yerdede belirttiğimiz gibi bu, bütün siyasal değişimin nihai olarak zor sorununa dayandığı; parlamentodaki bir sosyalist çoğunluğun önemini kabul etmemiz gerektiği yolundaki doğru gözlemin bir **sonucu**dur. Bu çoğunluk olmazsa gerici güçler parlamentoyu bir **askeri** hesaplaşmanın harekete geçiricisi olarak kullanabilir; ona sahip olunduğu takdirde solun gücü artacak sağın gücü azalacaktır.

Birleşik Cephe

Sosyalist vasıta sorununun tartışılmasını eksik bırakması Anderson'un son her derde devası olan birleşik cepheyi fiilen yararsız kılmaktadır. Bir birleşik cepheye evet; ama kim tarafından? Kimle birlikte? Ne için? Bu konularda bize hiçbir şey söylenmiyor. Böyle bir cephenin başlıca harekete geçiricisi kimdir? **New Left Review**'nun okuyucuları mı? Kiminle birleşiyorlar? Sormaya güç cesaret ediyoruz. Ne için birleşiyorlar? Evet, 'işçileri kazanmak' için. Sanki yemek kitaplarındaki sloganların soyut dünyasındayız. Sanki elden düşme şeylerin satıldığı bir sokak pazarındayız. Aslında ifade edilen etkili bir birleşmeye zorlama değil, zayıf bir tek başına bırakmadır. Çünkü birleşik cephe devrimci uç-sol siyasetlerin dünyasında şifreli bir terimdir. Bu küçük çevrenin gizli dilinde bir ikili amaca hizmet eder: Birincisi, sloganın uygulanmasında ve geliştirilmesinde tarihsel rolü oynayanlar onlar oldukları için bu, Lenin ve Troçki'nin kutsal mezarlarında bir haç işaretidir; ikincisi, bu, Anderson'un da yanlarında olduğu ve sloganın popülerleşmesinde anahtar ve övgüye değer bir rol oynayan Uluslararası Marksist Grup'un yakın dostlarına bir mırıldanışdır.

İngiliz uç-sol siyaset labirentiyle günümüzde birleşik cephe devasının ilgisi yok sayılamaz.

Anderson yörüngesini işçi hareketinin ana akıntısı içinde bir Marksist kişiden uç-sol grupçukların göreli yalnızlığına kadar Britanya'daki sosyalistlerin tümüyle paylaşır. Bu yararsız gidişin trajedisi o kadar büyüktür ki, böylesine entelektüel parlaklığa sahip bir kişiyi de içine almıştır. Ama sonuçda konumunun zayıflığı açıktır. Birleşik cephe sloganı analitik yeteneklerini hayatın dişli çarkı ile birleştirmek için neredeyse ümitsiz bir çabadır. Ama önemli olan çarkın dişlerinin boyutu ve işçi sınıfı mücadelesinin mekanizmalarıyla bağlantısıdır. Anderson, uç-soldaki grupların aşırı eylemciliklerine rağmen, yararsızlığının ve tecrit olmuşluğunun farkına varamama hatasına düşemezdi. Bunlar gerçekle hiçbir dayanağı olmayan çark dişleridir.

Burası Britanya'da sosyalistlerin İşçi Partisi içinde çalışmaları gereğini tartışma yeri değildir. İşçi hareketinin ana akıntısına bu yöneliş sorunu Ken Coates'un **Socialists and the Labour Party** adlı broşüründe iyi bir biçimde ortaya konmuştur. Ama Anderson gibi Troçkizmle flört edenlerin Troçki'nin kendisinin İşçi Partisi'ne katılmak için güçlü nedenler saydığını kabul etmeleri gerekir. Bu nedenler günümüzde hâlâ geçerli gibi görünüyor:

> Devrimci bir parti için bağımsızlığını her zaman korumak gerekliyse de birkaç yüz işçinin devrimci gruplaşması bir devrimci parti değildir ve günümüzde bunlar, en etkili biçimde, kitle partileri içinde sosyal kahramanlara karşı muhalefet yürüterek çalışabilirler (**Trotsky's Writings on Britain**, s. 141).

Bir Alternatifin İlk Adımları

Britanya'daki uç-sol, İşçi Partisi'nin kendi içinde uyumlu ve etkili bir devrimci sosyalist alternatif bulunmamasından kuvvet bulmuştur. Partiye 'giren' küçük grupların aşırılık yanlısı ve propagandacı tutumlarıyla yeterince dikkat çekici bir odak oluşturdukları söylenemez. Bir alternatif, bir ölçüde İngiliz devletinin analizine dayanarak İngiliz siyasal sisteminin **iktidar yapısını çözmeye** yönelik gerçekçi bir stratejiyi ortaya koymalıdır. Önceden gördüğümüz gibi Anderson bu analize önemli bir katkıda bulunmuştur, ama bu çalışmayı stratejik alana genişletmede başarısız kalmıştır.

Son yıllarda örneğin Planlama Antlaşmaları ve National Enterprise Board teklifleriyle İşçi Partisi içinde bu 'çözme' stratejisinin ilk adımları atıldı. Böyle teklifler sulandırılmamış biçimiyle tam olarak uygulandıkları takdirde kitle mücadelesi ile yasama alanındaki ilerleme arasında güçlü bir karşılıklı etkileşimi teşvik edebilir ve böylece sosyalist dönüşümü gerçekleştirmek için bir hareket geliştirebilir. Vasıta sorunu çözülecektir. Birleşik cephe gerçek ve anlamlı bir nesneye sahip olacaktır.

Bununla birlikte, İşçi Partisi solunun gelişmekte olan ekonomik stratejisinin henüz siyasal gücün devri sorunu ile gerici baskı ve zor tehdidiyle başa çıkmak için tam bir stratejiyle henüz birleştirilmediğini kabul etmek gerekir. Anderson'un 1966'da belirttiği gibi gelişmiş kapitalist demokrasilerde parlamento öteden beri yanlış bir biçimde nihai gücün gerçek odaklandığı yer olarak değerlendirilmektedir. Parlamentonun önemi hakkındaki vurgumuza rağmen biz bu hataya düşmedik. Ama İşçi Partisi solunun en uzak görüşlü ve yetenekli stratejik teorisyenleri bile sosyal demok-

rasinin bu geleneğinden kurtulamamıştır. Örneğin, Stuart Holland ekonomik stratejide mümkün olduğu ölçüde alabildiğine yaratıcı bir yenilikçi olagelmiştir. Buna karşılık, devlet hakkındaki tutumu **The Socialist Challenge** adlı kitabının 5 ve 6. kısımlarının kanıtladığı gibi zayıf kalmıştır. Ekonomi alanındaki derin kavrayışına rağmen bu bölümde eski kafa karışıklıkları bir kez daha sunulmaktadır: Fabianlar'ın yanlış olarak yaptıkları tarzda 'zor ve şiddet' ile 'barışçı demokratik baskı'nın karşı karşıya getirilmesi, zorun salt ahlaksal bakımdan reddi - bu bölümde bunları buluyoruz. Bununla birlikte, bir paradoks oluşturacak biçimde Holland'ın şu anda izlenebilecek tek etkili ilerleme stratejisini sağladığına inanıyorum. İktidarın ele geçirilmesi noktasında, siyasal düzeyde tam bir devrimci değişim noktasına geldiğimizde- eğer daha önce olmamışsa- Holland'ın Fabian hatalarının kuşkusuz bir kenara atılması gerekecektir.

Holland ve Anderson'un yazılarında Britanya'daki solun stratejik görüşleri özetlenmektedir. İkisi birlikte günümüzdeki sosyalist hareketin karşıtlıklarını en açık ifade edilmiş biçimiyle temsil etmektedirler. Anderson'un odaklandığı yer iktidarın nihai gerçekleri, Holland'ınki ise mevcut koşullarda ilerlemenin uygulanabilir gerçekleridir. İkisi birbirlerini tersyüz etmekte ve tamamlamaktadır. Eğer her ikisinin de hataları düzeltilebilirse onların entelektüel birleşmelerinin etraflı bir sosyalist stratejinin geliştirilmesi için zemin hazırlayabilmesi oldukça muhtemeldir. Bu, günümüzden yola çıkan ve geleceğin çatışmalarına hazırlanan bir stratejidir.

Bu arada, Anderson'un dergisinin bilgiç ama etkisiz entelektüelliklerinin çağrısıyla sürüden ayrılan işçi hareketinin kaybolmuş koyununu geri getirmeliyiz. Tarık Ali ile birlikte soruyoruz: **New Left Review** bunu yapabilir mi?

KOMÜNİST PARTİ VE PARLAMENTER DEMOKRASİ

Fikir ile gerçek
arasına
Hareket ile eylem
arasına
Gölge düşer...
Anlayış ile yaradılış
arasına
Duygu ile tepki
arasına
Gölge düşer.
T. S. Eliot, **The Hollow Men**

Büyük Britanya Komünist Partisi'nin hayaleti 1920'den beri gerçekten daima işçi hareketinin yanında olmuştur. Bu partinin tarihi iyi bir biçimde belgelendirilmiştir. Bu türden bir başka tarih yazma ya da Parti içinde meydana gelen çeşitli çizgi değişikliklerinin nedenlerini ortaya koymaya kalkışmayacağız. Amacımız Parti'nin parlamenter demokrasi sorunu hakkında takındığı ve sonuçta **British Road to Socialism**'deki son revizyonlara götüren birbirine karşıt tavırları incelemektir.

Komünist Parti'nin Kuruluşu

1920 Temmuzu'nun son günüyle Ağustos'un ilk gününde yapılan Büyük Britanya Komünist Partisi'nin (BBKP) kuruluş konferansı olan Komünist Birlik

Toplantısı'ndaki tartışmaya iki sorun egemen oldu. İlk günün neredeyse tamamı Komünistler'in Parlamento seçimlerine katılmasının arzu edilirliği ve amacı hakkındaki bir kararın tartışılmasına ayrıldı. İkinci günün büyük bölümü İşçi Partisi ile yakın ilişkilere girmenin arzu edilirliği hakkındaki bir tartışmayla geçti. 1920'de bu kadar çok zaman ayrılan bu iki sorun o günden bu yana BBKP içindeki tartışmalara egemen oldu. Aslında yarım yüzyılı aşkın bir dönemden sonra bile bu parti hâlâ bu sorunları pratik açıdan çözememiştir.

1919 ve 1920'lerde Britanya'da birçok Marksist için bir devrim sanki çok yakındaydı. Birlik Toplantısı'na katılan delegelerin çoğu konuşmalarında bu tahmini dile getirdiler. Buna karşılık Britanya'daki en etkili Marksist Parti'nin kuruluş konferansında kapitalizmin Britanya'da izlediği yol sınıfların güçlerinin dengesi, işçi sınıfının örgütlenmesi, devrimin araçları, burjuvazinin morali ve gücü tartışılmadı. Parlamento seçimlerine katılmayı ve İşçi Partisi ile yakın ilişkiye girmenin arzu edilirliğini tartıştılar. Sonradan gerçekleştiği üzere, izleyen 50 yılda seçimler devrimci durumlardan çok daha sık yaşandı

Lenin'in Tutumu

Toplantı'dan birkaç gün önce sol basında Lenin'in yakınlarda basılan **Left Wing Communism - An Infantile Disorder** adlı kitabından bölümler yayınlandı; Lenin gerek Parlamento'ya katılmayı gerekse İşçi Partisi'yle yakın ilişkiye girmeyi savundu. Bununla birlikte, bu tutum bundan çok daha karmaşıktı. Lenin bu kitabında ve diğer kitaplarında Sovyet-tipi proleter demokrasisiyle 'burjuva' parlamenter demokrasisini

karşılıklı olarak birbirlerini dışlayan şeyler olarak görüyordu. Parlamento komünist fikirler için bir forum, kitlelere hitap etmenin bir yolu olarak kullanılmalıydı. Ama, kesinlikle sosyal değişimin olumlu bir aracı olarak değerlendirilmemeliydi. Bu nokta **State and Revolution** adlı kitabında açık olarak belirtilmişti. 'Devlet gücü içinde güçler dengesinin kaydırılmasından' ve 'parlamento'da çoğunluğu sağlamaktan' yana görüşlerini ortaya koyan Kautsky'yi cevaplandırırken Lenin bunu 'oportünizm' olarak nitelendiriyordu:

> Bununla birlikte, oportünistlerle ilgimizi keseceğiz; kavgada sınıf bilincine sahip proleteryanın tümü bizimle birlikte olacaktır - bir tür Komün'den sonra bir demokratik cumhuriyet kurmak için, İşçi Sovyetlerinin ve Asker Delegelerinin Cumhuriyetini kurmak için proletaryanın devrimci diktatörlüğünü kurmak için 'güç dengesinin kaydırılması' değil, **burjuvazinin alt edilmesi** burjuva parlamenterizminin **yok edilmesi** gerekir.

Komünist Birlik Toplantısı'nda Lenin'in görüşleriyle uyum içinde olan bir hareket gelişti:

> Komünist Parti parlamenter demokrasinin sıradan yöntemleriyle bir sosyal devrime ulaşılabileceği şeklindeki reformist görüşü reddeder, ama parlamenter ve seçimle ilgili faaliyetleri devrime yönelik propaganda ve ajitasyonun değerli bir aracı olarak değerlendirir...

Karar lehinde ezici sayıda oy sağlandıktan sonra bir tartışma olmadan 'değerli' kelimesini çıkartan bir değişiklik yapıldı. Parlamenter demokrasi yerine Sovyet-tipi bir yönetim hedefini destekleyen bir başka karar alındı:

> Konferanstaki komünistler, Sovyet (ya da İşçilerin Konseyi) sisteminin işçileri iktidara getirebilecek ve onların üretim güçlerinin kontrolünü ele geçirmelerini sağlayacak olan araç olduğunu ilan etmek için; kapitalizmden komünizme geçiş dönemi sırasında bir karşı devrimle mücadele etmek için proletarya diktatörlüğünün zorunlu bir araç olduğunu ilan etmek için bir araya geldiler...

İkinci Komintern Kongresi

1920 Ağustosu'nda toplanan Komünist Enternasyonal'in ikinci kongresi parlamenter demokrasi hakkındaki tutumunu ayrıntılı olarak sistemli bir biçimde düzenlemiştir. Komintern örgütsel olarak 'demokratik merkeziyetçi' olduğundan, doğal olarak yeni kurulan BBKP dahil tüm ulusal Komünist Partiler için bağlayıcıydı.

'Komünizm, proletarya diktatörlüğü için mücadele ve burjuva parlamentolarından yararlanma' hakkında yirmi tez kabul edildi. Bu tezleri BBKP üyesi J. T. Murphy desteklerken William Gallacher (o tarihte henüz Parti üyesi değildi, ama daha sonra 1935'te Komünist Parti'den parlamento üyesi oldu) bunlara karşı çıktı.

Troçki'nin bu tezlere yazdığı giriş bölümü parlamenter kurumlara katılımı destekliyordu ama böyle bir katılıma ciddi kısıtlamalar getiriyordu:

> Komünist Enternasyonal'in parlamento hakkındaki tutumunu herhangi bir yeni teori değil, parlamentoların kendilerinin rollerinde meydana gelen değişiklik belirler. Parlamento, önceki dönemlerde, gelişmekte olan kapitalizmin bir aracı olarak, tarihsel olarak belirli ölçülerde ilerici bir rol oynamıştır. Günümüzdeki azgın emperyalizm koşullarında

parlamento bir yalan, aldatma, şiddet aracı, cesaret kırıcı bir gevezelik merkezi olmuştur... Komünistlere göre parlamento günümüzde, önceleri belirli dönemlerde olduğu gibi, reformlar için ve işçi sınıfının çoğunluğunun yaşam koşullarını düzeltmek için bir mücadele merkezi işlevini göremez. Siyasal hayatın ağırlık merkezi tamamen ve kesin olarak parlamentonun sınırları dışına kaymıştır. (**The Communist International**, yay. J. Degras, Cilt 1, s. 151).

Bukharin'in kaleme aldığı tezler ise aşağıdaki önermeleri içeriyordu:

Proletarya kendisi için zararlı olan iktidarın parlamenter bölünüşüne ihtiyaç duymaz. Proletarya diktatörlüğünün aldığı biçim Sovyet Cumhuriyetidir. Burjuva devlet aygıtının en önemli parçalarından biri olan burjuva parlamentoları - tıpkı proletaryanın burjuva devletini ele geçiremeyeceği gibi-kalıcı olarak ele geçirilemez.. Kitle mücadelesi biçim olarak giderek daha da keskinleşen ve mantıksal olarak kapitalist devlete karşı ayaklanmaya yol açan topyekün bir gelişen eylemler sistemidir. Bir iç savaşa dönüşen bu kitle mücadelesinde proletaryanın yol gösterici partisi çoğunlukla bütün yasal mevzileri devrimci faaliyetlerine yardımcı bir merkez olarak kullanarak ve bunları ana planı olan kitle mücadelesi seferberliğiyle birleştirerek korumalıdır. Bu türden yardımcı merkezlerden biri burjuva parlamentosunun kürsüsüdür. Parlamentonun bir sav oluşturmaz. Komünist Parti bu kuruma bulamenter mücadeleye katılmaya karşı ileri sürülen bir sav oluşturmaz. Komünist Parti bu kuruma burada parlamentonun organik bir parçası olarak işlev görmek için katılmaz; parlamentonun içinde faaliyet göstererek devlet aygıtının ve parlamentonun kendisinin tahrip edilmesinde kitlelere yardımcı olmak için katılır (a.g.e. s. 152-153).

Leninizm'in Britanya'da Uygulanması

Gallacher ve daha başka birkaç kişinin Komintern tezlerine muhalefeti sağdan değil soldandı. 'Devlet aygıtının ve parlamentonun kendisinin tahrip edilmesinde kitlelere' yardımcı olma amacına karşı hiçbir itiraz gelmedi. Gallacher o zaman parlamento seçimlerine katılmaya, hattâ Parlamentoyu yalnızca bir 'kürsü' olarak kullanmaya bile itiraz etti. Başlıca tartışma konusu buydu. O günlerde BBKP içindeki hakim görüş Britanya'nın 'bir devrimci durumun eşiğinde olduğu', idi. Bir ayaklanma, işçilerin parlamento hakkındaki 'yanılmamaları'nı ortadan kaldıracaktı. Dolayısıyla parlamentoyu bir reform aracı olarak kullanma ihtimalini ileriye götürmek proletaryayı aldatmak idi.

Bununla birlikte, Komintern çizgisini destekleyen çoğunluğa sahip olmasına rağmen genç BBKP, kendisinin stratejik bakış açısı için kitle desteği sağlayamadı. Komintern'in kitle mücadelesi ile parlamento gibi yasal 'yardımcı merkezler'in kullanılması sentezinin göreli incelikliğine rağmen, Leninist ayaklanma fikri pek sönmedi. Gerçekte bu, BBKP için - özellikle İşçi Partisi'yle yakın ilişkiye girme hedefi konusunda - işleri çok zorlaştırdı.

BBKP geçici yürütme kurulu 10 Ağustos 1920 tarihli oldukça açık sözlü bir mektupla İşçi Partisi'ne yakın ilişkiye girmek için başvurdu. Mektup ne uzlaşmaya yönelikti ne de bu taktik hedefe ulaşmak için dikkatlice düzenlenmişti. Mektupta BBKP'nin 'işçi sınıfının iktidara gelmesini ve üretici güçlerin kontrolünü ele geçirmesini sağlayacak bir araç olarak' Sovyet yönetim sistemini desteklediği ilan ediliyordu. 'Kapitalizmden komünizme geçiş dönemi boyunca

karşı devrimle mücadele etmek için proletarya diktatörlüğünün zorunlu bir araç olduğu' belirtiliyordu. 'Bir sosyal devrimin parlamenter demokrasinin sıradan yöntemleriyle' ya da parlamenter faaliyetle 'gerçekleştirebileceği' görüşü reddediliyor; bunun yalnızca 'devrime yönelik bir propaganda ve ajitasyon aracı sağladığı' kabul ediliyordu. BBKP'nin parlamentodaki temsilcileri seçildikleri belirli bölgelerin değil Komünist Parti'nin vekilleri olmalıydılar. Oldukça açık olarak, bu görüşler tüm açıklığına rağmen Komintern'in parlamenterizm hakkında kabul ettiği tezlerde de bulunan görüşlerin kaba bir özümlenmesiydi. Ama bunların Leninist komünizmin özüne bağlılığı Leninist yakın ilişkiye girme hedefini baltaladı.

Bir ay sonra Arthur Henderson, Komünist Parti'nin hedeflerinin 'İşçi Partisi'nin tüzük, program ve ilkeleriyle bağdaşır gözükmediği' (**Labour Party Annual Conferance Report**, 1921 s. 19-20 gerekçesiyle İşçi Partisi Yürütme Kurulu adına bu başvuruyu reddetti. BBKP'nin liderlerinin böyle bir cevabın geleceğini daha mektubu kaleme aldıklarında beklemeleri gerekirdi. Uzlaşmazlıkları devrimci saflıklarını teyit etmek şeklindeki naif ahlaksal arzularından ya da Parti'nin yakın ilişkiye girmeye karşı çıkan kanadıyla yakın ilişkiye girmeye itiraz edebilecek olan potansiyel yeni üyeleri yatıştırmak arzularından kaynaklanıyordu.

BBKP'nin İşçi Partisi'yle yakın ilişkiye girmek için tekrar tekrar giriştiği çabaların başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açan başlıca unsur kuşkusuz komünistlerin parlamentoyu yalnızca bir kürsü olarak kullanıp parlamenter demokrasi sistemini bir proletarya ayaklanmasıyla yıkmak şeklindeki kesin arzularıydı. Genç Komintern'in topyekûn altüst etme yanlısı ekonomik bakış açıları BBKP'nin parlamento yoluy-

la işçiler için reformlar yapılması çabalarını nasıl olsa başarısızlığa uğrayacak diye daha başından bir kenara atması anlamına geliyordu. Bu tür tavırlar sendikacıların ve İşçi Partisi üyelerinin çoğu için birer tabuydu. Rus Devrimi için geniş çaplı bir destek sağlanabilmişti ama bu, esas olarak Britanya'dakinden çok daha farklı koşullara sahip olan bir ülkede Çarlık otokrasisine karşı bir başkaldırma olarak ortaya çıkmıştı.

İşçilerin çoğu, ekonomik reformların ve Parlamento'nun kendisinin yapısal reformlarının gerçekleştirilmesinin imkânsız olduğuna ikna edilemezdi. Her şeye rağmen 1918'deki yasalar, erkeklerin oy hakkını genişleterek ve kadınlara da ilk kez oy kullanma hakkı vererek seçmen oranını yetişkin nüfusun % 30'undan % 74'üne yükseltmişti. İşçi Partisi'nin üye sayısı ve desteği hızla artıyor, dolayısıyla bir İşçi Partisi Hükümeti umudu sonucu belirsiz bir ayaklanma, iç savaş ve 'diktatörlük' teşebbüsüne tercih ediliyordu.

Komünist Parti Parlamento'da

İşçi Partisi 1922 Genel Seçimleri'nde 411 aday gösterdi -ki bu o güne kadar göstermiş olduğu en yüksek aday sayısıydı. Ancak yine de 204 Parlamento üyeliği için İşçi Partisi adayı gösterilmemişti. 1924'e kadar BBKP'nin siyaseti İşçi Partisi adaylarına karşı rakip aday göstermemekti, ama İşçi Partisi'nin bütün üyelikler için aday göstermemiş olması, BBKP'ye seçime 5 adayla girme imkânı sağladı. Bunların çoğu İşçi Partisi'nin yerel üyelerince destekleniyordu ve BBKP üyelerinden olan S. Saklatvala da İşçi Partisi'nin resmî adayıydı. O ve bir başka Komünist, J. W.

Newbold Parlamento'ya seçildiler. Saklatvala İşçi Partisi'nin parlamentodaki parti geneticilerinden olmayı kabul etti. Newbold bunun için başvuruda bulunduysa da başvurusu kabul edilmedi. Her ikisi de Parlamento'da işsizlige ve İngiltere'nin deniz aşırı ülkelerdeki emperyalist politikalarına karşı, görüşlerini sık sık dile getirdiler. 1923 Mayısı'nda Newbold Meclis Başkanı'na itaatsizlik nedeniyle Meclis'ten ihraç edildi (bak. James Klugmann, History of the CPGP, cilt 1, s. 192-193).

Komünist Parti'nin Parlamento'da sesini hararetle duyurarak temsil edilmesinden bir bütün olarak tam anlamıyla yararlandığı söylenemez. Gerçekten, Klugmann 1960'larda yazdığı ve çok az yerinde eleştirel davrandığı BBKP'nin 'resmi' tarihinde Parti üyelerinin seçilmiş temsilcilerine karşı tutumları hakkında şunları yazmıştır:

> Parti'nin bütün üyelerinin böyle bir çalışmanın önemine inandıkları söylenemez. Ve görünüşte buna inanmış **olanlardan bazıları** böylesine bir katılımı tamamen **olumsuz** bir faaliyet olarak değerlendirdiler. Yani onlar tarayı yalnızca gericiliğin teşhir edilebileceği ve Marksist ilkelerin duyurulabileceği potansiyel bir platform olarak gördüler; ama **Konsey ya da Parlamento'da** o andaki mevcut sorunlar üzerindeki mücadelenin, dışardaki kitle mücadelesine yardımcı olduğu ve bunu tamamladığı olumlu yolu açıkçası hiç görmediler. İçeride ve dışarıdaki **birleştirilmiş** mücadelenin kapitalizm çerçevesi içinde bile işçi sınıfı için nasıl somut kazanımlar **sağlayabileceğini** de görmediler... (aynı yerde s. 195).

Bununla birlikte, Klugmann bu 'olumsuz' tavrın Komünist Enternasyonal'in resmi siyasetinin bir par

çası olduğunu, dolayısıyla bütün BBKP üyelerini bağladığını açıklamamaktadır. İkinci Komintern Kongresinde kabul edilen şu tezden daha 'olumsuz' ne olabilir:

> Parlamentoı içindeki bu faaliyet... en fazlasıyla parlamento kürsüsünden devrimci ajitasyonda bulunmaktan, düşmanları teşhir etmekten, kitlelerin ideolojik olarak seferber edilmesinden ibarettir... (Degras, a.g.e. s. 153).

1921 Temmuzu'nda toplanan Üçüncü Komintern Kongresi 'kapitalizm çerçevesi içinde somut kazanımlar' elde etme ihtimalini reddetti. İşçi sınıfı.

> Günümüzde kapitalizmin nesnel imkânlarıyla kesinlikle bağdaşmayan kendi hesabına bir düzeltmeyi talep etmektedir (aynı yerde, s. 237).

Komintern'in altüst etme yanlısı bakış açısı kapitalizm çerçevesi içinde reformlar için ciddi bir mücadeleyi engelledi. BBKP'nin üyelerinin çoğuna bu hava egemendi. Hiç kuşkusuz Parlamento'yu olsa olsa bir propaganda kürsüsü olarak gördüler.

İlk İşçi Partisi Hükümeti Tecrübesi

Komünist Parti 1923 Aralığı'ndaki Genel Seçimlerde 9 aday gösterdi. Bunların yalnızca 2 si doğrudan BBKP'nin adayı olarak görülüyordu, kalanları ya İşçi Partisi'nin resmî onayına ya da bu partinin yerel desteğine sahipti. Bu adayların hiçbiri İşçi Partisi'nin resmî adaylarına karşı aday gösterilmemişti. Komünistlerin hiçbiri seçilemedi.

İşçi Partisi'nin oyları çok büyük oranda arttı ve yeni yılda bir İşçi Partisi azınlık hükümeti kuruldu. BBKP İşçi Partisi'nin görevi kabul etmesine karşı çık-

madı, ama onların ülkeyi yalnızca bir sosyalist programa dayanarak yönetmelerinde ve Parlamentoda engellendikleri takdirde yeniden halkın oyuna başvurmaları gerektiğinde ısrar etti. Komintern ve BBKP liderlerinin Şubat 1924 tarihli ortak bildirisinde 'işçi sınıfının durumunu' düzelttikçe ve savaş tehlikelerini azalttıkça Hükümet'in desteklenmesi ilan edildi. Komintern tutumunu aşağıdaki kararla açığa kavuşturdu:

> Eğer proleter sınıf hareketiyle İşçi Partisi Hükümeti'ni kapitalizmle bir mücadeleye çekmek mümkün olursa (ki biz bunu umuyoruz) İngiltere'deki iç bunalım son derece keskinleşecektir. Ama, beklenmesi gerektiği gibi, İşçi Partisi Hükümeti proletaryanın çıkarlarına ihanet ederse, proletaryanın kapitalist demokrasinin yanılsamalarında kurtulmasını mümkün kılarak, proletaryanın mümkün olan en iyi dersi çıkartmasını sağlayacak ve bu sayede işçi sınıfının devrimcileşmesini hızlandıracaktır (aktaran H. Dewar, **Communist Politics in Britain**, s. 43).

Bu, İşçi Partisi'nin 'tıpkı ipin asılmış bir insanı desteklediği gibi' desteklenmesi şeklindeki Leninist ilkeydi. Bununla birlikte, Muhafazakârlar ve Liberaller'de aynı amaçla -teşhir etmek amacıyla- İşçi Partisi Hükümeti'ne hoşgörülü davranıyorlardı.

İlk İşçi Partisi Hükümeti'nin kurulması işçi sınıfının isteğini arttırdı ve sanayide bir militanlık dalgasının ortaya çıkmasını yüreklendirdi. İşçiler birkaç ay içinde demiryollarında, tersanelerde, inşaat yerlerinde ve Londra ulaşım sisteminde greve gittiler. İşçi Partisi Hükümeti bu işçi gruplarına karşı çıkarken, Komünist Parti bunları hararetle destekledi. 1924 Nisanı'na gelindiğinde BBKP'nin liderliği aşağıda belirtilen noktaya geldi:

> İşçi Partisi Hükümeti her yönden burjuvazinin uşağı olduğunu göstermiştir... Onları kendi söz ve taahhütlerini yerine getirmeye mecbur etmek için, işçi sınıfı hareketinin her düzeyinde güçlü ve birleşik bir çaba harcamak her zamankinden daha zorunlu bir hale gelmiştir (**Workers Weekly**, 25 Nisan 1924).

İşçi Partisi Hükümeti kendisinin işçi sınıfının bir düşmanı olduğunu 'göstermesine' rağmen üyeleri Komünist Parti'ye girmedi. Partinin üye sayısı 4000'in üzerine çıkmadı.

1924'te İşçi Partisi Konferansı yeniden BBKP'nin İşçi Partisi'yle yakın ilişkiye girmesi konusunu tartıştı. Eski diktatörlük ve parlamenter demokrasi konuları yeniden ön plana çıktı. Yürütme Komitesi, İşçi Partisi'nin,

> Parlamenter demokrasi yoluyla sosyalist cumhuriyete ulaşmayı hedeflediğini... Komünist Parti'nin ise silahlı ayaklanma yoluyla «proletarya diktatörlüğü»ne ulaşmayı hedeflediğini (**1924 Conference Report**, s. 20).

belirterek yakın ilişkiye girmenin reddedilmesini önerdi. Konferans sadece yakın ilişkiye girme konusunu büyük bir çoğunlukla reddetmekle kalmadı, aynı zamanda BBKP üyelerinin seçimlerde İşçi Partisi'nden aday gösterilmesine de engel olunmasını kararlaştırdı.

BBKP'nin gazetesi **Workers' Weekly** 'silahlı ayaklanma' niyetlerini güya teyit etmek için 25 Temmuz 1924'te silahlı kuvvetlere bir açık mektup yayınlayarak 'üniformalı işçilere' 'bir pasif direniş düzenlemeleri' çağrısında bulundu ve onlara 'silahlarınızı size baskıda bulunanlara çevirin!' diyerek seslendi. Bu bek-

lenmedik, çağrı, BBKP'nin 'destek' taahhütünde bulunduğu bir İşçi Partisi Hükümeti döneminde, mecburi askerlik yapanlardan oluşan bir orduya değil profesyonel bir orduya yapılmıştı. Bu çağrı İşçi Partisi Hükümeti'nin düşmesinde dolaylı ama etkili bir rol oynadı. BBKP liderlerinden biri isyana teşvik suçundan tutuklandı. Komünistler, sol kanattakiler ve İşçi Partisi'nin kıdemsiz parlamento üyeleri bunu şiddetle protesto ettiler. Sonunda dava düştü. Ardından Parlamento'daki Muhafazakârlar, hükümeti aşırı uçların baskısına boyun eğmekle suçladılar. Liberaller Hükümeti düşürmek için onlarla birleştiler.

1924 Ekimi'nde genel seçimler yapıldı. Komünistler işçi sınıfı için mücadele edecek yeni bir İşçi Partisi Hükümeti'nin kurulmasını savundular. Seçimlere 8 aday gösterdiler. Bunların biri İşçi Partisi'nin resmî adayına karşı aday gösterilmişti. Diğer adayların çoğu yerel seçim bölgelerinde İşçi Partisi'nin desteğine sahiptiler. Bunlardan yalnızca biri, -bu kez doğrudan BBKP'nin adayı olan ancak İşçi Partisi'nin yerel desteğini gören Saklatvala- seçildi. 8 adayın oylarının toplamı 55.345 idi. Bu, aday başına düşen oy miktarında 1923 seçimlerine göre bir azalma olduğu anlamına geliyordu. Buna karşılık İşçi Partisi oylarını büyük ölçüde arttırarak 4,4 milyondan 5,5 milyona ulaştırdı. 1924'teki İşçi Partisi Hükümeti'nin kesinlikle radikal olmayan doğasına rağmen İşçi Partisi desteğini büyük ölçüde arttırmıştı. Bir kez daha, İşçi Partisi liderlerinin 'teşhir olmalarına' rağmen, işçi sınıfı Komünist Parti'ye yönelmemişti. İşçi Partisi'nin oyları artmış olmakla birlikte, İngiliz seçim sistemi Muhafazakâr'ların Parlamento'da yeterli çoğunluğu ulaşmasını sağlamıştı. Bir Muhafazakâr yönetimin iş başına gelmesi işçi sınıfı mücadelesinin ağırlığının daha çok sanayi

alanına kaymasına yol açtı -ki BBKP burada kendisini giderek kendi evinde gibi hissetmeye başladı. İngiliz işçi sınıfının 'kapitalist demokrasi'ye devam eden bağlılığını maskelemek için ortalama BBKP üyeleri için ekonomist ve sendikalizm benzeri bir mücadele başlamıştı.

Genel Grev

Burada ihanetle sona eren dokuz günlük Genel Grev'i anlatmak yerinde olmaz. Bununla birlikte, **Trades Unions and Revolution** adlı kitaplarında bir devrimci durumun gelişmediğini öne süren James Hinton ve Richard Hyman'ın bu görüşüne katılmamız gerekir. İşçi sınıfının bilinci ve örgütlenmesi yeterince gelişmemiş, yönetici sınıf da yeterince zayıflamamıştı.

İncelemek istediğimiz konu Komünist Parti'nin özellikle hükümet sorunuyla ilgili olarak aldığı siyasal tutumdur. Komünistler grev yerlerinde grevi güçlendirmek ve desteklemek için çalıştılar. Esas olarak İşçi Partisi'nin yerel örgütlerinin ve sendikaların desteğiyle grevin başında tüm ülkede birçok 'Eylem Konseyi' oluşturuldu. BBKP bu konseylerin oluşturulmasında büyük çaba harcadıysa da bunlara başlangıç halindeki Sovyetler olarak davranmadı. Konseyler uyumluluk ve sosyal görünümleri bakımından Sovyetlere pek benzemediğinden bu tutum gerçekçiydi. Bunlar grev sırasında savunmaya yönelik belirli faaliyetlerin tartışıldığı bir forumdu ve yerel sendika ve İşçi Partisi liderlerini kendi **mevcut** örgütleriyle bağlantılandırıyordu. İşçi sınıfının büyük çoğunluğu grevi siyasal iktidara ya da devlet iktidarına yönelik bir grev olarak değil ücretlerin arttırılmasına yönelik bir grev olarak değerlendiriliyordu. Dolayısıyla Hinton ve Hyman oldukça doğru olarak şu sonuca vardılar:

> Komünist Parti, «Bütün İktidar Eylem Konseylerine» talebini ortaya atarak mücadeleyi politize etme çabasına girişseydi, bu sloganın maden ocaklarının millileştirilmesi ve bir Genel Seçim'e gidilmesi taleplerine kıyasla çok daha başarısızlıkla sonuçlanacağına inanmak için yeterli neden vardır (s. 44).

Görüldüğü gibi, durum pek bir 'ikili iktidar' durumu değildi.

Gerçekten grev sırasında BBKP'nin tutumu neydi? Komünistler'in teksir edilmiş gazeleri **Workers' Bulletin**'in ilk sayısında dört slogan göze çarpıyordu:

> Ne ücretlerde bir peni azalma, ne de çalışma süresinde bir saniyelik artış; Her kasabada bir eylem konseyi; Askerlerle dostluk kurun; Herkes maden işçilerinin arkasındadır.

İki gün sonra, grevin üçüncü gününde, gazetenin ikinci sayısında Parti'nin 'Grevin Siyasal Anlamı' hakkında bir duyurusu yer aldı. Daha önemli sloganlar ortaya atıldı:

> Maden ocakları sahiplerine hiçbir ödeme yapılmadan, ocak komiteleri yoluyla işçilerin denetiminde millileştirilsin! Sahtekâr Hükümet İstifa! İşçi Partisi Hükümeti Kurulsun!

İkinci slogandaki sahtekârlıkla 1924 Genel Seçimleri'nden hemen önce İşçi Partisi Hükümeti'nin desteklenmesini baltalamak için kullanılan Zinoviev'in mektubundaki sahtekârlık kastediliyordu. Bu şu anlama geliyordu: Eğer bu sahtekârlık olmasaydı İşçi Partisi hâlâ iktidarda olacaktı ve açıkçası BBKP o sıralarda işlerin böyle gitmesini tercih edecekti. Güçler ilişkisini devrimci bir durumun olmamasını göz önüne

alan BBKP mücadeleyi politize etmek için tek gerçekçi girişim olarak bir İşçi Partisi Hükümeti kurulması çağrısında bulundu. Bunun basit nedeni bir başka mevcut alternatifin olmamasıydı. Eylem Konseyleri kapitalist devleti devirecek güçte değildi, bu yüzden en çok tercih edilecek durum Parlamentoda işçilerin yararına çalışmaya hazır bir partinin olmasıydı. BBKP çok küçük olduğundan bu parti İşçi Partisi olmalıydı. Yürütülen mantık amansızdı.

BBKP'nin yukarıda belirtilen tutumu Sendika Kongresi'yle Sovyet Hükümeti arasındaki o zamanlardaki bağlarla açıklanamaz. BBKP'nin o zaman mevcut durumun gerçekçi bir değerlendirmesini yaptığını ve uygun sonuçlara vardığını söylemek daha yerinde olur. Ama bunu yaparken kendi varlık nedenini bir kez daha sorguluyordu. Varlık nedeni sıradan üyelerin militanlaşmasını pekiştirmekten başka bir şey olamazdı; yönetim alanını İşçi Partisi'ne terk etmek zorunda kalmıştı.

'Üçüncü Dönem'

1929'daki Genel Seçimlere kadar Komünist Parti'nin gerek içinde gerekse de dışında birçok değişiklikler olmuştu. İşçi Partisi'nin 1925'teki Liverpool Konferansı'nda alınan karar uyarınca ve İşçi Partisi içinde bu karara karşı verilen bazı mücadelelerden sonra Komünistler artık İşçi Partisi'nin üyesi olamıyorlardı. Hem BBKP içinde hem de bir bütün olarak Komintern içinde 'Üçüncü Dönem'in ultra-sol 'Yeni Çizgi'si yürürlükteydi. İşçi Partisi dahil bütün sosyal demokrat partiler gayretli bir biçimde 'sosyal faşist'likle suçlanıyordu. İşçi Partisi Hükümeti'nin desteklenmesine yönelik bir slogana rastlanmıyor, bunun yerine bir 'Dev-

rimci İşçilerin Hükümeti' için çağrıda bulunuyordu. Seçimlerde Komünist adayın olmadığı yerlerde İngiliz işçilerin seçimlere katılmaması isteniyordu. BBKP'nin yeni liderliğine Harry Pollitt ve Palme Dutt getirilmişti.

Komünist Parti seçim mücadelelerine kendi bağımsız sancağı altında katıldı. Seçimlerde -1924'tekinin üç katını aşan- 25 aday gösterdi. Sonuç bir hüsran oldu. Komünistler'in hiçbiri seçilemedi ve parti Parlamentodaki tek temsilcisini de kaybetti. Aday sayısındaki artışa rağmen parti'nin toplam oyları 50.614'e düştü. 1924'te Komünist aday başına düşen ortalama oy oranı %25 idi. Bu oran 1929'da %5,3'e düştü.

İşçi Partisi oylarındaki yeni bir büyük artışla ikinci İşçi Partisi Hükümeti kuruldu. BBKP'nin Hükümete karşı aldığı tutum sekter ve uzlaşmazdı. 1930 Ocağı'nda **Communist Review**'da Komünistler'e partinin görevlerinin şunlar oldugu söyleniyordu:

> Yükselen mücadele dalgasının en üstünde yer almak... Etkili bir devrimci önderlikle bürokratik aygıtın zincirlerinin kırılmasında işçilere yardımcı olmak... Özetle İşçi Partisi Hükümeti'nin devrilmesi için mücadele etmek.

Bu, pratik olarak hemen bir ayaklanmaya girişilmesi çağrısıydı.

Gerçekte İşçi Partisi Hükümeti'ni tek bir kişi -İşçi Partisi'nin Başbakanı Ramsay MacDonald 'devirdi'. Muhafazakârlar ve Liberallerle bir Ulusal Hükümet kurmak için İşçi Partisi'ni yarı yolda bıraktı. İki ay sonra Genel Seçim çağrısında bulunuldu. 1931 seçiminde BBKP'nin takındığı tavır aşağı yukarı 1929'dakinin aynısıydı. Buna karşılık, MacDonald'ın ihaneti ve İşçi Partisi hareketine duyulan kızgınlık Komünist

Parti'nin daha çok oy almasına neden oldu. 26 adayla katıldıkları seçimde toplam oyları 74.824 idi. Ama hiçbir Komünist Parlamento'ya seçilemedi. BBKP adayı başına düşen oy oranı % 7,5 idi.

1933 Ocağı'nda Almanya'da Hitler iktidara geldi. Avrupa'da faşizm açık olarak yükseliyordu. İşçi Partisi'nin dikkati iç sorunların yanı sıra uluslararası sorunlara da yöneldi. Aynı zamanda BBKP'nin itibarı Sovyetler Birliği'nin uluslararası sorunlarda takındığı tavırla giderek daha yakından ilintilendiriliyordu. SSCB faşizm tehlikesine karşı başlıca tedbir olarak görüldüğünden Partinin itibarı giderek artıyordu.

Bununla birlikte, Hitler'in zafere ulaşmasından sonra bile 'Üçüncü Dönem' çizgisi bir süre daha devam etti. BBKP'nin Genel Sekreteri Pollitt faşizmin yükselişinin parlamenter demokrasi hakkındaki 'yanılsamalar'ı ortadan kaldırmakta olduğunu savunuyordu. Ona göre:

> Böylelikle sosyal demokrasi önemli ölçüde zayıflıyor; bu da kapitalizmin başlıca sosyal desteğini onlar oluşturduğundan kapitalizmin devrilmesi yolunda devrimci güçlerin güçlenmesine yol açıyordu (aktaran, H. Dewar, a.g.e., s. 104).

Halk Cephesi

Sonunda Komintern'in yönlendirilmesiyle Komünist hareketin siyaseti değişti. Komünistlere önceki siyasetin yanlış olmadığı ancak 'durumun değiştiği' söyleniyordu. Yeni benimsenen siyaset sosyalist, sosyal demokrat, demokrat ve barış yanlısı örgütlerin faşizme karşı bir ortak cephede birleşmesini istiyordu. BBKP 180 derecelik bir dönüş yaptı. 1935 Ekimi'nde Parti sık sık dile getirdiği 'Sovyet Britanyası için' slo-

ganını terkederek 'İşçi Partisi Hükümeti için' çağrısında bulundu. Parti 1920'lerde birçok kez bu tür sloganların **her ikisini** de ortaya atmıştı; dolayısıyla bu tavır iki açıdan önem taşıyordu. Birincisi, bu, parlamenter **statükonun** uygun görüldüğünü gösteriyor; Leninizm'in de kısmen terk edildiği anlamına geliyordu. İkincisi, bu, 6 yıllık aşırı sertlik ve sekterlik döneminden sonra -ki bu süre içinde İşçi Partisi 'sosyal faşist' olarak nitelendirmişti- İşçi Partisi'ni yeniden destekleyen bir tavırdı.

BBKP uzlaşma tavrında daha ileri bir adım atarak 1935 Kasımı'ndaki seçimlere yalnızca 2 adayla katıldı. Bütün diğer seçim bölgelerinde İşçi Partisi'ni destekledi. BBKP'nin her iki adayının karşısında İşçi Partisi adayları da olmasına rağmen, bunlardan biri, Gallacher Parlamento'ya seçildi. BBKP adayları ortalama % 38 oranında oy aldılar. Görünüşe göre, faşizm tehlikesi karşısında birçok insan kendilerini onlara kucak açan Komünistler'in kolları arasına atmıştı. Bununla birlikte, BBKP tarihinde yalnızca bir kez daha aday gösterdiği seçim bölgelerinde oyların ortalama % 10'undan çoğunu almayı başarabilecekti.

Komintern'in çizgisindeki değişikliğe koşut olarak BBKP'nin parlamenter demokrasi hakkındaki tutumu giderek değişmeye başladı. Şimdi esas hedef faşizme karşı mücadele etmekti. Sosyalist devrim, hâlâ arzu edilir olmakla birlikte, faşizme karşı zafere ulaşılıncaya kadar ertelenmeliydi. Bakış açısındaki bu değişiklik Parti'nin günlük meselelerde ayaklanma hedefini bir yana bırakmasını ve normal bir sosyal demokrat parti gibi hareket etmesini sağladı, ama söz düzeyinde Leninizm'e bağlılık hâlâ sürüyordu. Yine de 'proletarya diktatörlüğü' sloganı bazı sıkıntılara yol açıyordu. Bu yüzden, 1937 Eylülü'nde Merkez Komite-

si bir açıklamada bulunarak, 'proletarya diktatörlüğü'nün gerçekte bir diktatörlük değil 'çalışan kişiler için çok geniş bir demokrasi biçimi' anlamına geldiğinden hâlâ Parti'nin doktrini olduğunu; ancak Parti'nin 'bu konunun Britanya'nın o andaki mevcut koşullarında gündemde olmadığını kabul etmesi' gerektiğinden bu sloganın artık kullanılmamasını belirtti. (**Central Committee Report**, 1938, s. 76-77). Kanımca mesele her yönüyle çok açıktır. 'Proletarya diktatörlüğü' Parti'nin doktriniydi ama bu slogan olarak kullanılmamalıydı; 'diktatörlük' denmekle birlikte bu gerçekte 'demokrasi' anlamına geliyordu; o anda gündemdeki bir konu değildi, bu da onun gelecekte de kullanılamayacağını gösteriyordu. Bu 'diyalektik muhakemenin' mükemmel bir örneğiydi.

İkinci Dünya Savaşı

Savaş, Parti'nin siyasetinde yeni zikzakların ortaya çıkmasına yol açtı. En başta, İngiliz Hükümeti'nin Almanya'nın Polonya'yı istilasına karşı aldığı tutumu desteklemek için Parti 'faşizmi yenilgiye uğratmak için siyasal ya da askeri her türlü mücadeleye hazır olduğunu' ilan etti (**Daily Worker**, 2 Eylül 1939). İzleyen günlerde Nazi -Sovyet paktının gerçekleştiği açığa çıkmaya başlayınca bu çizginin değiştirilmesi gerekti. SSCB'nin çıkarları gereği Hitler ile Stalin arasında yapılan paktın desteklenmesi gerektiğini düşündüler. Sovyet rejimine körükörüne bağlılık ülke içindeki yüzeysel politikalara ve uzlaşmaya ağır bastı. 7 Ekim'de **Daily Worker** 'bu savaş faşizme karşı demokrasi savaşı değildir' diyerek haykırdı. Kasım ayında Palme Dutt **Why This War** adlı broşüründe 'dünya gericiliğinin önde gelen ve en saldırgan gücünün' Al

man ya da İtalyan faşizmi olmayıp İngiliz emperyalizmi olduğunu yazdı. Bu hemen hemen 'Üçüncü Dönem' in ultra-solculuğuna yeniden dönüştü.

Sovyetler Birliği'ne 1941 Haziranı'ndaki Nazi saldırısı Hitler-Stalin paktını sona erdirdi ve BBKP'nin aklının başına gelmesine yol açtı. Ama 'aklı başında' bir siyasal partinin mutlaka her zaman gerekli zamanlarda gerekli sloganları ortaya attığı söylenemez. Aklı başında bir insan gerçek dünyayla gerçekten bağlantısı olan insandır. Bir siyasal partinin gerçeklebağlantısını sağlayan araç yaşayan ve eleştirel bir parti içi demokrasidir. 1929'da ultra-solculuğa yöneliş, 1939'da faşizmle demokrasinin ultra-solcu özdeşleştirilmesi BBKP'nin bu zikzakları seve seve benimsemeyen bütün eleştirel unsurlardan kurtulmasına yol açmıştı. Anlamlı bir parti içi tartışma ve demokrasi uzun süreden beri yok olmuştu.

1929'dan beri Parti'nin siyasetine egemen olan tek mantık Sovyet rejiminin kısa vadeli çıkarlarıydı. Bu çizgiyi kabul edenler bu çıkarların Britanya'daki sosyalizm hedefinden bile daha önemli olduğunu kabul etmek zorundaydılar. Bu süreçler içinde parti açık olarak ülkedeki durumu çözümleme, yeni bilgiler özümleme ve bunları varolan sosyal güçlerle ilintilendirme yeteneğini yitirmişti. 1941'i izleyen uzun yıllar boyunca Parti'nin çizgisinde meydana gelen düzeltme ve iyileştirmeler bu çerçeve içinde değerlendirilmelidir.

1941'den sonra BBKP işe yeniden koyularak Savaş'ta Müttefikler'in tarafını tuttu. Şimdi savaş bir 'sosyalizm ve demokrasi' savaşıydı. Parti Savaş nedeniyle üretimin arttırılmış olmasını ve Ulusal Hükümet'in grev yasağını kıskançlıkla destekledi. Komünistler gösterilerde Winston Churchill'in portresiyle Stalin'in portresini yan yana taşıdılar.

1945 Genel Seçimi

1945'e kadar uzlaşma o kadar ileri gitmişti ki, BBKP İşçi Partisi'nin büyük bölümünün sağına düşmüştü. 1943'te Komünist Enternasyonal dağılmıştı ama BBKP hâlâ ilk siyasal önceliği Sovyet rejimine veren eski siyasetini sürdürüyordu. Parti Genel Seçimde bir İşçi Partisi Hükümeti kurulması çağrısında bulunmadı, bunun yerine Churchill'in başkanlığındaki koalisyonun savaşın sona ermesinden sonra da sürdürülmesi yolundaki arzusunu ima etti. Seçimde 21 aday gösteren parti, aday başına oyların ortalama % 12,7'sini aldı ve iki parlamento üyeliği kazandı. Bu BBKP'nin Parlamento'da son kez temsil edilmesiydi. İşçi Partisi de ilk kez mutlak çoğunluğu elde ediyordu.

İşçi Partisi'nin zaferi Komünist Partisi için sürpriz oldu. Komünistler savaş sonrasında kurulmasını bekledikleri bir koalisyonda yer almayı umuyorlardı, ama İşçi Partisi'nin çoğunluğu ele geçirmesi bu planlarını boşa çıkardı. Ayrıca İşçi Partisi Hükümeti'nin Ulusal Sağlık Hizmeti'nin oluşturulması, birkaç önde gelen sanayi dalının millileştirilmesi gibi birtakım önemli reformların üstesinden gelmesi eski siyasal dogmalardan bazılarına meydan okuyarak BBKP için durumun daha da güçlenmesine yol açtı. Kapitalizm altında önemli sosyal reformların gerçekleştirilmesinin imkânsız olduğu yolundaki önceki görüş savaş sonrasındaki kapitalist yeniden inşa döneminin gerçekleriyle geçersiz kılındı.

Komünist Enternasyonal kuruluşunu izleyen ilk yirmi yıl boyunca mevcut kapitalist düzen altında önemli ekonomik reformların imkânsız olduğunu savunagelmişti. Ayrıca bu gerçeğin reformizm ve parlamenterizmin reddedilmesi için 'maddi temel' oluştur-

duğu iddia edilmişti. Parlamento'yu bir 'gevezelik merkezi' yapan ve siyasal faaliyetin 'ağırlık merkezi' nin Parlamento'nun dışına kaymasına neden olan şey bu 'nesnel koşullar'dı. Demek ki, artık kapitalizm bunun üstesinden gelebildiğinden ve önemli reformlar gerçekleştirilebildiğinden Komintern'in eski tutumunun geçerliliği kalmamıştı. Durgunluk ya da kapitalizmin gerilemesi anti-parlamenterizmin maddi temelini oluşturduğuna göre, kapitalist sıçrama da sosyalizme parlamenter yolla ulaşılabileceğini göstermekteydi.

Dolayısıyla BBKP'nin önderleri parlamenter reformizme teslim olarak basit bir biçimde Komintern' in başlangıçtaki altüst oluş yanlısı mantığını yürütüyorlardı. BBKP'nin daha sonra takındığı tavırda yanlış olan şey Komintern'in başlangıçtaki siyasetlerinde yanlış olan şeyi tersine çevirerek yeni bir önerme çıkarsamalarıydı. Nasıl ki, bir kapitalist büyüme döneminin Parlamento'yu merkez alan bir stratejiyi geçerli kıldığını iddia etmek yanlışsa, bir kapitalist durgunluk döneminin bu kurumun dışını merkez alan bir stratejiyi geçerli kıldığını iddia etmek de yanlıştır. Aslında, kapitalist gelişmenin genel olarak izlediği yol ne olursa olsun esas olarak Parlamento'yu merkez alan sosyalizme yönelik bir strateji başarısızlığa mahkûmdur. Bunun yetersizliğinin nedenleri esas olarak siyasal iktidarın yapılanması ve devletin doğasıyla ilintilidir. Bunun kapitalist ekonominin büyüme hızıyla ilgisi pek azdır. Kitlesel halk iktidar organları oluşturulmadan bir sosyalist dönüşüm gerçekleştirilemez, çünkü bu tür değişim araçları olmazsa Parlamento'daki sosyalist çoğunluk zorunlu olarak mevcut kapitalist sosyal formasyonun çerçevesi içinde hapsolup kalacaktır.

BBKP'nin reformist baskılara teslim olmasına yol açan şey tüm yıkım yanlısı içeriğine rağmen Komintern'in başlangıçtaki ekonomist çözümlemesiydi. Komintern'in ilk yıllarında benimsediği görüşlerin en etkili yorumlayıcısının Leon Troçki'den başka birinin olmaması tarihin bir cilvesidir.

BBKP'nin 'Parlamenter Yolu'nun Önsözü

BBKP klasik Leninist görüşleri tersine çevirdiğini hiçbir zaman kabul etmedi. Daha sonra vardığı noktayla kuruluş noktası arasındaki uzaklığı göremedi. 1951'de Parti'nin yayınladığı **The British Road to Socialism** adlı belgenin önsözüyle sosyalizme ayaklanma yoluyla ulaşmayı hedefleyen Leninist görüşten nihai ve tam kopuş gerçekleşti. Buradaki strateji Parlamento'da sosyalist ve komünist üyelerin çoğunluğu ele geçirmesi şeklindeki zorunluluğa dayandırılmıştı. Bununla birlikte, o günlerde bunun yeni bir yaklaşım olduğu vurgulanmadı. Yalnızca 'koşullar değişmişti' ve bazı 'değişiklikler' gerekmişti. Pollitt, Parti'nin tarihinde herhangi bir zamanda Britanya'da Sovyetler'in kurulmasını savunduğunu iddia etmenin bir 'iftira' olacağını belirtebilecek kadar ileri gitti (**World News**, ii, s. 946). Aslında Parti 1935'e kadar sovyetlerin kurulmasının savunuculuğunu sürdürmüştü; hattâ o yıl Parti'nin resmî programı **For Soviet Britain** başlığını taşıyordu. Parti'nin çizgisi bir kez daha temelli bir biçimde değişmişti, ama partinin önderliği sanki her şey esas olarak aynıymış gibi konuşuyor ve davranıyordu. Tüm kanıtlar **British Road to Socialism** hakkındaki tartışmaların pek sert ve yoğun geçmediğini göstermektedir. Bazı muhalifler seslerini yükseltmekle birlikte, bunlar ya Parti'den ayrıldılar ya da ihraç edil-

diler. Parti'de pek az parti içi demokrasi ve tartışma vardı. Artık partinin faaliyetleri ve hareket tarzı öz olarak klasik reformist idi, dolayısıyla mesele hakkında herhangi bir kollektif düşünce olmadığından bu değişikliği yapmak pek zor olmadı.

1957 ve 1967'deki Parti Kongreleri'nde **British Road**'da bazı küçük değişiklikler yapıldı ama özü aynı kaldı. Bu nedenle tarihsel hikâyeyi burada keserek, bu yayının 1968'deki değiştirilmiş baskısının teorik içeriğini incelemek daha uygun ve yararlı olur.

1968'deki Üçüncü Yeniden Gözden Geçirilmiş Baskı

The British Road to Socialism'deki önemli çizgi değişikliği şunlar öne sürülerek haklı çıkarılmaya çalışılıyordu:

> Sosyalizm hepimizin görmesi gereken bir gerçektir. Yüz milyonlarca nüfusu olan ülkeler sosyalist devletlerdir... Dünyadaki bu yeni güçler ilişkisi siyasal iktidara ulaşmak için silahlı bir mücadeleye gerek bırakmayan yeni imkânlar sağlamaktadır. Komünist Parti'nin görüşüne göre halkın büyük çoğunluğu istediği takdirde Britanya'da sosyalizme bu türden barışçı ve demokratik bir ilerleme gerçekleştirilebilir (1968 baskısı, s. 17).

Her ne kadar 1940'larda dünyanın geniş alanlarının (Doğu Avrupa ve Çin) kapitalist dünya pazarının dışına çıkartılmış olduğu bir gerçekse de, bunu bir çizgi değişikliğinin gerekçesi olarak ileri sürmek ikna edici değildir. Her şeyden önce insanlar Stalin'in 1930'lardaki yönetiminin, düzmece yargılamaların, tasfiyelerin ve milyonlarca köylünün kökünün kazınmasının korkunçluğunun boyutlarını görmeye başlamışlardı.

Sovyetler Birliği lekesiz bir alımlılıktan çok çok uzaktaydı. İkinci olarak gelişmiş kapitalist ülkelerde işsizlik düşmeye başladığından sovyet sisteminin ekonomik açıdan yararlarına verilen önem azaldı; insan haklarının olmayışıyla ilgili kusurların daha da derinleştiği düşünüldü. Üçüncü olarak, savaş sonrası dönemde Sovyet Bloğu ideolojik(siyasal ve askerî konumu bakımından çok daha güçlü olsa bile bundan, Batı'da sosyalizme geçişin mutlaka barışçıl olacağı sonucu çıkartılamaz. Zayıf bir konumda olsalar da kapitalistler zor yoluyla direnmeyecekler mi? Ve Sovyet Bloğu yeni bir devrimci hareketin ya da sosyalist rejimin yardımına gelecek mi? Stalin'in 1940'larda Yunan komünistlerinin yardımına gelmedeki başarısızlığı, Sovyetler Birliği'nin Batı'daki her yeni sosyalist devrim ya da rejimi gayretle koruyacağını pek doğrulamamaktadır.

Çizgi değişikliğinin gerekçesi olarak ileri sürülen savların kendileri ikna edici değilken, Marksist sözlükteki bazı can alıcı kelimelerin anlamı değiştirilerek bu değişikliğin boyutları gizlenmektedir. En önemli değişiklik 'reformizm'in tanımı ile ilgilidir. Eduard Bernstein gibi kişilerin Lenin ve Luxemburg tarafından reformist olarak adlandırılmasının nedeni, bunların, bir dizi reformla **sosyalizmin tedricen kapitalizmin yerini alabileceğine** sosyalist bir partinin egemen olduğu bir hükümetle sosyalizme geçilebileceğine inanmış olmalıdır. Buna karşılık **The British Road to Socialism**'de reformizm bir başka şey olarak görülüyordu:

> Reformizm -kapitalist dış siyaset çerçevesinin kabulü ve **sosyalizmden vazgeçme**- kaçınılmaz olarak fiyaskoyla sonuçlanır (s. 19. abc. - G.H.).

Bu ifade rastlantısal değildir. Örneğin 1977 Martı gibi yakın bir tarihte Gordon McLennan'ın **Marxism Today**'de (s. 70) yazdığı türden Komünist Parti'nin birçok broşür ve makalesinde bu ifade görülür. Bu yeni tanım yalnızca Ortodoks Leninizm'den bir sapma olmakla kalmaz aynı zamanda kendisinin klasik reformizmde karar kılmasını gözden uzaklaştırma ve papa gibi bir yanılmazlığa sahip olduğu izlenimini koruma çabasıdır da. BBKP hem kendi safları içinde hem de dışarda çok büyük kafa karışıklıkları ve belirsizlikler yaratmaktadır.

'Barışçıl Araçlarla'

BBKP'nin sosyalist değişime yönelik stratejisi esas olarak **British Road**'un 1968 baskısının 47-54 nolu sayfaları arasında ifade edilmektedir. Burada Ortodoks Leninist stratejinin aksine başlıca siyasal iktidar organı olarak Parlamento görülmektedir. Ne sovyetler ne de işçi konseyleri savunulmaktadır. Parlamento ne 'ezilmeli'dir ne de sadece bir 'kürsü' olarak değerlendirilmelidir. Merkezi görev Avam Kamarası'nda bir sosyalist ve komünist çoğunluğa ulaşmaktır.

Başka yerlerde de savunduğumuz gibi stratejideki bu düzeltmelerin bazı olumlu yanları vardır. Britanya gibi gelişmiş kapitalist demokrasilerde özellikle Parlamento'nun varlığının sürdürülmesini savunmak ve onu hem kapitalizm hem de sosyalizm altında gerçek sosyal ve ekonomik reformların gerçekleştirilmesine yardımcı olması için kullanmak olumlu bir adımdır. Ama **British Road**'un 1968 baskısında bu tutumu destekleyen sağlam bir görüşü boş yere arıyoruz. Yukarıda tartışılan 'dünyadaki güçlerin yeni dengesi' hakkındaki gerçek olmayan ifadenin dışında pek

az şeye rastlanıyor. Burada ne devlet iktidarının biçim ve işlevinin ne de sosyalist değişimin mekanizmalarının etkinliğinin tartışılması ya da analizi yapılmaktadır. Dolayısıyla artık ilgi merkezinin parlamento olduğu, çünkü onun sosyal devrimin en baş aracı olduğu yolundaki talihsiz izlenim yaratılmaktadır.

Bu izlenimi karşılayabilmek için yer yer ek olarak gerekli olan bir 'kitle hareketi'nden söz edilmektedir. Ama ne bu 'kitle hareketi'nin faaliyetlerinin ne olacağı, ne de bu hareketin ne gibi kurumsal biçimler alacağı açıktır. Bu yüzden 'kitle hareketi'nin başlıca rolünün seçim faaliyeti olduğu görüşünü giderecek pek fazla şey söylenmemektedir.

Bu bizi zor sorununa götürmektedir. **British Road** iki yerde yönetici sınıfın sosyalist değişime karşı direnmek için zor kullanma ihtimalini tartışmaktadır. İlgili bölümleri olduğu gibi aktarıyoruz:

> Yönetici sınıf servet ve iktidarın kolay kolay teslim etmeyecektir. Aksine, halk hareketini sınırlamak ve engellemek, gücünü kırmak ya da birliğini sona erdirmek için dolaylı ya da dolaysız anayasal ya da anayasal olmayan tüm araçlarla gayret gösterecektir. Bu tür girişimlerin tümüne karşı halkın uyanıklığı ve kitle çalışması esas olacaktır. İşçi sınıfı ve halk hareketi, kendisine örgütüne ya da temsilcilerine karşı şiddet girişimlerini ya da ülke içindeki gerici güçlerin ya da dış müttefiklerinin işbirlikçilerinin yasalara aykırı faaliyetlerini önlemek ya da boşa çıkartmak için örgütlü gücünü kullanmaya hazır olmak zorunda kalacaktır. Mücadelenin can alıcı zamanlarında, örneğin bir genel seçimin muhtemelen bir sosyalist çoğunlukla sonuçlanacağı bir sırada bu türden bir zora başvurmanın belirli tehlikeleri olacaktır -ki bu iş bir sosyalist hükümetin işbaşına gelmiş olup tekellerin ekonomik ve siyasal gücünü kırmak için esaslı tedbirler almakta olduğu bir sırada yapıldığında tehlikeler dana da büyür. Halk hareketinin,

daha da önemlisi bunun çekirdeğini oluşturan işçi sınıfının bilgililik ve uyanıklığının derecesi, sosyalist siyasetlerin desteklenmesinde heybetli gücünün tümünü harekete geçirmek için tedbirliliğinin derecesi tayin edici unsur olacaktır. Verilen hükmün kabul edilip edilmeyeceğini, ya da kapitalistlerin kendi çıkarlarını korumak için zor yoluyla direnip direnmeyeceğini bu güç belirleyecektir (s. 45-50).

İkinci bölüm daha kısadır:

Yalnızca yasalara aykırı muhalefete karşı yasaların gereğine başvurulacaktır; yalnızca sosyalist hükümete karşı şiddet vukû bulduğunda devlet ve halk tarafından zorlayıcı tedbirler alınacaktır (s. 51).

British Road'un sosyalist hükümete karşı gerici güç kullanılması ihtimalinden söz etmesi bundan hiç bahsetmemesinden daha iyidir. Ama bu bölümlerdeki belirsizlik ve soyutluk dikkat çekicidir. İşçi sınıfı 'uyanık' olmalıdır, ama ne tür belirtilere karşı tetikte olması gerektiği, kapitalistlerin zor kullanma durumunda ne tür faaliyetler göstermesi gerektiği ve böyle bir faaliyet ve uyanıklığı ne tür kurumların yürütmesi gerektiği söylenmemektedir. 'Halk hareketi' 'heybetli gücünün tümünü harekete' geçirmelidir. Ama bu gücü gösterecek araçların neler olduğu belirtilmemektedir. Sanırım BBKP bir genel grev ya da 'Eylem Konseyleri' fikrini kabul edecek kadar ileri gidecektir. Ancak silahlı işçi milislerini ya da ayaklanmayı da kabul edecekler mi? Bu ikincisi British Road'un öteki bölümleriyle bağdaşmayacaktır. **British Road**'un işçi sınıfının 'uyanıklığı'nın herhangi bir somut ifadesinden söz etmemesi kapitalistlerin direnme ihtimalini ortaya koyan bölümler içermesine rağmen, bu zor sorunu hakkında temelli bir biçimde zayıf olduğu anlamına gelir. Bir tehlike ihtimalini ortaya atmak bir şeydir, ama bunu önleyecek somut araçları ana hatlarıyla belirtmek daha önemlidir.

Eğer **British Road** siyasette sosyal değişme sorunlarının nihai olarak zor sorunuyla halledildiğini açığa kavuşturmuş olsaydı bunun iki yararı olacaktı. Birinci olarak, Parlamento'nun bütün iktidarı elinde topladığı biçimindeki yanılsama ortadan kaldırılmış olacaktı. Buna karşılık, ikinci olarak bir paradoks oluşturacak biçimde gelişmiş bir kapitalist demokraside bir parlamenter çoğunluğa ulaşmanın gerekliliğinin önemi vurgulanmış olacaktı. Çünkü Parlamento'nun bir dereceye kadar sosyal güçleri seferber edebilme yeteneği vardır. Sosyalistlerin elinde olduğu takdirde gericilere karşı bir askeri mücadelede **yardımcı olabilir;** gericilerin elinde olduğu takdirde bu herhangi bir militan sosyalist harekete **karşı** heybetli bir silahtır.

Demokrasi ve Devlet

British Road'daki sık rastlanan belirsizlikler diğer önemli konularda da görülür. 'Sosyalizm' kelimesi hiçbir yerde açık olarak tanımlanmamıştır ve sık sık onun sadece millileştirilmiş bir ekonomi anlamını taşıdığı izlenimi verilmektedir. Sosyalizmdeki iktidar yapıları aşağıdaki biçimde tartışılmaktadır:

> Bir sosyalist yönetim sosyalist bir devlet aygıtına ihtiyaç duyar. Seçimlerde çoğunluğun demokratik kararı olarak ifade edilen halkın bu siyasal iktidarı olmazsa etkili olamaz ayrıca sosyalizm de inşa edilemez. Dolayısıyla Bakanlık ve dairelerdeki, silahlı kuvvetler ve polisteki, millileştirilmiş sanayilerdeki yönetici mevkilere ve diğer yetkili mercilere sosyalizme sadık ve halkın sorunları ve yaşam tarzı konularında tecrübeli erkek ve kadınlar getirilmelidir. Bu, Parlamento'nun karara bağladığı sosyalist siyasetlerin tam anlamıyla uygulanmasını güvence altı-

na alır. Hedef sosyalist devlet aygıtını halkın ve onların ihtiyaçlarının hizmetçisi yapmaktadır (s. 53).

'Sosyalist devlet aygıtı'nın ne anlama geldiği yukarıdaki bölümden başka hiçbir yerde belirtilmemektedir. Bu, 'seçimlerde çoğunluğun demokratik kararı olarak ifade edilen halkın siyasal iktidarı' anlamına mı gelir? Ancak bir kapitalist devletteki temsili parlamenter hükümet de böyledir. Sorunun sadece devlet hizmetinde ve millileştirilmiş sanayilerde 'yönetici mevkiler'deki kişilerin atanması sorunu olduğu belirtilmektedir. Bu kişiler 'sosyalizme sadık' oldukları sürece, bunun, devlet aygıtının halkın hizmetinde oluşunu güvence altına almak için yeterli olacağı biçimindeki naif inanç ifade edilmektedir. Bu idealist ve Marksist olmayan bir görüştür. İktidardaki kişilerin bakış açıları ve inançları önemli olmasına rağmen bu inançları yanlış yola sevkedebilecek sosyal ve kurumsal güçlerin de göz önüne alınması gereklidir. Sosyal baskılar sonucunda ya da kendilerini kitle sosyalist hareketinden tecrit etmeleri sonucunda sosyalist inançları etkisiz hale gelen kişilerin yol açtığı durumlar sosyalist hareketin tarihini karmakarışık etmiştir. Bir devlet aygıtının niteliği onun içinde yer alan bireylerin inançları tarafından değil, onun sosyal güçlerle ilişkisi, sosyal üretim ilişkileriyle bağlantıları ve kendi iç yapıları tarafından belirlenir.

Kapitalizm altında eşitlikçi olmayan siyasal ve ekonomik kontrol yapıları nedeniyle kitleler siyasal iktidardan önemli ölçüde mahrum bırakılmıştır. Bu mahrumiyet her bakımdan güçlendirilmiştir. Siyasal yapılar ve sosyo-ekonomik ilişkilerde temelli değişiklikler olmazsa kitleler hâlâ yaygın ve geniş bir demokratik kontroldan mahrum kalacaklardır. Bu yüz-

den sosyalist bireyleri iktidarın anahtar mevkilerine yerleştirmek kitleleri kendi sosyal ve ekonomik çevrelerini etkili bir biçimde kontrol etmekten mahrum bırakan engelleri ortadan kaldırmayacaktır.

Yeniden biçimlendirilmiş bir Parlamento'yu tamamlamak için işçi sınıfı iktidarının kitle kurumları ağını kurma görevi, kapitalist sınıfın sosyalist harekete karşı kullanabileceği herhangi bir silahlı güce karşı direnme sorunuyla bağlantılıdır. Günümüz koşullarında ancak örgütlenmiş ya da kendi bölgelerindeki kitle demokratik kurumlarıyla yakında ilişkiye girmiş kitlesel halk hareketinin çaba ve faaliyetleriyle böyle bir gerici güce karşı direnilebilir ve bu güç yenilgiye uğratılabilir. Dolayısıyla Eylem Konseyleri gibi kurumlar ikili rol oynar: Birincisi işçi sınıfı iktidarının demokratik organları olarak; ikincisi gerici güce karşı direnişi örgütleme aracı olarak.

British Road'un bu maddi ve kurumsal sorunlarla başa çıkmadaki başarısızlık bir belirtidir. Parti'nin filen kurumsal gerçeklikten kopuşu programına yansımıştır. Bu yüzden Parti, siyaseti yalnızca fikirlerin çekişmesi olarak görme yoluna sapmıştır. O halde rolü yalnızca ideoloji sağlamak, amacı da yalnızca doğru fikirleri halkın kafasına aktararak 'işçi sınıfının bilincini yükseltmek' haline gelmiştir. Böyle bir 'bilinç yükseltme' sürecinin gerekli maddi ve kurumsal temeli ihmal edilmiştir.

Fikir ile Gerçeklik Arasında

Bu zayıflıkların iki temel açıklaması vardır. Birincisi, Sovyet rejimine olan geleneksel itaati, Komünist Parti'nin kitlesel halk iktidarı kurumlarını savunmasını engellemiştir. Anlamlı ve yaygın demokratik ku-

rumları desteklemek böyle kurumların var olmadığı Sovyetler Birliği'ni eleştirmek anlamına gelecekti. Günümüze kadar bir neden olarak kalmakla birlikte, Komünist dünyanın parçalanması ve Çekoslovakya'nın işgali bu belirli yasağın önemini azaltmıştır. Bu zayıflığın ikinci nedeni 1920'lerden beri varolmuştur ve giderek görece daha önemli hale gelmektedir. Bu, BBKP'nin kendisinin yapıları ve uygulamalarında yatmaktadır. Bu, -o da önemli olmakla birlikte- yalnızca savaş sonrası Britanyası'ndaki ekonomik, sosyal ve siyasal iktidar yapılarını tam anlamıyla çözümlemedeki başarısızlık değildir. Bu -o da temelli bir sorun olmakla birlikte- yalnızca yeterli bir parti içi demokrasinin olmaması da değildir. Bu, Parti'nin önderliğine ve Parti'nin kendisine herhangi bir durumda bir tanrısal siyasal gerçeğin bütününü belirleme yeteneği bahşeden, böylelikle Parti içindeki ve Parti ile işçi sınıfı arasındaki iki yönlü diyaloğun 'epistemolojik' rolünü ve gerçek sosyal güçlerle yaşayan bir ilişkiyi somutlaştıran Parti yapı ve uygulamalarının gerekliliğini inkâr eden anlayış, gelenek ve uygulamalardır. Parti'nin programı gerçek sosyal ve ekonomik koşul ve hareketler üzerine değil muğlak soyutlamalar üzerine kurulmuş olmaktadır. Gücü ahlaki tedbirlere ya da 'büyüyen ilerici harekete' ve nihai zaferin geleceğine olan fatalist inanca dayanır olmuştur. Parti, gerçek sosyal güçleri programındaki fikirlerin hem belirleyicileri hem de taşıyıcıları olarak kullanan materyalist uygulama yerine kendi fikirlerini kendisinin başarısını sağlayan unsur olarak görme şeklindeki idealist uygulamayı benimsemiştir.

Bu sapmanın tarihsel açıklaması zor değildir ve zaten buna değinilmiştir. 1920'lerin sonlarındaki ultrasol dönüş BBKP'nin yaşayan gerçekle bağlantılarını

kopardı ve Moskova çizgisinin yalpalamalarını dayattı. Partinin Komintern'in zikzaklarına bağlanması hem Parti içinde hem de Parti ile kitleler arasındaki iki yönlü, gerçekleri ortaya çıkarıcı diyalogu imkânsız kıldı. Parti Britanya'nın koşullarından kopuk ve Moskova'ya bağlı bir kukla haline geldi. Komintern dağılınca ortada yalnızca Sovyetler Birliği'ne bağlılık kaldı ve bu zaman içinde çok yavaş bir biçimde azaldı. Ama Parti'nin boşlukta kalışı sürdü. Düşünme yeteneği ve teorisini pratiğin ışığında değerlendirme yeteneğini fiilen yitirdi. Her derde deva olarak görülen şeylerle soyutlamalara başvurdu.

22 Nisan 1977 tarihli **Tribune**'de Jimmy Raid BBKP nin gerçeği ciddiyetle ele almadaki başarısızlığını gösteren bazı örnekleri ortaya koydu. Raid, birkaç hafta önce **Morning Star**'da yayınlanan ve İşçi Partisi'nin seçimlerde karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelebilmek için Başbakan Callahan'ın Komünist Parti ile -tıpkı Fransa'da Sosyalistler'le Komünistler'in kurduğu gibi- bir ittifak kurabileceğini ve kurması gerektiğini öne süren bir karikatürü tanımlıyordu. Raid'in belirttiği gibi: 'Gerçeklerden uzaklık yaşıyordu.' Fransız ve İngiliz Komünist Partileri arasındaki çok büyük güç farkı hesaba katılmıyordu. Britanya'da İşçi Partisi Komünist Parti'nin aldığının tam altı yüz katı kadar oy alıyordu. BBKP 1945'ten bu yana meclise temsilci sokmayı başaramamıştı. Gerçek, seçim açısından BBKP'nin İşçi Partisi'ne sağlayabileceği hiçbir yararın olmadığı idi. Bu BBKP'nin görmek istemediği gerçekti.

Son Zamanlardaki Gelişmeler

1977'de **The British Road to Socialism**'in yeni taslağı ortaya çıktı. Bu, önceki versiyonlarına göre bir-

çok bakımdan bir gelişmeyi yansıtıyordu. İçinde İngiliz kapitalizminin daha yeterli bir sosyal ve ekonomik çözümlemesi yer alıyor. Bazı sosyal değişim güçlerini daha ayrıntılı olarak tartışıyordu. İşçi hareketinin heterojenliğini kabul ediyor ve ilk defa Kadınların Kurtuluş Hareketi'ni de destekliyordu. Sol bir hükümete karşı sağcı zora karşı direnme gereğini biraz daha güçlü bir biçimde ilan ederek tekrarlıyordu. Ama bir bütün olarak daha çok önceki versiyonlara benziyordu. Daha da önemlisi, BBKP'nin yapı ve uygulamalarında herhangi bir değişikliği yansıtmıyordu.

Her şeyden önce yeni programı haklı çıkartacak şey neydi? Cevap birinci sayfada bulunuyor:

> **Britanya ve dünyada büyük değişiklikler olmaktadır.**

Gerçekten büyük değişiklikler olmaktaydı. Ama aynı zamanda önceki programların da kusurları olamaz mıydı? Ya da 1968 için 1968 programı tamamen uygun muydu? Daha önce gördüğümüz gibi 1920'den beri BBKP'nin çizgisindeki her değişiklik geçmiş hatalar kabul edilerek değil güya 'değişen duruma' sığınılarak haklı çıkartılmaya çalışılmıştır. Parti'nin yanılmazlığı yolundaki mit tekrarlanmaktadır. Geçmiş hataların değerlendirilmesi geçmişin tecrübeleriyle kendini eğitmek kural dışı sayılmıştır. Parti üyelerinin, geçmişin hatalarını öğrenmesine izin verilmemiş, programın genel hatlarını onaylaması beklenmiştir.

Yapıcı eleştiri ve özeleştiri olmadan tam demokrasinin olması da imkânsızdır. Yeni **British Road to Socialism**'de Komünist Parti'ye yönelik eleştirel pek az şey vardır. Parti'nin işleyişinin, yapılarının ve perfor-

mansının ciddi bir incelemesi yoktur. Buna karşılık İşçi Partisi ve İşçi Partisi Hükümetleri sık ve gayretli bir biçimde eleştirilmektedir (bu, burada çok fazla eleştirilecek yan olmadığı anlamına gelmez). 1951'den beri İşçi Partisi'nin oy yüzdesinin 10 puan düşerek 1935'teki düzeyine gerilediği kaydedilmektedir. Bu düşüşün İşçi Partisi Hükümetleri'nin eski reformist, strateji lerinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Ama, Raid'in belirttiği gibi İşçi Partisi'ne yerinde eleştiriler yöneltilirken Komünist Parti'nin seçim performansına göz bile atılmamaktadır. Yeni programda ne Komünist oylardaki azalmadan ne de Parti üye sayısındaki düşüşten söz edilmektedir. İşçi Partisi'nin oy yüzdesinde 1951'den bu yana meydana gelen 10 puanlık düşüşün nedeni olarak 'kötü politikalar' gösterilirse, Komünist Parti'nin aday başına düşen ortalama oy oranının 1935'te % 38 iken, 1951'de % 4'e, 1974 Ekimi'nde de % 1,5'e düşmesine neden olarak neyi göstereceğiz? Gerçekleri görmek hattâ uygun sonuçlara varma sürecini başlatmak bir kez daha tamamen reddedilmektedir.

'British Road'un Siyasal Özelliği

British Road'da Komünistler'in özeleştirisinin olmaması, programı gerçek sosyal güçlere dayandırmada ve BBKP'nin hatalı yolda ilerlemesinin hesaba katılmasındaki başarısızlığın bir belirtisidir. BBKP üyelerinin **British Road**'un stratejisine bağlılıkları kendilerinin günlük faaliyetlerinde hiçbir gerçek anlamı olmayan bir ayin haline gelmiştir. Günümüzde Parti militan sendikacılar için bir ilişki ağı ve bunun yanı sıra Marksist teorinin tartışılması ve geliştirilmesi için bir forumdan başka birşey değildir. Bu faaliyet ve iş-

levler olumlu ve yararlıdır, ama BBKP'yi mücadelede bulunan, düşünen bir devrimci parti yapmak için yeterli değildir. BBKP kendi tarihinin ektiği ürünü -geçmişin zikzaklarının ve birbirini izleyen parti önderliklerinin, kaba örgütsel manevralardan başka bir yolla, kendi siyasetlerini savunmada ve parti üyelerini siyasi bakımdan ikna etmedeki başarısızlığının ürününü- topluyor.

Parti'nin siyasetleri kısmen, soyut olmaları nedeniyle kısmen de parti'nin İşçi hareketinin güvenini kazanamamış olması nedeniyle dışarıdan bakan kişilere ikna edici gelmiyor. Parti Parlamento'yu muhafaza etmeyi arzulamaktadır, o halde neden hâlâ kendisini Leninist olarak niteliyor? Parti sosyalizm altında kurumlaşmış bir muhalefetin gereğini kabul ediyor, o halde neden kendi safları içinde resmî muhalefete izin vermiyor. Çelişkilerin listesi bitmek tükenmek bilmez.

Bu hataların arkasında büyük bir rahatsızlık vardır. Güvenin, parti içinde demokrasinin ve doğru dürüst tartışmanın olmaması bunun belirtileridir. Hastalık, Parti'nin stratejisini, BBKP dışında kendi otonomi ve insiyatifine sahip olan herhangi bir hareket ya da örgütle bağlantılandırmadaki yeteneksizliktir. Bu, özellikle, **British Road to Socialism**'in işçi konseyleri gibi gelecekteki halk iktidarının kitle örgütleri sorununu başarıyla ele alamayışını ve günümüzdeki kitlelere dayalı kurumlar ve sosyalist değişim araçlarıyla somut bağları kurmadaki başarısızlığını açıklar.

British Road'un parlamento dışındaki kitle mücadelesini esas aldığı doğrudur. Ama buna somut ve kurumsal bir varlık kazandırmadaki başarısızlığı parlamenter faaliyetle parlamento dışı faaliyet arasındaki dengenin aşırı ölçüde parlamenter alanla seçim alanı-

na kaydığı anlamına gelir. Bu nedenle, **British Road** kanımızca devrimci Marksizm'den çok klasik reformizme yakındır. Reformizmi BBKP gibi değil, alışılmış, klasik anlamıyla tanımlıyoruz. Reformizm Parlamento'yu sosyalist değişim için asıl ya da tek odak noktası olarak gören bir stratejidir. Böyle bir stratejinin kabul edilmesi sonuç olarak, yönetici sosyalist elitin kendi otonomi ve inisiyatifine sahip olan kitle hareketinden koparılması anlamına gelir. **British Road** kitle mücadelesine hem otonomi hem de somut bir kurumsal içerik verecek biçimde değiştirilmediği takdirde stratejisinin uygulanması, uygulamada reformizmden pek farklı bir şey olmayacaktır. Bir strateji, basit olarak, benimsediği kelime biçimiyle değerlendirilmez. Kendi pratiğinin bağlamıyla da ilişkilendirilmelidir. Tüm kayıtlamalara rağmen, **British Road** pratiğe uygulandığında Bernstein ya da Kautsky'nin reformizmden pek ayrıştırılamaz olacaktır.

Komünist Parti içindeki krizin neden bu kadar derinleştiğini görmek artık kolaydır. Parti kendi **varlık nedeninin** büyük bölümünü yitirmiştir. Leninist giysilere bürünmekle birlikte klasik reformizme kucak açmaktadır. Kendini gayretle İşçi Partisi'nden uzaklaştırmaya çalışmakla birlikte İşçi Partisi'ne - şu andaki durumuyla bile- karşı bir alternatif sunamamaktadır. Demokratikleşmeye ve parti içi tartışmaların yolunu açmaya çalıştıkça süreç içinde daha da çatlamakta ve parçalanmaktadır. Bu, kendi tarihinden derinden ürken bir örgütün acıklı öyküsüdür. Parti Leninist ve devrimci bir çizgide kurulmuştu: Şimdi ikisi de değildir. Eğer Parti mutlaka el alınması gereken Parlamentoda temsil edilmesi sorununa dönerse, kendi seçim sicilini ve mevcut seçim sistemi altında artık bir Komünist'in Parlamentoya seçilmesinin hemen he-

men imkânsız olduğu gereğini görmek zorunda kalacaktır. Bir Komünist Parti üyesinin İngiliz Parlamentosuna girmesi devenin iğne deliğinden geçmesinden çok daha zordur.

BBKP içindeki kriz, tarihinin ve pratiğinin gerçeğin dayattığı zorunluluklarla çatışmasıdır. Bu gerçeği görmek demek artık bir Parti olarak varlığını sürdürmesi için pek az neden kaldığını görmek demektir. 1920'de İşçi Partisi'ne yakın ilişkiye girmek için yaptığı başvurudan bu yana siyasal bakımdan büyük bir yol almıştır. O zamanın İşçi Partisi önderliğinin bu başvurunun reddedilmesine gerekçe olarak gösterdiği konularda, Parti kendi tutumunu değiştirmiştir. Parti, Batı Avrupa'daki parlamenter demokrasinin ağırlığı ve önemini, yetersiz ve biraz da bulanık bir biçimde de olsa teslim etmiştir. Bununla birlikte, böylelikle trajik bir biçimde kendisinin kuruluş nedenlerini ortadan kaldırmıştır.

Ek A

KOMÜNİST PARTİ'NİN SEÇİM PERFORMANSI

Not: 1922, 1923 ve 1924 Genel Seçimleri'yle ilgili istatistikleri, bu üç seçimin yalnızca birinde, yalnızca bir seçim bölgesinde BBKP adayına karşı İşçi Partisi adayı gösterilmiş olduğundan verilmemiştir.

Genel Seçimin Yılı	BBKP Üye Sayısı	BBKP Aday Sayısı	Seçilen BBKP Milletvekili Sayısı	BBKP'nin Toplam Oy Sayısı	BBKP'nin Aday Başına Düşen Ortalama Oy Yüzdesi	İşçi Partisi'nin Aday Başına Düşen Ortalama Oy Yüzdesi
1929	3.590	25	0	50.614	5,3	39,3
1931	6.279	26	0	74.824	7,5	33,0
1935	7.700	2	1	27.117	38,0	40,3
1945	45.435	21	2	102.780	12,7	50,4
1950	38.853	100	0	91.746	2,0	46,7
1951		10	0	21.640	4,4	49,2
1955	32.681	17	0	33.144	4,2	47,3
1959	25.313	18	0	30.897	4,1	44,5
1964	34.281	36	0	45.932	3,4	44,1
1966	32.243	57	0	62.112	3,0	48,7
1970	29.356	58	0	37.970	1,1	43,5
1974	29.943	44	0	32.741	1,7	38,0
1974		29		17.426	1,5	40,2

Kaynaklar: H. Pelling, **The British Communist Party**, D Butler ve A. Sloman, **British Political Facts 1900-1975**.

Ek B

PARLAMENTO HAKKINDAKİ ÇEŞİTLİ SOSYALİST TUTUMLARIN ŞEKİLSEL İFADESİ

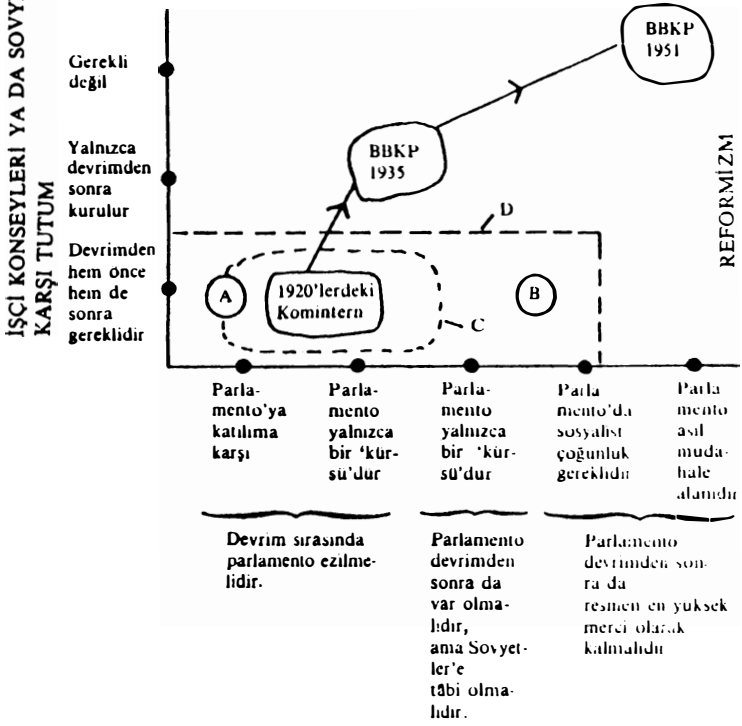

PARLAMENTOYA KARŞI TUTUMLAR

Açıklama:

A. 1920'de Gallacher ve Pankhurst gibi 'Sol Kanat Komünistler'in, günümüzde de bazı uç sol grupların tutumu.

B. Bu kitapta gelişmiş kapitalist demokrasiler için savunulan siyasal tutum.

C. Günümüzdeki Troçkist hareketin sınırları.

D. Devrimci stratejinin sınırları.

KAYNAKÇA

Ali, T., **The Coming British Revolution** (Yaklaşan İngiliz Devrimi), Jonathan Cape, 1972.

Anderson, P., **Passages from Antiquity to Feudalism** (Antik Çağdan Feodalizme Geçişler), NLB, 1974.

Anderson, P., **Lineages of the Absolutist State** Mutlakiyetçi Devletin Kökenleri), NLB, 1974.

Anderson, P., **Considerations on Western Marxism** (Batı'da Sol Düşünce), NLB, 1976.

Anderson, P., 'The Antinomies of Antonio Gramsci' ('Antonio Gramsci'nin Karşıtlıkları'), **New Left Review** 100, Kasım 1976 - Ocak 1977, s. 5-78

Anderson, P. ve Blackburn, R. (yay.) **Towards Socialism** (Sosyalizme Doğru), Collins, 1966.

Attlee, C., **The Labour Party in Perspective** (Her Yönüyle İşçi Partisi), Left Book Club, 1937.

Avineri, S., **The Social and Political Thought of Karl Marx** (Karl Marx'ın Sosyal ve Siyasal Düşüncesi), Cambridge University Press, 1968.

Benn, A. W., 'A Plea to Labour for Tolerance' ('Hoşgörülü Davranması İçin İşçi Partisi'ne Bir İtiraz,' **The Guardian**, 13 Aralık 1976.

Blackburn, R., 'What is the Democratic Road to Socialism?' (Sosyalizme Giden Demokratik Yol Hangisidir?' **International**, Cilt 3, No 4, Yaz 1977, s. 18-24.

Butler, D. ve Sloman, A., **British Political Facts 1900-75)**, (İngiliz Siyasal Gerçekleri 1900-75), Macmillan, 1975.

Cannon, J. ve Munis G., **What Policy for Revolutionists-Marxism or Ultra- Leftism?** (Devrimciler için Hangi Politika - Marksizm mi Ultra Solculuk mu?), Merit, 1969

Claudin F., **The Communist Movement: From Comintern to Cominform** (Komünist Hareket: Komintern'den Kominform' a), Peregrene, 1975.

Coates, K., **Beyond Wage Slavery** (Ücretli Köleliğin Ötesinde), Spokesman, 1977.

Coates, K., **Socialists and The Labour Party** (Sosyalistler ve İşçi Partisi) Spokesman Pamplet, 1975.

Coates, K., **The New Worker Co-operatives** (Yeni İşçi Kooperatifleri), Spokesman, 1976.

Cole, G. D. H., **History of The Labour Party From 1914** (1914' ten Bu Yana İşçi Partisi Tarihi), Allen and Urwin, 1948.

Cole, G. D. H., **The Meaning of Marxism** (Marksizm'in Anlamı). Ann Arbor, 1964.

Colletti, L., From Rousseau to Lenin (Rousseau'dan Lenin'e) NLB, 1972.

Colletti, L., 'Which Road?' ('Hangi Yol?') **International**, Cilt 2. No 3, Yaz 1974, s. 5-6.

Communist Party of Great Britain, **The British Road to Socialism**, (Britanya'da Sosyalizme Giden Yol, 1951, 1958, 1968 ve 1977 (taslak) baskıları.

Communist Party of Great Britain, The Communist Unity Convention, **Official Report** (Komünist Birlik Toplantısı, Resmi Rapor), tıpkıbasım, 1968.

Cripps, S., **Can Socialism Come by Constitutional Means?** (Sosyalizm Anayasal Yollarla Gelebilir mi?), Londra, ty.

Degras, J. (yay.), **The Communist International**, Cilt 1-3, Frank Cass, 1971.

Deutscher, I., **The Prophet Armed** (Silâhlı Peygamber), New York, 1954.

Dawar, H., **Communist Politics in Britain** (Britanya'da Komünist Siyaset), Pluto, 1976.

Evans, L. (yay.) **Revolt in France: A Cotemporary Record** (Fransa'da Başkaldırı: Güncel Bir Soruş), Merit, 1968.

Farman, C., **The General Strike** (Genel Grev), Panther, 1974.

Fischer, R. M., **Stalin and German Communism** (Stalin ve Alman Komünizmi), Londra, 1948.

Geras, N., **The Legacy of Rosa Luxemburg** (Rosa Luxemburg'un Mirası), NLB, 1976.

Glucksmann, A., 'Strategy and Revolution in France 1968' (1968 Fransası'nda Strateji ve Devrim), **New Left Review** 52, Kasım - Aralık 1968, s. 67-121.

Gorz, A., 'The Way Forward' ('İleri Giden Yol'), **New Left Review** 52,Kasım - Aralık 1968, s. 47-66.

Gorz, A. **Socialism and Revolution** (Sosyalizm ve Devrim), Allen Lane, 1975.

Gramsci, A., **Selections from the Prison Notebooks** (Hapishane Defterleri'nden Seçmeler), Lawrence and Wishart, 1971.

Habermas, J., **Legitimation Crisis** (Meşrulaştırma (Krizi), Helnemann, 1976.

Hinton, J. ve Hyman, R., **Trades Unions and Revolution** (Sendikalar ve Devrim), Pluto, 1975.

Hodgson, G., **Trotsky and Fatalistic Marxism** (Troçki ve Kaderci Marksizm), Spokesman, 1975.

Holland, S., **Strategy for Socialism** (Sosyalizm İçin Strateji), Spokesman, 1975.

Holland. S., **The Socialist Challenge** (Sosyalist Meydan Okuma), Quartet, 1975.

Holland, S. 'The Sell-Out of the Labour Government and the Future of the Left' (İşçi Partisi Hükümeti'nin Elden Çıkarılması ve Solun Geleceği'), **Labour Leader**, Mayıs, 1977.

Hunt, R. N., **The Political İdeas of Marx and Engels** (Marx ve Engels'in Siyasi Fikirleri), Cilt 1, Macmillan, 1975.

Jenkins, P., 'The Labour Party and the Politics of Transition' ('İşçi Partisi ve Geçiş Siyaseti'), **Socialist Register 1977**, Merlin.

Jenkins, R., **Pursuit of Progress** (İlerlemenin Sürdürülmesi), Londra, 1932.

Jones,G.S., 'The Marxism of Early Lukacs' (Genç Lukacs'ın Marksizmi'), **New Left Review** 70, Kasım-Aralık 1971 s. 27-64.

Kautsky, K., **The Dictatorship of Proletariat** (Proletarya Diktatörlüğü), Ann Arbor, 1964.

Klugmann, J., **History of the Communist Party of Great Britain** (Büyük Britanya Komünist Partisi Tarihi), Cilt 1-2, Lawrence and Wishart, 1968-9.

Laski, H., The Crisis and the Constitution (Kriz ve Anayasa), Londra, 1932.

Laski, H., **The Secret Battalion** (Gizli Müfreze), Londra 1946.

Lenin, V. I., **The State and Revolution** (Devlet ve İhtilal)

Lenin, V. I., **The Proletarian Revolution and the Renegade Kautsky** (Proletarya İhtilali ve Dönek Kautsky).

Lenin, V. I., **Left-wing Communism - An Infantile Disorder** (Sol-Kanat Komünizmi - Bir Çocukluk Hastalığı).

Luxemburg, R., **Reform or Revolution** (Reform mu Devrim mi)

Magri, L., 'The May Events and Revolution in the West' ('Mayıs Olayları ve Batı'da Devrim'), **Socialist Register** 1969; s. 29-54.

Mandel, E., 'Lessons of May' ('Mayıs'ın Dersleri'), **New Left Review** 52, Kasım-Aralık 1968, s. 9-31

Mandel, E., 'Shirley Williams on the Road to Samara' ('Shirley Williams Samara Yolunda'), **Red Weekly**, 10 Şubat 1977.

Miliband, R., **Parliamentary Democracy** (Parlamenter Demokrasi), Merlin, 1973.

Miliband, R., **The State in Capitalist Society** (Kapitalist Toplumda Devlet) Quartet, 1973.

Miliband. R., 'Lenin's «The State and Revolution»' ('Lenin'in «Devlet ve İhtilal»i **Socialist Register 1970**, Merlin, s. 309-19.

Miliband. R., 'The Coup in Chile' ('Şili'de Darbe'), **Socialist Register 1973**, Merlin, s. 451-74.

Mishark. J. W., **The Road to Revolution** (Devrime Giden Yol). Detroit, 1967.

Moore Jr., B., **Social Origins of Dictatorship and Democracy** (Diktatörlük ve Demokrasinin Sosyal Kökenleri), Allen Lane, 1967.

Marx, K., **Early Writings** (İlk Yazılar), Pelican, 1975.

Marx, K., **Surveys from Exile** (Sürgünden İncelemeler), Pelican. 1973.

Marx, K., **The First International and After** (İlk Enternasyonal ve Sonrası), Pelican, 1974.

Marx, K., ve Engels, F., **Selected Correspondence** (Seçme Yazışmalar). Moskova, ty.

Murphy, R. T., **Prepearing for Power** (İktidar İçin Hazırlık), Pluto, 1972.

Pelling, H., **The British Communist Party** (Britanya Komünist Partisi), Macmillan, 1968.
Purdy, D., **Class and Capital**'deki değerlendirme yazısı, **Sayı 1**, İlkbahar 1977, s. 117-21.
Reid, J., **Reflections of a Clyde Built Man**, Souvenir, 1976.
Ride, J., Which is the British Road to Socialism?' (Britanya'da Sosyalizme Giden Yol Hangisidir?), **Tribune**, 22 ve 29 Nisan 1977.
Roberts, G., 'The Strategy of Rank and Filism', **Marxism Today**, Aralık 1976, s. 375-83.
Roberts, G., 'The CP, the SWP and the Strategy for Socialism in Britain', **International Socialism**, sayı 99, Haziran 1977, s. 22-4
Roberts, G., 'Trotskyism and Revolution' (Troçkizm ve Devrim). **International**, Cilt 3, Sayı 4, Yaz 1977, s. 13-17.
Rocard, M., **Michael Rocard Speaks: An Interview with Andrée Hoyles** (Michael Rocards Konuşuyor: Andrée Hoyles ile Bir Görüşme), Spokesman ayrı baskı, sayı. 13, 1974.
Seale, P. ve McConville, M. **French Revolution 1968** (1968 Fransız Devrimi) Penguin, 1968.
Singer, D., **Prelude to Revolution: France in May 1968** (Devrime Başlangıç: Mayıs 1968 Fransası), Londra, 1970.
Strachey, J., **What Are We To Do?** (Ne Yapmalıyız), Left Book Club, 1938.
Therborn, G., 'The Rule of Capital and the Rise of Democracy' (Sermayenin Yönetimi ve Demokrasinin Yükselişi), **New Left Review** 103, Mayıs-Haziran 1977, s. 3-41.
Trotsky, L., **History of the Russian Revolution** (Rus Devrim Tarihi), 3 cilt, Sphere, 1967.
Trotsky, L., **The Struggle Against Fascism in Germany**, (Almanya'da Faşizme Karşı Mücadele), Pelican, 1976.
Trotsky, L., **1905**, Pelican, 1973.
Trotsky, L., **Writings on Britain** (Britanya Hakkında Yazılar), 3 cilt, New Park, 1976.
Trotsky, L., 'The Transitional Programme' (Geçiş Programı), **Documents of the Fourth International** (Dördüncü Enternasyonal Belgeleri) içinde, Pathfinder, 1973, s. 180-220.
Trotsky, L., **Writings 1938-9** (Yazılar 1938-9), Merit, 1969.
Warren, W., 'Working Class Power: Britain's Crisis' (İşçi Sınıfı İktidarı: Britanya'nın Krizi), **Problems of Communism**, Kış

1977, British and Irish Communist Organisation, s. 17-35.
Warren, W. ve Prior, M., **Advanced Capitalism and Backward Socialism**, (Gelişmiş Kapitalizm ve Geri Kalmış Sosyalizm) Spokesman Pamphlet, 1975.
Watt, R. M., **The Kings Depart**, Pelican, 1973.
Williams, S., 'Trotskyism and Democracy' ('Troçkizm ve Demokrasi'), **The Guardian**, 22 Ocak 1977.
Woodhouse, M. ve Pearce, B. **Essays on the History of Communism in Britain** (Britanya'da Komünizm Tarihi Hakkında Makaleler), New Park, 1975.

Bu kitabın büyük bölümü yazıldıktan sonra, içerikleri bu kitapta savunulan başlıca görüşlerin bazılarına uygun düşen iki kitap yayınlandı.

Miliband, R., **Marxism and Politics** (Marksizm ve Siyaset), Oxford, 1977, özellikle 6. Bölüm.
Poulantzas, N., 'The State and the Transition to Socialism' (Devlet ve Sosyalizme Geçiş) (H. Weber ile Görüşme), **International**, Cilt 4, Sayı 1, Sonbahar 1977.

Sosyalizm ve Parlamenter Demokrasi

GEOFF HODGSON

1980'ler, yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada sosyalizm ile demokrasi arasındaki ilişkilerin yeniden düşünüldüğü bir dönem oldu. İngiliz İşçi Partisi'nin etkin üyelerinden Geoff Hodgson'un bu kitabında, Perry Anderson, Shirley Williams gibi tanınmış isimlerle giriştiği polemik, bu yeni tartışma ortamının önemli köşe taşlarından birini oluşturuyor. Ancak sosyalistler demokrasi tartışmalarını çoğunlukla demokratik olmayan ortamlarda sürdürmek zorunda kalabiliyorlar. Elinizdeki kitabın birinci baskısı hakkında toplatma kararı alınmış ve daha dava açılmadan kitap imha edilmişti. Savcılığın dava açılmasına gerek görmediği bu kitabın Türkiye'deki sosyalizm ve demokrasi tartışmalarına yeni bir boyut getireceğini umuyoruz.

İletişim/34 • POLİTİKA DİZİSİ 4

Y 0039